Poštnina plačana v gotovini

PROSVETNI DELAVEC

GLASILO ZDRUŽENJ PROSVETNIH DELAVCEV SLOVENIJE

Štev. 5-6 ★ Ljubljana, 10. marca 1952. ★ Leto III.

USTANOVNI KONGRES

vzgojiteljev predšolskih ustanov FLRJ

Dne 1. marca 1952 je bil v Ljubljani kongres vzgojiteljev predšolske mladine Jugoslavije. Od 40 izvoljenih delegatov iz vseh naših republik se je udeležilo kongresa 39 delegatov. Razen teh so bili na kongresu ljubljanski vzgojitelji, predstavniki vseh republiških združenj prosvetnih delavcev in predstavniki republiškega in mestnega sveta za prosveto in kulturo. V imenu pripravljalnega odbora Združenja vzgojiteljev je otvorila kongres tov. **Olga Višković**, ki je po uvodnih besedah pozdravila delegate in goste, posebno pa še ministra **Franca Kimovca-Žigo**, pomočnika predsednika Sveta za prosveto in kulturo LRS, tov. **Tatjano Marinić**, zastopnico Sveta za znanost in kulturo FLRJ, **Ado Krivic**, zastopnico GO AFŽ in predsednico Sveta zveze pionirjev LRS, **Martina Šlibarja**, zastopnika CO-RK **Srečka Čunkovića**, zastopnika CU-SUP **Jožeta Zorna** in zastopnika predsedstva Republiškega sveta Zveze sindikatov Slovenije.

Po pozdravih gostov so delegati izglasovali dnevni red. Uvodni referat o vlogi vzgojitelja predšolskih ustanov je prebrala tov. **Nevenka Popović**.

Vloga vzgojiteljev predšolskih ustanov

Referat je razčlenil dosedanje delo vzgojiteljev v organizaciji Sindikata učiteljev in profesorjev in je podčrtal dejstvo, da so se pogoji za boljše uspehe vzgojiteljev na njihovem področju izboljšali šele z ustanovitvijo samostojnega združenja, katero bo skrbelo za hitrejši in boljši napredek vloge predšolskih ustanov ter značaja vzgojiteljev predšolske mladine.

Referat je obsegal obširno problematiko vzgoje, pokazal je njene odlike in napake ter je nakazal smernice za izvršitev nalog vzgojiteljev, množičnih organizacij in članov strokovnih društev, na podlagi katerih bi se mogle znanstveno ugotovljene potrebe v porajajoči se socialistični družbi na polju predšolske vzgoje čim bolje izvajati. Najbolj kritično je referat obravnaval organizacijo današnjega stanja predšolskih ustanov, kjer prevladuje kot posledica slabe dediščine sovjetskega sistema pri nas še vedno internatska prenatrpanost otrok, ki sliči že kar na staro kasarniško vzgojo, namesto materinskih vzgajališč, v katerih se lahko posveča dovoljna skrb vsakemu izmed otrok.

Ustanavljanje vrtcev se je preveč razmahnilo na račun drugih manj važnih predšolskih ustanov. Tudi prehodni ukrepi sedanjega sistema finančnega vzdrževanja predšolskih ustanov so pedagoško kvarno vplivali na njihov razvoj, ker je prešlo vzdrževanje celotno v breme staršev otrok, kar ni pravilno, ker so vzdrževanje, oprema prostorov in nabava vzgojnih sredstev dolžnost družbe. V nekaterih republikah so razne ustanove, tovarne in ljudski odbori to vprašanje nepravilno reševali. V smislu današnjega družbenega razvoja bi bilo nujno, da prevzame vzdrževanje teh sredstev in osebja ljudska oblast, le hranarino naj v glavnem plačujejo starši.

Vsebina in metoda dela sta v predšolskih ustanovah bistveno drugačni od vsebine in metode dela v ostalih šolah. Šele z višjo izobrazbo, z boljšimi stiki in izkušnjami vzgojiteljev se bo možno bolj precizno poglobiti v probleme intelektualne in moralne vzgoje, najti boljšo metodično pot, utrditi ideološko delo in pravilno določiti odnose med uspešnimi napori kolektivnega in individualnega vzgajanja.

Ob koncu je referat nakazal še probleme izobrazbe in vzgoje vzgojiteljev predšolske mladine, probleme sestankov, tečajev, hospitacij, odnosov in nalog Združenja do ostalih strokovnih in znanstvenih društev, tiska ter množičnih organizacij in nagrajevanja vzgojiteljev.

Delegati razpravljajo o vzgojnih problemih

Po referatu se je razvila obširna razprava, v katero so posegali skoraj vsi delegati. Referat so dopolnjevali s svojimi bogatimi izkušnjami. Najprej so kritično obravnavali današnji prehodni sistem vzdrževanja predšolske mladine v zavodih in so ugotavljali, da sedanji način vzdrževanja otrok prizadene predvsem starše otrok iz delavskega razreda. Število vrtcev se je po tem plačilnem sistemu skrčilo v Hrvatski za 35%, število otrok pa se je zmanjšalo kar za 60%, v Makedoniji pa je padlo število vrtcev od 20 na 7. Začasne mere, da so nekatere republike preosnovale vrtce v zavetišča ali v zabavišča, ne odgovarja socialistični vzgojni ideji. To pomanjkljivost organizacije so tudi takoj izrabili sovražni družbeni elementi. Tako v Bosni že otvarjajo muslimanske verske šole, tako imenovane »mehteve«, v Sloveniji in Hrvatski so se pričeli pojavi, da kler zbira predšolske otroke, ponekod jih starši jemljejo iz vrtcev in zavetišč in jih dajejo v nadzorstvo privatnikom, navadno starejšim nezaposlenim ženam. V večjih mestih se vedno bolj širi agitacija za vpis otrok v tujejezične vrtce. Delegati so se zedinili s predlogom, da predšolskih ustanov v naši družbeni stvarnosti ne gre odvajati od sistema splošnoizobraževalnih šol glede vzdrževanja. Starši naj načelno pri vzdrževanju prispevajo samo za stroške prehrane. Napačno mnenje staršev glede pohajanja otrok v tujejezične vrtce pa izvira delno iz neuresničljive želje, da bi se otrok igraje in trajno priučil tujega jezika, delno pa je to posledica tradicije bivšega sistema avstrijskih, italijanskih in ruskih otroških vrtcev (Spielschule), ki jim je bil edini namen potujčevanje otrok.

Drug izredno važen problem pri vzgoji otrok je izvajanje sodobnega načela internatske vzgoje. Današnjo, skoraj posplošeno prakso velikih internatov s preobilico otrok, ki smo jih razen tega še strogo ločevali po starostnih skupinah, smo prevzeli po sistemu v Sovjetski zvezi. Taka kasarniška praksa ne more vzdržati sodobnih pedagoških principov. Predšolske ustanove so s tako ureditvijo izločevale starše otrok kot najvažnejši vzgojni faktor. Namesto da bi internati pravilno povezovali otroke z življenjem in jih naravno zbliževali v takem okolju, kjer se skupno vzgajajo in med seboj dopolnjujejo otroci raznih starostnih stopenj, so se le preradi izrodili v kasarniško vzgojo, ki je bila brez zveze s svetom in življenjem okoli njih, in le prečesto tudi brez zadostnega in pravilnega vzgojnega vodstva. Zato so delegati sprejeli sklep, da je treba pričeti z uvedbo izvajanja načel družinske vzgoje v internatih in vzgajališčih, kar pomeni z enotnim vzgojnim vodstvom, dovolj številnim dobrim vzgojiteljskim kadrom, z otroki mešane starostne stopnje, ki bodo v zvezi z življenjem, pri tem pa take ustanove načelno ne morejo sprejemati več kakor 50 otrok.

Pomanjkljivosti, ki so jih delegati omenjali v diskusiji, so v glavnem tudi vzrok, da je organizacija predšolskih ustanov pri nas še tako slabo razvita. V državi imamo doslej samo okoli 700 predšolskih ustanov, ki sprejemajo 30.000 otrok, kar obsega približno 3% od skupnega števila otrok predšolske dobe. Spričo našega družbenega razvoja in potreb naše mladine je to odločno premalo. Razen skrbi, ki jih bo moralo prevzeti Združenje za razširitev mreže predšolskih ustanov, bo treba k temu delu bolj pritegniti tudi množične organizacije, starše same, posebno pa AFŽ. Delegati so izjavljali, da so izkušnje samih naših republik v zveznem merilu za organizacijo predšolskih ustanov še vse premalo upoštevane in da je treba prav zaradi tega, ker mora imeti organizacija teh ustanov razredni značaj, spoznavati in pravilno izrabljati tudi izkušnje drugih narodov na tem področju. Pri tem delu ima Združenje to važno nalogo, da pomaga izvajati organizacijo ustanov s sodobnimi pedagoškimi načeli. Združenje naj bo mobilizator ustanavljanja predšolskih ustanov, ki naj bodo čim raznovrstnejše po svojih oblikah, toda enotne po svoji vsebini in smotru.

Veliko so razpravljali delegati na kongresu o strokovnem kadru. V Združenju je včlanjenih doslej okoli 1200 članov, ki so raztreseni po najraznovrstnejših šolah, zavodih in ustanovah. Kvalifikacija kadra je različna in je v splošnem še nezadostna. Večino kadra ima samo izobrazbo nižje srednje šole in enoletni vzgojiteljski tečaj. Za razvoj vzgojiteljev skrbe sedaj tri vzgojiteljske šole: v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani. Pogoji za sprejem v vzgojiteljske šole so sedaj enaki kot za sprejem na učiteljišča, tako da je srednja vzgojiteljska šola, ki traja tri leta, tudi po svojem pomenu izravnana z učiteljišči. V pedagoški teoriji pa se zaradi izrednega pomena za pravilen razvoj otroka v predšolski dobi zahteva za poklic vzgojitelja večja izobrazba kakor za učitelja in se ponekod po svetu tudi že uresničujejo načela, da naj imajo vzgojitelji visokošolsko izobrazbo.

Kriterij za sprejem v srednjo vzgojiteljsko šolo bi moral biti bolj strog, zato naj šole sprejemajo samo tiste kandidate, ki imajo nagnjenje za vzgojiteljski poklic, ne pa, da so pribežališča za zaposlitev. Ne samo strokovna izobrazba, s katero se mora vzgojitelj temeljito spoznati že v šoli in jo stalno razširjati, ampak tudi splošna kulturna razgledanost in ideološka jasnost so neobhoden temelj za uspešno delo vzgojitelja. Zato so delegati obširneje obravnavali tudi vprašanja strokovnega in ideološkega izpopolnjevanja svojega članstva. Pot prevzgoje pelje često od otrok do staršev. Predsodki preteklosti, misticizem, vraževerstvo in neznanje se v veliki meri prenašajo iz zaostalih družin na naše najmlajše. Dober del krivde za tako stanje po nosijo pri tem tudi slabi, neizobraženi vzgojitelji, ki ne morejo, ne znajo ali nočejo doumeti duha socialistične vzgoje in izobrazbe; mnogi pri vzgoji tudi uporabljajo zastarele, zato naravnost škodljive vzgojne metode.

Nadaljnja razprava je osvetlila tudi mnoga organizacijska, zaščitna in ekonomska vprašanja vzgojiteljev. Delegati se niso zedinili v koliko je predmetnik potreben v predšolskih ustanovah, pač pa smatrajo, da se mora Združenje nujno pobrigati za ureditev pravilne maksimalne zaposlitve; bili so mnenja, da morajo imeti vzgojitelji za svoje odgovorno delo vsaj enake plače kot učitelji in da je treba zaradi napornega dela in zaradi strokovnega in ideološkega izpopolnjevanja novih mladih kadrov urediti vprašanje dopustov, kajti pri teh so na škodo vzgojnih uspehov vzgojitelji znatno oškodovani. Nadalje so razpravljali o vprašanju svojega strokovnega lista, o medsebojnih hospitacijah, zvezah s tujino, o boljšem sodelovanju z zdravniki, defektologi in strokovnimi društvi prosvetnih delavcev.

Kongres je izvolil svoj Centralni odbor

Po uspešni in živahni debati so delegati sprejeli statut združenja, niso se pa zedinili o tem, ali naj bo sedež Združenja v Beogradu ali v Zagrebu. Nato so sprejeli kongresno resolucijo in poslali tovarišu Titu toplo pozdravno pismo. Kongres je izvolil Centralni odbor Združenja vzgojiteljev, ki ima 17 članov.

Velik uspeh ustanovnega kongresa vzgojiteljev je bil predvsem v tem, da so delegati pokazali, kako pravilno pojmujejo svojo revolucionarno vlogo, ko so nakazovali pot razvoja v predšolski vzgoji, enako pa so tudi uveljavili svojo odgovornost za preporod našega mladega rodu po načelih znanstvenega socializma.

Dva osnutka šolskih zakonov čakata

Prosvetni delavec je v letošnji 1-2 številki objavil osnutek zakona o osemletni šolski obveznosti in osnutek zakona o višjih gimnazijah. Republiški odbor Sindikata učiteljev in profesorjev je pozval vse prosvetne delavce, njihove organizacije in uprave šol, naj dajo k osnutkoma svoje predloge.

Pripombe k osnutku zakona o osemletni šolski obveznosti je poslalo 46 osnovnih šol (od 1146 šol!), 26 nižjih gimnazij (od 219!), 6 višjih gimnazij (od 32!), 1 učiteljišče (imamo jih 6!), 4 društva (Trebnje, Gorica, Poljčane, Ljutomer), 1 poedinec in 12 okrajev (Ljutomer, Lendava, Novo mesto, Maribor-mesto, Maribor-okolica, Murska Sobota, Ptuj, Črnomelj, Gorica, Trbovlje, Postojna in Krško). Pripombe k osnutku za višje gimnazije pa so poslali: 11 popolnih gimnazij, 2 nižji gimnaziji (Hrastnik in Železniki), 2 okraja (Maribor in Ptuj) in Društvo likovnih umetnikov.

Večina poslanih pripomb je organizacijsko tehničnega značaja. V ilustracijo navajamo nekaj važnejših pripomb navedenih sodelavcev.

Zakon naj dovoli uvedbo predmetnega pouka tudi na niže organiziranih šolah (čl. 12). Obveznim pogojem za ustanavljanje šol naj se doda izgraditev telovadnice, delavnice, šola mora imeti stanovanje za učiteljstvo, šolski vrt in vrt za učiteljstvo ter radio (čl. 13). Učna obveznost naj bo v gimnazijah 22 ur, na osnovnih šolah 26 ur (čl. 30). Vsi šolski upravitelji ene občine naj bodo člani občinskega sveta za prosveto (čl. 37). Upraviteljev ni treba voliti; upravitelje je treba voliti (čl. 39). Zastopniki društev naj bodo člani okrajnih svetov (čl. 32). Ustanovi naj se tudi republiški gradbeni fond za pomoč zaostalim okrajem (čl. 50).

Za uvedbo petega razreda je en predlog, več je predlogov za uvedbo novih predmetov. Predlogi so za uvedbo ročnih del, kmetijstva, gospodarstva, pisanja, neobveznega tujega jezika v niže organizirane šole, ter uvedbo moralnega pouka (čl. 9). K členu 28 predlagajo nekateri uvedbo stalnosti in zahtevo, da sme tudi dober učitelj biti reden član nižje gimnazije. Dolžnosti učitelja so kruto formulirane, predvsem se naj popravi v osnutku obvezna zahteva sodelovanja v ljudski prosveti. Za razpis službenih mest (čl. 31) in za uzakonitev premestitev, za sestavo ocenjevalnih komisij in volilnost šolskih inšpektorjev (čl. 34 in 35) je več predlogov. Po en predlog pa so še vsebovale pripombe, da naj krajevni šolski svet skrbi tudi za zdravstveno zaščito in daje ekonomsko pomoč socialno potrebnim učencem (čl. 38). naj se v čl. 41 vnese določba, da učiteljski zbor skrbi za zdravstveno, socialno in moralno korist učencev, predvsem pri organizaciji letovanj, prehrani v šolskih kuhinjah in razdeljuje gmotno pomoč potrebnim učencem. Učiteljski zbor naj nudi pomoč pripravnikom (čl. 43), člani roditeljskega sveta naj bodo razen staršev tudi ljubitelji mladine (čl. 44—47); roditeljski svet naj skrbi tudi za razvoj otroških organizacij.

Slab odziv je pokazal, da, ali naš teren še ne čuti potrebe po uzakonitvi šolskega sistema, ali pa, da problematika ni še dozorela in bi le kazalo, da se s sprejemom obeh zakonov počaka.

Nekaj misli k vprašanju kmetijskega šolstva

Večkrat slišimo, da absolventi naših kmetijskih šol niso dovolj usposobljeni, da jim manjka predvsem izvežbanosti in pravih delovnih prijemov za opravljanje praktičnih nalog.

Če se vprašamo, kje so vzroki, bodo šolniki dali svoje, operativno-terenski ljudje pa našteli druge razloge. Zato je potrebno, da resno in čimbolj na široko začnemo razpravljati o teh vprašanjih.

Gotovo, prekratka doba šolanja (3 leta), previsoko število dijakov, preobsežnost učnih programov, pomanjkanje učnih sredstev, premlad in premalo preizkušen predavateljski kader, preslabo organizirani in opremljeni šolski obrati itd. — vse to so vzroki, da so bili uspehi šole morda slabši, kakor pa bi lahko bili.

Srednja šola je doslej dajala splošne, poljedelsko-živinorejske, vinarsko-sadjarske in vrtnarske tehnike. V dobi petletnega obstoja je izobrazila 411 absolventov, in sicer: 69 splošnih, 153 poljedelsko-živinorejskih, 116 vinarsko-sadjarskih in 73 vrtnarskih tehnikov.

Po vtisih nekaterih imajo ti absolventi še preveč teoretskega, a nekmečki sinovi vse premalo praktičnega znanja. Točnejšo oceno o njihovi usposobljenosti pa bo možno dati šele po nekaj letih praktičnega udejstvovanja, kajti nemogoče si je zamisliti, da bi šola mogla absolventu dati popolno samostojnost, saj je komaj 16 do 20 let star, ko zapušča šolo. Verjetno velja prav isto tudi za fakulteto in vse ostale strokovne šole.

Ali naj bo kmetijski tehnik in izučeni delavec ozko specializiran ali širše izobražen? Vse to je odvisno od stopnje razvoja našega kmetijstva in opredelitve delovnega področja agronoma, tehnika in strokovnega delavca. Ako predvidevamo, da bo agronom vodja in organizator kmetijske proizvodnje in znanstveno raziskovalnega dela, bo tehnik tehnični vodja in strokovni sodelavec pri izvršitvi postavljenih planskih nalog. Načelno je omogočeno tehniku v praksi opravljanje vseh strokovnih poslov, razen težjega znanstveno raziskovalnega in široko zasnovanega organizacijskega dela. Izučeni kmetijski delavec t. j. absolvent nižje kmetijske šole pa naj postane zares mojster praktičnih delovnih prijemov v kmetijstvu.

Potrebno bo torej pristopiti k temu, da točneje opredelimo delokrog agronomov in tehnikov, da bi tako na tej osnovi laže postavili šoli svoje zahteve. Vsekakor bo morala naša agronomsko-gozdarska fakulteta in srednja šola v soglasju s personalno službo predvideti mesta, ki naj jih zasedejo agronomi in tehniki. Pravi cilj in namen šole bo mogoče šele tedaj dobro določiti.

Gotovo je, da pri današnji stopnji razvoja kmetijstva nikakor ne prenesemo preozke specializacije, ampak nas bo gotovo vodilo načelo, da morajo le nižji strokovni kadri biti ozko specializirani, srednji manj, višji pa naj bo splošno in strokovno izobražen. Industrializacija kmetijstva zahteva večjo delitev dela, zato zahtevajo večji kmetijski obrati ožje specializiran nižji kader. S porastom večjih kmetijskih gospodarstev in s tehnizacijo kmetijstva bo ta potreba še narasla. Vsekakor pa ta specializacija ne bi smela v šolah iti predaleč. Tako absolventi vrtnarske šole lahko v praksi postanejo: zelenjadarji, cvetličarji, semenarji; absolventi vinarsko-sadjarskih šol: sadjarji, drevesničarji, vinogradniki, kletarji, trsničarji; absolventi živinorejskih šol: kravarji, svinjarji, molzači, kokošjerejci in sl. Nikakor pa ne bi kazalo za vse te ozke specializacije ustanavljati posebnih šol.

Tudi zaradi tipov šol je bilo že marsikaj rečeno. Teren pravi, da so v dvo- ali večletnih šolah učenci »pogospodijo«, da nočejo več delati v proizvodnji, bežijo iz kmetijskega v druge lažje poklice, skratka, ti absolventi bi hoteli postati »uradniki«. Prav gotovo je nekaj resnice na tem. Obstajajo pa seveda tehtni razlogi, ki govore v prid daljšega šolanja. Nikakor si ne moremo misliti, da bi splošno izobrazbo in razgledanost mogli dati učencu že v enem letu šolanja, posebno še glede na zelo pomanjkljivo predizobrazbo, ki jo je učenec prinesel iz osnovne šole ali dveh razredov nižje gimnazije. Treba ga je seznanjati še z najosnovnejšimi pojmi iz slovenskega jezika, pravopisja, računstva, fizike, kemije, biologije, da bi laže in hitreje doumeval stroko. Komaj se učenec privadi in začne spoznavati stroko, je leto že pri kraju. V tako kratkem času ni mogel dobiti solidnih osnov, kajti za ponavljanje in utrjevanje učnega gradiva je premalo časa in zato je tak absolvent tudi pozneje površen. Nikakor pa ne smemo v nižji kmetijski šoli dovoliti, da bi se učencu vcepljalo preveč teorije. V mislih imam kvalificiranega delavca, ki naj pozna praktično vse delovne prijeme, zato je seveda neobhodno potrebno, da se v šoli ne teoretizira, ampak se učenca v čim večji meri zaposli pri vseh praktičnih delih. Mnenje, da je tudi dvoletna šola prekratka, se mi zdi kar pravilno, vendar samo s postavko, če bi teoretski pouk obsegal v I. letniku največ 20 ur, v II. letniku okrog 14 ur, a v III. letniku samo še praktično delo. Podčrtal bi dejstvo, da hočemo dobiti izučenega kmetijskega delavca, ki bo imel osnovo, da postane specialist ali še celo mojster v svoji stroki. Težnja bi torej šla za tem, da se v višjih letnikih teorija reducira, a poveča praksa. Učenci, ki bi se na ta način šolali, se gotovo ne bi odvajali od proizvodnje, dobili bi pa čvrste osnove in mnogo delovnih izkušenj, a kar bi bilo najvažneje, nikakor ne bi imeli v šoli možnosti in prilike pogospoditi se.

Doslej ni bilo mogoče pričakovati večjega uspeha, ker so bili sprejeti učenci premladi, a imeli so tudi prepičlo predizobrazbo. Zato bi morali tudi o tem vprašanju konkretno razpravljati. Ali se naj sprejemajo mlajši ali starejši učenci? O tem smo si edini, da so starejši bolj zaželeni, saj so resnejši in dovzetnejši za trdo delo, ki jih čaka v življenju. Ali sta 16 letna starost in vsaj petrazredna osnovna šola primerni za sprejem?

Ali se naj sprejemajo zgolj učenci iz delovnih zadrug, državnih posestev in iz vrst delovnega kmeta? V kolikor se bi sprejemali iz nekmečkih slojev, bi verjetno kazalo vpeljati zanje enoletno prakso pred vpisom v šolo, in sicer na urejenem državnem posestvu ali v zadrugi.

Katere smeri kmetijskih šol so najprimernejše v naši republiki? Poljedelska, živinorejska, vinarsko-sadjarska, vrtnarska, mlekarska, kmetijsko-strojna, ali še druge? Te šole naj bodo specializirane, vendar ne preozko; v živinorejski šoli se naj učenec seznani z osnovami poljedelstva, travništva in pašništva, a v poljedelski šoli z osnovami živinoreje.

Kmetijski šoli pripada posestvo, ki naj s šolo in internatom tvori celoto pod enotnim vodstvom. Kmetijska šola brez posestva je absurd. Za vsakega predavatelja je nujno potrebno, da spremlja kmetijsko proizvodnjo, ker le na ta način bo lahko v šoli učencem nudil vse tisto, kar učenci od njega pričakujejo. Predavatelj, ki je odtrgan od proizvodne prakse, postaja teoretik, njegova predavanja so neživljenjska, celo nezanimiva.

Da bi se predavatelji na kmetijskih šolah laže praktično udejstvovali in izživljali tudi v poskusnem in operativnem praktičnem delu, bi bilo potrebno znižati učno obveznost, ki nikakor ne bi smela presegati 12 učnih ur tedensko. Predavatelj strokovnih predmetov bi moral sam voditi praktične vaje učencev in operativno odgovarjati za svojo panogo na šolskem posestvu. Za to delo bi se mu priznalo 10 do 12 ur; na srednji šoli, kjer je število dijakov mnogo večje, pa bi zadržali še inštruktorje-tehnike, ki se bi individualno posvečali praktičnemu izpopolnjevanju dijakov.

Še nekaj o posestvih, ki naj bi veljala za šolska, pa so vse preje kot to. Vzorna naj bi bila, da bi učenci videli napredno gospodarjenje, da bi imeli priliko seznaniti se z napravami, stroji, orodjem, skrat-

---

USTANOVNI KONGRES
ZDRUŽENJA UČITELJEV IN PROFESORJEV STROKOVNIH ŠOL JUGOSLAVIJE

bo 15. in 16. marca 1952 v Zagrebu z naslednjim dnevnim redom:

1. Naloge združenja.
2. Lik učitelja strokovnih šol.
3. Statut.
4. Volitve Centralnega odbora.
5. Resolucije.

Delegati se naj ob prihodu zglase na Zemaljskem odboru Združenja NR Hrvatske — Zrinjska 3/III.

Iniciativni odbor

Ali naj uvedemo moralo kot poseben šolski predmet

»Prosvetni delavec« začenja s članki, ki bodo razjasnili celo kopico problemov, ki jih prinaša za pedagoškega delavca sklep CK, da mora šola poglobiti svojo odgovornost za moralno vzgojo mladine. Brez dvoma se je naša šola že trudila, da vzgoji otroke v socialističnem duhu. Gotovo ima tudi pri tem uspehe. In vendar moramo na tem področju še mnogo storiti.

Morala kot poseben predmet v šoli ni nič novega, novo je le to, da mora imeti ta predmet v naši šoli socialistično vsebino. Francija je uvedla moralo kot poseben predmet v šole, ko je ločila cerkev od države in šole. V bistvu je to zahteva buržoazno-demokratične revolucije. Ta zahteva pa v nobeni buržoazni državi ni bila dosledno izvedena, ker je cerkev, ki je s tem izgubila svoj monopol moralne vzgoje mladine, podvzela vse, da se z buržoazno državo sporazume, ali ji izsili kompromis. O veliki koristi za ljudstvo, ki izhaja iz ločitve cerkve od države, se je pri nas že precej pisalo. Kakšne dolžnosti pa sledijo za državo oz. šolo, o tem pa še marsikaj ni bilo povedano. Posebno pomanjkljivo je to, da našim pedagoškim delavcem niti izkušnje francoske republike niso znane, čeprav so stare več kot pol stoletja. Zato bomo najprej objavili članek iz 9. izdaje Mathieueve pedagogike, ki je izšla že pred več kot 40 leti. Prav posebno moramo uvodoma poudariti, da so neke ideje, čeprav zelo napredne, danes zastarele prav zato, ker je tam šlo za meščansko, pri nas pa gre za višjo, socialistično moralo. Ta laični moralni pouk se n. pr. ni tako bistveno razlikoval od versko moralne vzgoje, kakor se nujno mora naš pouk, ki zajema ne samo vse ono etično dobro, ki si ga monopolizira cerkev, ampak vzgaja in poučuje na takšni višini, ki ji nobena konfesija ne more slediti. O tem bo pozneje več govora. Danes prinašamo poleg najbolj osnovne utemeljitve zgodovinski prikaz brez naših pripomb.

Mathieu-Blanguernon: Leçons de Pedagogie, 9. izd., 17. pogl., 2. in 3. odst.:

»Potreba in važnost moralnega pouka.

Uvajanje pouka morale v naše učne programe je razmeroma novo — začne se l. 1882; vendar pa je nravstvena vzgoja delala mladinskim učiteljem skrbi v vseh dobah. Vsekakor je vpliv družine nad vse važen, toda šola ima za moralno vzgojo nešteto možnosti n. pr. redne vaje, svobodomiselno disciplino, skupno življenje, ki je priprava na družbeno življenje, zgled učitelja in končno mnogoštevilne nasvete, ki so raztreseni v najraznovrstnejših učnih urah in ki jih povzroče nešteti dogodki šolskega življenja. Moralni pouk je torej samo del moralne vzgoje, a potreben, ker zamaši vrzeli in odstranjuje dolgočasje brezuspešnih ponavljanj, katerih pomanjkljivosti bi se odražale tudi na morali sami. Končno pa je, če nekdo hoče izvajati etično dobro, treba to tudi poznati; in nravstveni pouk ima cilj, da — primerno otrokovi starosti — definira in pokaže dolžnosti ter istočasno da moralne vzpodbude. M. Gréard pravi: »Nravstvena učna ura mora biti v bistvu in predvsem pouk. Čustvo je po svoji naravi bežno, medtem ko dobro osvetljena resnica, zgrajena na solidnih dokazih, ostane stalna sila, neobčutljiva in počasna, ki rodi sadove šele po nekem času... Pouk je sploh razumsko delo, govori razumu, nastane iz razuma... Prva osnova tega, kar imenujemo nravno zavest, je razum, uporabljen za spoznavanje dobrega.«

Moralni pouk je zlasti potreben v demokratični državi. Že pred davnim časom je Montesquieu — po antičnih filozofih — rekel, da je velika vzmet ljudske vladavine krepost. Kadar državljani imajo svobodo, morajo v svoji zavesti poznati tudi njene meje. Nujno je torej, da v otroku vzgajamo njegovo moralno zavest, da mu damo hkrati s poukom o njegovih pravicah tudi jasne pojme dolžnosti sploh in njegovih še posebej, da mu vdihnemo trdno voljo izpolnjevati vse pravo in dobro, in da mu že v šoli vse to preide v navado. Od tega je odvisna bodočnost republike.

Predmet, splošne oznake in metoda tega pouka v osnovni šoli.

Ne da bi sicer izgubil katero koli priliko, ko lahko poda razumska načela moralnih predpisov, bo učitelj vendar težil za tem, da bo oblikoval ne ljudi, ki bi mogli o dolžnostih razpravljati, temveč take, ki jih bodo izpolnjevali. Svoboda vesti, ki jo imajo otroci v šoli, kakor jo imajo njihovi očetje v javnem življenju, prepoveduje naslanjanje moralnih zakonov na religije ali kake druge metafizike. Učitelj odpira svojim učencem nravstveno zakladnico, ki je skupna vsemu človeštvu. (Verniki lahko zapovedim te človeške morale pridenejo še svoje verske predpise in sankcije, vsi pa so si blizu v izvajanju.) Ta pouk, kjer nobena stvar noče ločevati, vse pa združevati, mora doseči moralno enotnost naroda.

Pouk morale v raznih šolah.

Razen v predšolski dobi, ko ima ta pouk obliko »zelo preprostega pogovarjanja pri vseh urah v razredu in med odmorom,« je pouk morale predmet posebnih učnih ur.

Osnovna šola. Ne gre za dogmatična predavanja; še vedno je to neprisiljen pogovor, le da je bolj načrten; bolj govori srcu kot razumu in skuša manj prepričevati, bolj pa ganiti in pritegovati. Moralni pouk sledi iz kakega zgleda, zgodbe, berila, v katerem ga bodo otroci okrili včasih kar sami. Čeprav so še majhni, že poznajo neke oblike dobrega, v svoji komaj zbujeni vesti vedo, da zlo pomeni lagati, krasti, udariti tovariša. S sokratskimi vprašanji jih nato ob osebah iz zgodbe, berila lahko privedemo do moralne sodbe, ki — posplošena — postane pravilo za vedenje. Učitelj ga strne v predpis, načelo, ki ga učenci napišejo in se ga nauče.

Knjiga za pouk morale je nepotrebna, učiteljeva beseda je veliko bolj intimna in prepričljiva. Pouk bo še posebno učinkovit in neposreden, če učitelj zgleda ali zgodbe ne bo bral, temveč ga preprosto in prisrčno pripovedoval.

Nižja in višja srednja šola. Še vedno izhajamo iz zgledov, zgodb ali beril in se obračamo predvsem na čustva. Izogibati se je didaktike, abstraktnih razmišljanj; pogovori naj bodo neprisiljeni, intimni. Vendar postaja vzgoja bolj poučujoča; poziv bolj pogosto in bolj neposredno velja razumevanju, razsodnosti in pameti. Poizkušamo doseči, da učenci doumejo dolžnost, nje zapovedovalni in nesebični značaj, odgovornost, zaslugo in krivdo; za vsako obveznost, ki jo je ob napredovanju razgovorov bilo mogoče formulirati, skušamo pokazati jasen vzrok. — Starejšim končno pa raztolmačimo način, kako je mogoče dolžnost spoznati; storiti svojo dolžnost pomeni delati v skladu s fizičnimi, moralnimi in socialnimi zakoni, ki urejajo življenje posameznika in družbe. Tako pokažemo nujno zvezo moralnega in razumskega življenja ter stalno potrebo dela in proučevanja, ki nam edina omogočata, da spoznamo svojo nalogo.

Povzetek vsake učne ure napišemo in zgostimo v kratko življenjsko načelo, ki se ga je treba s povzetkom vred naučiti. Če je kaka učna ura posebno važna, je dobro, da učenci napišejo za tem načelom še svoj osebni sklep in na ta način teorijo povežejo s prakso, n. pr.: »Govoril bom resnico... Marljivo bom delal... Dober vojak bom...«; v tem je neke vrste obveznost, ki se tiče časti in ki bo imela vsaj pri nekaterih učencih odličen moralni učinek.

Knjiga in zvezek pri pouku morale. Knjiga ni neobhodno potrebna, dasi sicer lahko zelo dobro služi, če je prav izbrana. V njej niso potrebne nobene teoretične razlage, temveč samo odkrite, prepričljive in resnične zgodbe, ki močno izžarevajo ljubezen do dobrega in sovraštvo zlega in katerim slede jasna načela, ki so kratka in se jih lahko obdrži v spominu. Zvezek, ki pogosto nadomešča knjigo in v katerem so ohranjeni povzetki vseh učnih ur, ima to prednost, da bolj neposredno prikliče v spomin pouk in nasvete hkrati z vtisi in čustvi, ki so jih povzročili; osebni sklepi pa, formulirani za načeli, dosežejo, da zvezek postane nekak majhen dnevnik vesti.

(KMETIJSKO ŠOLSTVO - nadalj. s 1. str.)

ka s tehniko. Zato je potrebno šolskim posestvom nuditi vso investicijsko materialno pomoč za zgradbe in opremo, da bodo lahko ta posestva postala pravi vzorniki naprednega kmetijstva.

Da morajo učenci na teh obratih delati, je popolnoma razumljivo in je diskusija o tem nepotrebna. Nikakor pa pri tem ne smemo zaiti v drugo skrajnost, da bi učenci bili le delovna sila dotičnega državnega posestva, ki mu je pravzaprav priključena šola in ne obratno in kjer je praktično delo zgolj stvar proizvodnje. Če so učenci samo delovna sila, je praktični pouk nesistematičen in okrnjen.

Kmetijske šole, ki še niso izdelale učnih programov za izvajanje praktičnega dela, bi morale to čim hitreje storiti, saj le tako lahko ugotove, v čem obstajajo pomanjkljivosti. Učni načrti za praktično delo so pogoj vsakemu sistematičnemu in nešablonskemu zaposlevanju učencev.

Če razmotrimo in se nekoliko poglobimo v vse te le bežno nakazane probleme, bomo ugotovili, da nas čakajo še velike naloge, ki jih bo treba rešiti, če hočemo, da bodo absolventi kmetijskih šol sposobni in praktično izvežbani graditelji našega socialističnega kmetijstva.

ing. Štern Vilko

PROSVETNE DELAVKE-UČITELJICE V ŽENSKEM GIBANJU

V dneh okoli 8. marca prinašajo naši časopisi in revije članke o pomenu tega dne in ga prikazujejo kot dan revolucionarnih žena v borbi za dosego njihovih pravic. Prav je, če se ob tako važnem dnevu seznanijo tudi prosvetni delavci z nekaterimi vodilnimi prosvetnimi delavkami, ki so v pretekli dobi odigrale zelo pomembno vlogo v ženskem gibanju, kakor tudi tistimi, ki danes usmerjajo kot vodeči partijski kader v novih gospodarsko-političnih pogojih tudi delo med našimi ženskimi množicami.

Klara Zetkin, ki je dala pobudo za 8. marec kot dan mobilizacije ženskega proletariata, je bila po poklicu učiteljica. Živela je od leta 1857 do 1933. Vodila je boj za reševanje ženskega vprašanja istočasno kot boj za novo družbeno ureditev — za socializem, ker ji je bilo jasno, da se neha suženjstvo žene šele takrat, ko preneha gospostvo privatne lastnine. Kot dolgoletni urednici social-demokratskega ženskega lista »Enakost« in priljubljeni govornici je bila njena glavna naloga vzgoja proletarskih žena k razredni zavesti. V svojih člankih in referatih je jasno pokazala razliko med proletarskim in meščanskim ženskim gibanjem. Klari Zetkin je bilo socialno vprašanje vprašanje človeštva in kulture. Zavedala se je, da je treba obvarovati znanost in umetnost prostituiranja barbarskega fašizma. Posegla je v področje vzgojnih vprašanj in zahtevala, da mora biti socialistična pedagogika praktična uporaba vseh znanstvenih dognanj. Bojevala se je za preosnovo tedanjega šolstva, ki ni bilo drugo kot guljenje, tepež in izsiljevanje, v pravo vzgojno šolstvo, ki mu bodi podlaga produktivni pouk. Nastopala je proti okrnjevanju mladega razuma in značaja z dogmami in se borila za uvedbo enotnosti šolstva. Bila je borka za uvedbo socialnega zavarovanja, zdravstvenega skrbstva, izboljšanja stanovanj, uvedbe prehrane in oblačil šolskim otrokom in pozivala žene k mednarodni solidarnosti. Ženam vsega sveta je zaklicala: »Sestre! Če je velik čas našel slabotne in majhne može, naj jih žene osramotijo!«

Pri nas se je borila za pravilno postavljanje vprašanja ženskega gibanja v dobi med obema vojnama učiteljica Poldka Kosova, ki predstavlja po svojem delu izrazito socialistično, pozneje komunistično delavko. Kot »mlada sila« je v letu 1929 prevzela redakcijo »Ženskega lista«, ki je bil od leta 1924 do 1935 glasilo naprednega ženskega društva »Zveze delavskih žen in deklet«. Čeprav je bil mesečnik na skromnih štirih straneh, je težko oceniti vrednost in pomembnost opravljenega dela le s pičlimi ugotovitvami. List je prinašal zgodovino delavskega gibanja, seznanjal bralce z znanima voditeljicama proletariata z Rozo Luksenburg in Klaro Zetkin, objavljal notranja vprašanja tesno povezana s problematiko terena, postavljal konkretne naloge žen ob pomembnih dneh kot so prvi maj, 8. marec kot mednarodni ženski praznik, aktivno sodeloval v raznih stavkah in množičnih delavskih akcijah, bil glasnik zadružništva, se zavzemal za uvedbo socialne indikacije, se solidarno pridruževal izjavam jeseniških kovinarjev, trboveljskih rudarjev in pritegoval delovno ženo v skupno veliko borbo za polit. ekonomske in kulturne pravice. Bil je organizator izletov, mladinskih taborenj, raznih predavanj, tečajev itd. Kljub svoji skromnosti po obsegu je list glasno izpregovoril o vseh važnih vprašanjih ter načelno zaostril linijo reševanja ženskega vprašanja kot ga je vedno radikalno postavljala tov. Poldka Kosova.

Iz kroga »Rdečih signalov« je izšla generacija študentk-komunistk, ki so se šolale v težki dobi ilegalnega dela z ostalimi revolucionarnimi delavkami in so se izmed njih dvignila imena Lidije Šentjurčeve, Vide Tomšičeve in drugih. Po poklicu je tov. Lidija Šentjurc profesorica, ki je s svojim revolucionarnim delom med ženami in ostalimi delavskimi množicami, zlasti v črnem revirju pripravljala v težkih dneh pred drugo svetovno vojno množice na čas, ki je prihajal. V dobi štrajkov po naših delavskih centrih ter neprestanem zasledovanju policijskih agentov in ob izvrševanju dolžnosti, s katerimi je partija strnjevala okoli sebe vse napredne ženske organizacije, so jeklene borke, kot je to Lidija Šentjurčeva. S svojim deležem v času NOB in z odgovornim delom v času graditve socializma se je uvrstila v vodeči partijski kader.

S svojim plodonosnim, vsestranskim, zlasti kulturno-prosvetnim delom je imela pomembno vlogo med obema vojnama nacionalno zavedna, visoko izobražena žena-učiteljica Minka Govekarjeva. Bila je izrazita feministka; čeprav je čitala dela Avgusta Bebla in mnogih drugih, ni svoje borbenosti usmerila razredno revolucionarno, temveč je bila borka za politično in kulturno osamosvojitev žene vseh slojev. Njeno delo, vztrajnost in hotenje pa je mnogim pomenilo svetel vzgled za nacionalno usmerjenost, ki je v težkih dneh NOB tvorilo množično bazo za borbo in sodelovanje žen.

Naj bi te vrstice po velikem prazniku dale pobudo za prikazovanje še drugih svetlih likov, da bo poznejši rod lahko črpal iz bogate zakladnice neusahljive sile za rast socialističnega človeka.

L. J.

★

UČITELJSKI PEVSKI ZBOR!

Naslednje skupne vaje Učiteljskega pevskega zbora bodo od vključno sobote, 22. marca do ponedeljka, 24. marca 1952 z začetkom v soboto, 22. marca ob 10. uri dopoldne v dvorani MKUD »Kajuh« v Ljubljani, Miklošičeva 6, pritličje, desno.

Sprejemne preizkušnje novih kandidatov se bodo vršile sočasno z začetkom zborovskih vaj in sicer ob istem času in na istem kraju, razen tega pa že prej, v soboto, 15. marca, v Celju, Kranju, Mariboru in Ptuju. Podrobnejša obvestila o tem kakor tudi vsa druga potrebna navodila prejmejo člani in prijavljeni kandidati v okrožnicah, a objavljena bodo tudi v dnevnem časopisju.

Upravni odbor
Učiteljskega pevskega zbora

Sporočila društvom!

Ker se bo v tem mesecu izvedla komasacija okrajev in bodo s tem organizacijsko prizadeta tudi mnoga naša društva, predlagata združenji učiteljev in profesorjev, naj se po izvršeni komasaciji upravni odbori okrajnih društev sporazumejo v naslednjem:

Kjer se združita dva ali več okrajev v celoti v en okraj, naj odbori društev na skupni seji razpravljajo, ali naj vsaj začasno (do septembrskega občnega zbora) obstajata po dve (ali več) društvi, ali pa se na prvem sestanku združita v eno društvo. V tem primeru je treba na novo konstituirati upravni odbor društva, ki naj ima eventualno tudi povečano število članov upravnega odbora.

V primerih, kjer se dosedanji teritorij okraja razdeli na več delov, ki se bodo pripojili novim okrajem, naj upravni odbori dosedanjih društev na seji razpravljajo o razdelitvi imovine po številu članstva, ki procentualno pripade društvom na novih sedežih. Arhiv naj v takem primeru prevzame tisto društvo, ki bo imelo večje število članstva! Upravne funkcionarje dosedanjih društev naj kooptirajo društva v novih središčih v svoje odbore, ki se, kjer je to potrebno, na novo konstituirajo!

Vsa društva naj sporoče sklepe svojih sej in sestankov svojim republiškim združenjem.

Do ustanovnih zveznih kongresov naj društva uporabljajo stare štampiljke, ker bodo kongresi šele dokončno odločali o imenih novih društev. Če smatrajo to za nujno, pa naj nabavijo začasne štampiljke.

Svojim združenjem naj okrajna društva pošiljajo — v kolikor ne pošiljajo že zapisnikov sej in sestankov, kar bi bilo za začetek poslovanja novih društev najumestneje — redna mesečna ali vsaj dvomesečna porčila, ki naj nakažejo društveno problematiko.

Učiteljski pevski zbor še ni dobil svojega bančnega računa, zato naj prispevke za UPZ blagajniki še zadržijo, dočim naj pa nemudoma odvedejo naročnino upravama obeh listov!

Da ne bi porušili organizacijske enotnosti učiteljskih društev, priporočamo učiteljem, funkcionarjem učiteljskih društev, ki so se odločili za profesorska društva, naj zadrže svoje funkcije v učiteljskih društvih do konca šolskega leta.

Ker zaradi ekonomskih razlogov društvena zborovanja niso redna, naj upravni odbori na novo požive individualni in skupinski študij. Občni zbori, pedagoški kongres, analiza krajevnih prilik, strokovni, družbeni in politični razvoj nudijo dovolj študijske snovi!

Kjer sodelujejo zastopniki društev v disciplinskih komisijah, naj se pred razpravami vedno posvetujejo z upravnimi odbori društev, neposredno svojim republiškim združenjem pa sporočajo potek in rezultat razprav.

PAVLE FLERÈ:

Kaj in kako so pisali slovenski listi pred sto leti o šolstvu in učiteljstvu

Če izvzamemo kratkodobno izhajanje V. Vodnikovih »Lublanskih Noviz«, moremo o strnjeni bibliografiji slovenskega novinarstva govoriti pravzaprav šele od začetka izdajanja Bleiweisovih »Novic« (1843), ki so samevale vse do leta 1848. V tem »letu svobode« pa, ko je bila po uspeli dunajski marčni revoluciji v Avstriji izdana (oktroirana) ustava, v kateri je bila tudi določba o svobodi tiska, so se kaj hitro pojavili novi slovenski časniki in listi v Ljubljani in izven nje. Večinoma pa so tudi ti listi bili kratkega veka, kakor tudi »leto svobode« ni trajalo dolgo. Že v l. 1851 se je kazala bolj in bolj ostra reakcija, ki je upihnila luč življenja tudi večini naših listov iz te dobe.

Konološko našteti so takratni listi: a) v Ljubljani: Bleiweisove **»Novice«, »Slovenski cerkveni list«** (od 1849 dalje) **»Zgodnja Danica«, »Slovenija«, »Pravi Slovenec«, »Ljubljanski Časnik«**; b) v Celju: **»Novine«, »Slovenska Čbela«**; c) v Trstu: **»Slavjanski Rodoljub«, »Jadranski Slavjan«**; č) v Celovcu: **»Slovenska Bčela«**.

Razen »Novic« in »Zg. Danice« se nobeden teh listov ni obdržal še po letu 1851, tako da smatramo to dobo bujnosti slovenskega časništva s tem letom lahko za zaključeno. Zato se ozremo v svojem poročilu o tem, kaj in kako so pisali slovenski listi pred sto leti o šolstvu in učiteljstvu, le na omenjene liste, pri tem pa ne nameravamo navajati vsega, kar je v tem pogledu v njih izšlo, marveč hočemo opozoriti le na članke in zapise, ki morejo prikazati duha dobe in nekaterih ljudi, ki so se takrat dotaknili splošnega šolstva in učitelj. vprašanja.

»NOVICE«

Program »Novicam« je določila C. kr. Kranjska kmetijska družba, kateri je vlada leta 1843 dovolila izdajati list z naslednjo vsebino: 1. Kmetijstvo. 2. Obrtništvo. 3. Javne odločbe, razglasi in pouki, ki spadajo v območje kmetijstva in obrtništva. 4. Domovinski dogodki, pomembnosti in zapiski. 5. Poročila od zunaj, ki se nanašajo na slovenske dežele. 6. Splošno koristne raznovrstnosti, zemljepisni, življenjepisni zapiski in druge drobnosti vesele, poučne ali duha poživljajoče vsebine. 7. Tržne cene. 8. Oglasi novih slovenskih knjig, koristnih orodij i. pod. Za ta program bi se moglo reči, da za tiste čase ni bil ravno preozek, in širokogruden urednik bi ga mogel dobro izkoristiti. Za kaj takega pa se dr. Janez Bleiweis, od katerega so »Novice« od vsega začetka »v red devane«, že po svojem bistvu ni mogel odločiti. Moral pa je dopustiti, da so njegovi dopisniki in sotrudniki obravnavali marsikatero vprašanje, ki bi se mu sam sicer rad izognil. Med ta so spadale prav gotovo »šolske reči«, kakor jih je razumeval takratni demokratski liberalizem. Izogniti se jim ni mogel, videli pa bomo, v kakšni smeri jih je obravnaval. Hočeš nočeš, se je uredniku glede šolstva nabiralo toliko gradiva, da mu je odkazoval tudi v kazalu »Novic« posebno rubriko. Tako v l. 1848: **Šolske reči«**; v l. 1849: **»Slovenske slovstvine, šolske in narodne reči«** — in posebej: **»Šolske reči«**; v l. 1850: **»Slovenske slovstvine, šolske in narodske reči«**; v l. 1851: **»Slovenske zgodovinske, jezikoslovanske in šolske reči«.**

Po tem kratkem splošnem preidemo na podrobnejši prikaz, ki ga začenjamo s štev. »Novic« z **dne 22. marca 1848.** V tej štev. so »Novice« oznanile, da je bila 15. marca 1848 izdana nova ustava, na kar je urednik napisal svoj **»Slava, slava.«** V tem slavospevu našteva vse mogoče, kaj je ljudstvo pridobilo z novo ustavo, ne omenja pa šole. Nanjo pa ni pozabil Matija Majar v svoji zahvalnici **»Hvala Bogu na višavah!« (1848-50)**[1], kjer navdušeno govori o pravicah slovenskega jezika, kar je tudi sprožilo mnoga razpravljanja o uvedbi slovenskega jezika v šole in urade. Ze v naslednji številki imamo **»Prošnjo kranjskih deželnih stanov v rečeh slovenskega naroda«** (58), kjer je na prvem mestu šola; omenjajo jo naslednje zahteve: 1. Pomnoženje šol po deželi, in da bi se v šolah nobeni soseski kak drug jezik ne silil, kakršnega si ona sama izvoli. 2. V mestnih šolah naj se sicer nemški jezik uči, zraven njega pa naj tudi slovenski jezik obširnejšo pravico dobi kakor dozdaj. — Za šolske pripravnike naj se zraven nemškega posebno slovensko učilišče napravi. 3. Razen šolske vzgoje fantov naj bi se tudi vzgoja deklic pazljivejše izpeljevala. 4. Pouk v slovenskem jeziku naj se tudi učencem latinskih šol odpre. 5. Ilirski pravopis (t. j. gajica) naj se po vseh slovenskih šolah vpelje... 9. tč. zahteva ustanavljanje »šol za obrtnost in umetnost (s čemer je mišljena realka), nižjih obrtnih šol, šol za kmetijstvo in vseučilišča.«

Zahteve so bile res skromne, pa še za te je priporočal Bleiweis: »mirno pripravljanje, pa ne neprevdarjeno tiščanje nam je prva zahteva« (70), s čemer pa niso bili vsi zadovoljni. P(eter) H(icinger) n. pr. je napisal članek **»Kako in koliko bi bil slovenski jezik précej v šole in kancije vpeljati«** (1848-98), kjer pravi, da to ne gre na mah, zato predlaga za šole: 1. razločijo naj se višje in nižje šole; v šolah na deželi ne bo šele začenjati, ker je že precej izpeljano, temveč le izpeljavati; v mestih, v nižjih šolah, ki so zgolj nemške, naj se vpelje slovenska slovnica in napeljevanje na slovensko pismenost; v gimnaziji prevajanje iz slovenskega na latinsko in narobe, pesništvo, govorništvo; v modroslovnih šolah: slovenska filozofija, v bogoslovju: pastirstvo. Pa je dobil Hicinger na svoj predlog ostre ugovore. **»Jozipič«**, ki je na str. 105, 108 in 115 kritiziral dotedanje šolstvo na Stajerskem, se ni strinjal s Hicingerjevimi medlimi predlogi; prav tako ne **»Podkorenčan«**, ki je bil za radikalnost po češkem vzrocu (114, 118), **Janez Bučar** pa se je glede uvajanja slovenščine v šole in urade postavil na stališče: »Takoj! Ker svoj jezik smem zmeraj govoriti, nobeden mi ne more drugega vsiliti« in »Za naš narod nam gre prva skrb, potem šele bomo za ptujce skrbeli (145)«. Tedaj je postal tudi Bleiweis radikalnejši in povedal Hicingerju: »Naša prva dolžnost je, da se vsi maternega jezika dobro naučimo, katerega so zdaj le na kmete pehali... Svoj materni jezik obdelovaje, se ne bo ločil več kmeta od gospoda — oba bosta, kar sta, Slovenca!« (144).

Še dva članka naj omenimo iz leta 1848. Prvi je dr. Orlov **»Šol in šolnikov po deželi nikar ne pozabite!«** (90), v katerem govori o predmetih v šolah, o lepem orgljanju, za učiteljišče priporoča 4 gimn. razrede predizobrazbe in dva letnika učiteljišča, ki naj bo urejeno internatsko — ostalo, kar se tiče učiteljstva, omenimo še kasneje. Drugi pa je oklic »zbora c. k. vikšiga učilišča«, ki je 11. IV. 1848 sklenil in oglasil, da **»Vseučilišča nam je v Ljubljani potreba«.**

Ko je ministrstvo izdalo nove predpise o šolstvu, pa marsikdo z njimi ni bil zadovoljen; tako n. pr. tudi **J. Kobe** ne, ki jih (200, 204) ocenjuje z ozirom na Belo Krajino in pravi zanje, da »so pisani od mož, ki ne poznajo ne našega ljudstva ne naših okoliščin«.[2] Kakor odgovor na Kobetov prigovor pa čitamo na str. 217 poročila, kako so se ljudje na mnogih krajih z veseljem oprijeli nove šole in začeli skrbeti zanjo. In M. Majar ponovno zahteva, da »se slovenski jezik vpelje v vse pisarnice in šole.

Ta prvotni in najpoglavitnejši klic iz leta 1848 se ponavlja še v nadaljnjih letnikih »Novic«, kar kaže, da vzlic navdušenju in dobri volji ni šlo tako gladko, kakor bi človek pričakoval, ako bi — seveda — bili pripravljeni »na svobodo« iz leta 1848. Vendar pa nahajamo v nadaljnjih letnikih že tudi konkretnejše predloge. Kot enega prvih naj omenimo v letniku 1849 A. Praprotnika **»Prošnjo zastran šolskih reči«** (3), kjer pravi: »Nič našim šolam zdaj tako ne manjka kot poboljšanih novih bukev. Veliko učenja je zdaj potrebno, pa kje so bukve?« ter se obrača na »častito slovensko društvo, ki je za vse domorodne reči tako živo vneto, (da bo) tudi za to reč domoljubno skrbelo.« Tej Praprotnikovi tožbi je dodal urednik pod črto naslednje pojasnilo: »Slovensko društvo ne bo nikdar svoje dolžnosti zanemarilo — ali vsega ne more samo storiti. Govorili smo že z g. nadvodjem, da bi se ta reč z gorečnostjo poprijela, nadejamo se, da bo skrbel, tako imenitno reč s pomočjo mnogih glav opraviti.« Kako prav pa je imel Praprotnik in kakšna ovira je bila v tem, da ni bilo »poboljšanih novih bukev«, nam kaže naslednji dopis (1849-17): **»Nekaj iz učilnic po Celjski kresiji«.** »V učiteljskih zborih so duhovni in svetovni učitelji sploh sklenili, da za to leto še obdržijo dozdanje učilniške knjige, zato ker še drugih naznanjenih ni, in da cesarsko založništvo učilniških knjig v škodo ne pride, da si pa hočejo sami za vse to pripraviti, kar je v učilniškem oziru hasnovitega za Slovence že na svetlo prišlo in kar še pride, da se tako pripravijo, prihodnjo jesen popolnoma narodno stezo nastopiti.« — Nemščino mislijo še zmeraj učiti, toda »po slovenskih ravnilih in le ko posamezno reč, celi pouk pa ima imeti popolno slovensko podlogo.« Kakor vidimo, so stopili Celjani na edino pravilno pot: Ne čakaj, da ti pride od zgoraj, marveč začni sam!

Da so nastopali to pot tudi drugod, nam kažejo še razni dopisi, ki jih ne bomo navajali posebej. Omeniti pa moramo **J. Virkov** opis zaključne šolske slovesnosti v Olimjem in v Podčetrtku (141, 167, 175, 179), v katerem kaže ves potek skušnje, hkrati pa opisuje tudi ovire in zapreke za pravilni razvoj slovenske šole. Med drugim pravi: »Poleg te veselice naj se pa tudi mili glas žalostnice zastran slovenske šole sliši. Že drugo leto svobode in enakopravnosti je preteklo in še se bo tudi tretje porodilo; toda šolske knjige so še zmeraj po sta-

---

[1] Številke v oklepajih se nanašajo na dotični letnik in stran.

[2] Prim. tudi J. Kobetov konstruktivni članek v l. 1851. — P. F.

Ali bi se dal rešiti problem učencev v gospodarstvu

Kakor vse druge šole je tudi Šola za učence v gospodarstvu raznih strok v Novem mestu 15. januarja končala polletje. Uspehi, ki so jih pokazali učenci so naslednji: od 197 učencev, kolikor jih je na šoli, je dovršilo polletje brez slabih ocen 53,3 %, z enim nezadostnim redom 20,3 %, z dvema 11,2 % in z več kot dvema 10,2 %, neocenjenih pa je bilo 5 %.

Vse te uspehe in neuspehe želim analizirati, da bi tako prišli do jasnosti, od kod izvirajo nedostatki in kako bi jih odpravili.

Po razredih so izdelali učenci takole:

1. razred 58,8 %, slabo ocenjeni 35,6 %, neocenjeni 5,6 %;
2. razred 42,5 %, slabo ocenjeni 48,3 %, neocenjeni 8,7 %;
3. razred 60 %, slabo ocenjeni 30 %, neocenjeni 10 %.

Po strokah so izdelali učenci takole:

kovinarska stroka 56,9 %, slabo ocenjeni 38,8 %, neocenjeni 4,3 %;
lesna stroka 41,5 %, slabo ocenjeni 47,7 %, neocenjeni 10,8 %;
oblačilna stroka 80,6 %, slabo ocenjeni 19,4 %, neocenjenih nič;
usnjarska stroka 41,4 %, slabo ocenjeni 58,6 %, neocenjenih nič.

Poglejmo nekaj vzrokov, ki ovirajo delo učenca v šoli. Eden izmed glavnih vzrokov je vsekakor neenotna šolska predizobrazba. Novi učni načrti so naslonjeni na določbo, da se smejo sprejemati v uk k mojstru samo učenci s šestimi razredi osnovne šole oziroma dvema razredoma gimnazije. S prehodnimi določili za upravitelje Šol za učence v gospodarstvu (»Objave« št. 10. z dne 25. sept. 1951) je bil ta pogoj ukinjen, učni načrt pa je ostal neizpremenjen.

Razpredelnica pokaže naslednjo sliko:

1. razred: predpisano izobrazbo ima 36,2 %, nižjo 63,8 %;
2. razred: predpisano izobrazbo ima 34,7 %, nižjo 65,3 %;
3. razred: predpisano izobrazbo ima 38,3 %, nižjo 61,7 %.

Po stroki:

v kovinarski stroki ima predpisano izobrazbo 32,9 %, nižjo 67,1 %;
v lesni stroki ima predpisano izobrazbo 39,8 %, nižjo 60,2 %;
v oblačilni stroki ima predpisano izobrazbo 58,1 %, nižjo 41,9 %;
v usnjarski stroki ima predpisano izobrazbo 10,0 %, nižjo 90 %.

Vedeti je treba še to, da je na šoli 9,5 %, učencev, ki imajo manj kot 4 razrede osnovne šole in 6 % učencev, ki imajo 3 razrede gimnazije. Tako različna predšolska izobrazba ne more ustvariti v razredu neke tesno med seboj povezane delovne skupine. Tak konglomerat otežkoča izvajanje učnega načrta, na drugi strani pa navaja učenca v lenobo, ako ima višjo predizobrazbo, in nezanimanje in otopelost, ako nima niti najosnovnejše podlage. Temu bi se dalo odpomoči na več načinov. Najenostavnejši bi bil ta, da se sprejemajo v šolo in seveda tudi v uk učenci z enako predizobrazbo. Tako reševanje problema pa bi bilo zelo pogrešeno in tudi nepravično. Pogrešeno zato, ker je tudi med posameznimi šolami razlika, saj imamo niže in više organizirane šole, ker imamo eno-, dvo-, tri- in več oddelčne šole. Nepravično pa zato, ker bi ta način izločeval otroke oddaljenejših vasi od učenja v obrti, ker v takih vaseh so le niže organizirane šole. Naslednja razpredelnica bo podprla moje mnenje, da tudi različnost v organizaciji šol močno vpliva na učni uspeh.

Po razredih:

niže organizirano šolo je obiskovalo:
iz prvega razreda 44,4 % učencev;
iz drugega razreda 69,4 % učencev,
iz tretjega razreda 65,5 % učencev;
više organizirano šolo je obiskovalo:
iz prvega razreda 33,3 % učencev,
iz drugega razreda 22,3 % učencev,
iz tretjega razreda 34,5 % učencev;
gimnazijo je obiskovalo:
iz prvega razreda 22,3 % učencev,
iz drugega razreda 8,3 % učencev,
iz tretjega razreda nič učencev.

Po strokah:

niže organizirano šolo je obiskovalo:
iz kovinarske stroke 57,5 % učencev,
iz lesne stroke 58,5 % učencev,
iz oblačilne stroke 45,3 % učencev,
iz usnjarske stroke 80 % učencev;
više organizirano šolo je obiskovalo:
iz kovinarske stroke 28,7 % učencev,
iz lesne stroke 29,7 % učencev,
iz oblačilne stroke 48,4 % učencev,
iz usnjarske stroke 13,3 % učencev;
gimnazijo je obiskovalo:
iz kovinarske stroke 13,8 % učencev,
iz lesne stroke 11,8 % učencev,
iz oblačilne stroke 6,4 % učencev,
iz usnjarske stroke 6,7 % učencev.

Te razpredelnice kažejo, da je uspešnejši pouk tam, kjer je že predizobrazba vsaj približno enotna.

Kakor kažejo razpredelnice, se v letih razlika v predizobrazbi omili, nikakor pa ne izenači. Prav zato nekateri zagovarjajo nekake pripravljalne razrede. Taki razredi bi sicer nekoliko oblažili neenako predizobrazbo, vendar pa moramo misliti še na nekaj. Učna doba je 2- ali 3-letna, šola pa bi bila s pripravljalnim razredom 3- ali 4-letna. S tem bi se šola še bolj oddaljila od delavnice. Pri problemu naletimo torej na osnovni problem vsega šolstva, ki je: **prvenstvena utrditev naše osnovne šole, posebej pa še niže organizirane šole.**

Mislim, da se da problem ublaževanja neenakosti predizobrazbe reševati na drug način. Kakor kaže razpredelnica so v glavnem težava za učence v gospodarstvu pri splošnih predmetih (slovenski jezik, zemljepis, zgodovina, matematika) dočim strokovni predmeti ne delajo težav.

Kar poglejmo!

Po razredih:

1. razred: v splošnih predmetih je padlo 35,6 %, v strokovnih 6,9 %;
2. razred: v splošnih predmetih je padlo 48,5 %, v strokovnih 11,4 %;
3. razred: v splošnih predmetih je padlo 40 %, v strokovnih 12,5 %.

Po strokah:

v kovinarski stroki: v splošnih predmetih 38,8 %, v strokovnih 12,5 %;
v lesni stroki: v splošnih predmetih 47,7 %, v strokovnih 12,3 %;;
v oblačilni stroki: v splošnih predmetih 19,4 %, v strokovnih 3,2 %;
v usnjarski stroki: v splošnih predmetih 58,6 %, v strokovnih 6,9 %.

Zakaj ta velika razlika? Prvič, ker se vsak učenec zaveda, da mu bo v prvi vrsti potrebna strokovna usposobljenost. Jasno je, da moramo tako miselnost najodločneje pobijati in stremeti tudi za dvig splošne izobrazbe. Drugič: strokovne predmete začenjajo spoznavati šele v tej šoli in je zato njihova predizobrazba enotna.

Kako bi torej odpravili neuspeh v splošnih predmetih? Zelo uspešna rešitev te zadeve je učenje v krožkih ali na inštrukcijski način. To pa lahko izvedemo samo na skupnosten način, z ustanovitvijo internata za učence v gospodarstvu. V internatu bi imeli učenci red, mir in nadzorstvo in končno vsi slabi vplivi, ki sedaj vplivajo na učence, bi bili v veliki meri odklonjeni.

Na učni uspeh nikakor ni brez vpliva organizacijska oblika šole. Celoletno šolanje, t. j. trikrat tedensko, prav gotovo ne vpliva dobro na intenzivnost pri delu v šoli kakor tudi v delavnici. O tem vplivu sem že večkrat govoril in tudi pisal. Sedaj hočem dokazati še z razpredelnico. Celoten uspeh na šoli v šolskem letu 1951/52, ko smo imeli strnjen pouk, je bil 91,9 % po opravljenih popravnih izpitih, letos pa 53,3 %.

1. razred v letu 1950/51 84,5 %, v letu v letu 1951/52 58,8 % uspeh;
2. razred v letu 1950/51 93,8 %, v letu 1951/52 58,8 % uspeh;
3. razred v letu 1950/51 97,5 %, v letu 1951/52 60 % uspeh.

To se pravi, da je lanski 1. razred, ki je letos drugi razred, padel v učnem uspehu za 49,3 %, čeprav je imel iste nedostatke v predizobrazbi in ostalih zadevah kot v 1. razredu. Lanski 2. razred, ki je sedaj 3. razred, pa je padel za 36,1 % v učnem uspehu, pa čeprav je imel iste nedostatke kot lansko leto. Vsekakor nam povedo te številke, da je že v sami organizaciji šolanja nedostatek.

Med najmočnejšimi vplivi na potek šolanja je prav gotovo oddaljenost stalnega bivališča od delavnice in šole. Od vseh učencev ne stanuje v mestu 64,9 % učencev. Z vlakom se vozi 7,6 %, s kolesom 12,7 %, peš hodi domov nad 6 km 6,6 %, 6 km 15,2 % in do 2 km 22,8 %. Prav gotovo jim to vsakdanje potovanje onemogoča učenje in jih utruja za delo. Z ustanovitvijo internata bi se ta nesocialna zadeva izboljšala.

Drug močan vpliv na učne uspehe je tudi prehrana. Po statistiki je od 197 učencev brez zajtrka 9,7 % in brez kosila 21,3 %. Večerjo imajo vsi. Kaj sledi iz tega? Da jedo ti mladi ljudje le enkrat na dan toplo hrano in da se šele zvečer pošteno najedo, kar zdravstveno ni dobro.

Če bi na koncu združili v kratek skupek vse zgoraj navedeno, bi prišli do naslednjih ugotovitev: ako hočemo odstraniti napake pri vzgoji strokovnega kadra, mroamo urediti enotno predizobrazbo učencev v gospodarstvu. Na podlagi te enotne predizobrazbe je treba urediti učni načrt in to ne samo za šolo, temveč tudi za delavnico. V Novem mestu ustanoviti internat za učence v gospodarstvu. Učencem moramo dati dovolj časa za učenje, vendar tako, da ne bi ovirali dela v delavnici, kajti glavni smoter učenca v gospodarstvu mora biti strokovna izobrazba in usposobljenost.

Ob vseh teh ugotovitvah pa bi rad nakazal še en problem, ki ne bo dobro vplival na naše gospodarstvo. Razpredelnica kaže naslednje:

v letu 1949 je bilo podpisanih učnih pogodb:
v socialističnem sektorju 74,5 %, v privatnem 25,5 %;
v letu 1950 je bilo podpisanih učnih pogodb:
v socialističnem sektorju 56,5 %, v privatnem 43,5 %;
v letu 1951 je bilo podpisanih učnih pogodb:
v socialističnem sektorju 43 %, v privatnem 57 %.

Vsako leto pade vpis v socialističnem sektorju povprečno za 15 % učencev, dočim za isti odstotek zraste v privatnem sektorju. Kaj je temu vzrok? V socialističnem sektorju mora biti fond plač v sorazmerju z akumulacijo, to se pravi, da mora podjetje dobiti toliko denarja iz produktov, kolikor znaša stopnja akumulacije na plače. Ta določba pa usmerja naša podjetja v nepravilen odnos do učencev v gospodarstvu. Podjetja jemljejo vsakega učenca kot polnovrednega delavca, ki naj s svojim delom ustvarja tolikšno akumulacijo, da lahko sam sebe plača. Zavedati pa se moramo, da imamo pred seboj učečega se človeka, ki bo svoj delovni kapital oddajal šele takrat, ko bo njegova strokovna usposobljenost izpopolnjena. Delo samo vzgaja človeka. Iz privatnih podjetij bodo izšli izučeni delavci kot delavci liberalnega gospodarstva, dočim delo v državnih podjetjih sili na kolektivno delo in miselnost. Zato je negativno, da je v socialističnem sektorju vedno manj učencev v gospodarstvu in da so državna podjetja ukinila fond za dvig kadrov. Mislim, da bi bilo ta fond vzpostaviti in ga uporabiti izključno za učence v gospodarstvu in za specializacijo strokovnjakov. Tega bi morali smatrati kot investicijski fond za kadre, ki bo pokazal svoje dobre plati šele čez leta.

Zamljen Jože

Potrebna nam je šola prav na deželi!

Pravilno je, da skrbimo za enakomeren in harmoničen razvoj šolstva tako po značaju in vrsti šol kakor po krajevni razporeditvi. Šola je nepogrešljiv vzgojni in izobraževalni činitelj pa naj bo v velikem ali manjšem mestu, ali na podeželju, v industrijskem ali drugem središču, ali v oddaljenih vaseh in naseljih. Razlika je pač v tem, da je na vasi šola največkrat, če ne sploh, edina prosvetna ustanova, edino kulturno-prosvetno žarišče in je njena vloga prav zaradi tega tem pomembnejša in odgovornejša ne le v pedagoško-didaktični dejavnosti, temveč v prosvetni funkciji sploh.

Če tako vrednotimo vlogo podeželske šole, potem je na dlani, da moramo za to vaško šolo v vsakem oziru skrbeti in ji nuditi vsako pomoč.

Najpomembnejši činitelj na šoli pa je učitelj. Dober učitelj, dobra šola, izobraženi učenci, napreden kraj! Od šole, to je od učitelja v mnogočem zavisi zaostalost ali naprednost kraja. Tako stopa v ospredje prosvetni delavec ne le kot učitelj in vzgojitelj otrok v šolski učilnici, temveč kot pionir in graditelj prosvete in napredka. Iz tega sledi, da je treba dati podeželju najboljše učitelje.

V šolski praksi pa često ni tako. S tem nočem reči, da na podeželskih šolah ni dobrih učiteljev. Odlični učitelji in prosvetni delavci so tudi na najbolj oddaljenih šolah, ki delajo v danih življenjskih in delovnih pogojih tako rekoč čudeže. V splošnem pa bo držala trditev, da so podeželske šole tudi v pogledu kadra tako po številu zasedenih učnih mest kot po delovnih uspehih učiteljev na slabšem od mest in drugih večjih krajev.

Težave v šolstvu z zasedanjem učnih mest na podeželju, zlasti še na krajevno oddaljenih niže organiziranih šolah, so splošno znane. Učiteljstvo teži v mesta. Če že ne v Ljubljano, pa vsaj v večja središča, v kraje ob železnici. Tako ostajajo oddaljene šole nezasedene ali delno zasedene. Delovni pogoji na takih šolah so potem tudi iz teh razlogov še dvakrat težji. Pod silo razmer zaseda nato take šole mlajši, neizkušeni ali pa po osebnih in strokovnih vrlinah šibkejši kader.

Težnja po službenih mestih v ugodnejših delovnih in življenjskih pogojih obstaja. Prav ta pojav pa najbolj prepričevalno dokazuje, da so lažja in težja službena mesta. Teh poslednjih se otepamo, za one prve se pulimo. Ko so bile priznane posebne doklade za težja službena mesta, je neka tov. vzkliknila: »Še toliko bi raje utrpela na svoji plači, samo da mi ne bi bilo treba v hribe!«

Ako naj bodo podeželske niže organizirane šole v odročnih krajih to, kar se od njih pričakuje in kar v interesu vsesplošnega prosvetljevanja in napredka morajo biti, jih je treba oskrbeti z dobrimi prosvetnimi delavci. Istočasno pa je treba za te ustvariti vse materialne, delovne in življenjske pogoje. Še najbolj predan in idealen učitelj se obrabi in skruši pod bremenom materialnih pogojev, to je, ako se v svojem delovanju mora ž njimi nenehno boriti.

O stanju šol in šolstva ter o materialnih, delovnih in življenjskih pogojih v oddaljenih, gospodarsko navadno šibkih krajih bi lahko razpravljali na dolgo in široko. Vsekakor pa je tudi tukaj iskati vzrokov za strah pred odročnimi šolami in za beg s teh šol.

Prosvetnim delavcem na težkih službenih mestih so bile priznane posebne doklade in še nekatere druge ugodnosti. S tem je bila postavljena načelna odločitev v pogledu obstoja takih mest in nagrajevanja dela na njih. Obenem s tem je dobila avtoritativen poudarek tudi važnost družbene vloge vaške šole in prosvetnega delavca. To načelno stališče nam že nakazuje najboljšo pot.

Materialni pogoji uspešnega delovanja prosvetnih delavcev na težjih delovnih mestih obsegajo: prvič nagrado za naporno delo; drugič zboljšanje delovnih pogojev.

V pogledu nagrajevanja je treba ostati tudi v bodoče pri dosedanji praksi, da so s težjimi službenimi mesti vezane posebne doklade. Potrebno pa je nagrajevanje zboljšati in izpopolniti z novo kategorizacijo šol, pri čemer bo treba zajeti več šol in jih uvrstiti morda v dve kategoriji.

S težkim mestom naj bo hkrati tudi vezana prvenstvena upravičenost do službenega mesta v mestu ali v večjem kraju sploh po časovno določenem uspešnem delovanju na taki šoli.

V pogledu zboljšanja delovnih pogojev je predvsem potrebno zasesti že dalj časa izpraznjena mesta. Učiteljstvo na takih šolah naj bo kompletno. Obnoviti, popraviti in sploh vzpostaviti v uporabno stanje je šolska poslopja, opremiti šole z ustrezno opremo, učili in drugimi potrebščinami. Samo po sebi se razume, da spadajo semkaj tudi stanovanjski prostori in vprašanje nastanitve učiteljstva sploh. Še nemara bolj pereče od stanovanja samega je oprema stanovanja s pohištvom. So šole, kamor si učitelj pohištva kratkomalo zaradi nedostopnosti spraviti ne more. Mlajše učiteljstvo pa navadno pohištva nima. Zaradi pogostejših premestitev si mu ga tudi ne kaže nabavljati in spravljati v kraj. Marsikatera nevšečnost bi bila odpravljena in marsikatera solza bi se hitreje posušila, ako bi učiteljstvo na takih šolah našlo vsaj za silo opremljena stanovanja.

Kraji pa so vsaj v večini primerov gospodarsko in finančno šibki. Zaradi tega bo treba tem krajem prav v pogledu vzdrževanja šol nuditi učinkovito pomoč, k čemer mora prispevati pač skupnost v tej ali oni obliki iz svojih skupnih dobrin in materialnih ter finančnih sredstev.

H. I.

O MATERIALNI OSKRBI V VZGAJALIŠČIH

Vzgajališča so proračunske ustanove, ki jih v celoti finansira država. V kolikor tudi starši prispevajo k vzdrževanju, se njihovi prispevki v celoti vračajo v predračun. Celotno finansiranje iz javnih sredstev je nujno, ker so gojenci vzgajališč v pretežni večini sirote. Statistični podatki povedo, da je od otrok v vzgajališčih 31% popolnih sirot, 26% brez očeta, 5% brez matere, 20% je nezakonskih in samo 18% ima živa oba roditelja. Tako je prenesena v breme vzgajališč poleg učnega in vzgojnega dela, tudi materialna oskrba gojencev (prehrana, obleka, obutev in zdravljenje).

V proračunih vzgajališč pa je zadnje čase nastopila neka disharmonija. Vzgajališča so prejela predračun izdatkov za prvo tromesečje 1952. leta. Iz enega teh predračunov povzemam tele podatke:

Za materialno oskrbo 100 (sto) gojencev so bila dana na razpolago naslednja sredstva: Za prehrano 280.000.— din, za obleko in obutev 70.000.— din, za osebno higieno 2000.— din, za pranje 7000.— din, za učila in knjižnico 5000.— din in za stroške zdravljenja 6000.— din. Skupaj 370.000.— din za tri mesece, ali za en mesec 123.000.— din, ali za enega gojenca na mesec 1.230.— din (en tisoč dve sto trideset). Tu je sedaj zanimiva primerjava med otrokom, ki se nahaja v družini in skrbe za njegovo vzgojo in materialno oskrbo starši, in gojencem vzgajališča, za katerega je prevzela vso skrb država.

Otrok v družinski oskrbi ima poleg že omenjenih prednosti (starši, dom, sorodniki itd.) še 3000.— din za mesečno oskrbo (hrana, obleka, obutev in šolske potrebščine), gojenec vzgajališča pa brez gornjih prednosti samo 1230.— din! Morda pa več ni treba? Računajmo!

Poleg osirotelosti, ki smo jo že zgoraj omenili, je značilno za gojence naših vzgajališč, da so v svojem fizičnem in intelektualnem razvoju zaostali. Ne samo vzgojno, tudi zdravstveno prihajajo v vzgajališča zelo zanemarjeni tako v osebni čistoči, slabem zobovju, kroničnih obolenjih oči, nosa, ušes, grla, pljuč, podhranjenosti itd. Svoječasno je zvezni komite predpisal, da mora znašati povprečna kalorična vrednost prehrane za enega gojenca takih ustanov 3200 kalorij dnevno. Nakupna cena prehrambenih predmetov, ki so potrebni in predpisani, da se te kalorije dosežejo (Ur. l. FLRJ, 43-49-364) znaša po sedanjih dnevnih cenah 2128.— din!

Kako je z obleko in perilom? Najnujnejše, kar porabi otrok v enem letu stane mesečno 1600.— din. In kje so potem še vse druge »malenkosti«, kot milo, pasta za zobe, zobne ščetke, pasta za čevlje, vezalke, gumbi, sukanec itd. In šolske potrebščine od peresnika do knjige!

Ali je mogoče reševati vso to problematiko z en tisoč dve sto tridesetimi dinarji na mesec? Da, disharmonija v proračunih vzgajališč gotovo ni namerna. Je pa pereča in zato smo nanjo opozorili, ker se bojimo, da bo pri tem ostalo. Želeli bi, **da bi bili naši gojenci čimprej izenačeni v pogledu materialne oskrbe z ostalimi otroki,** sicer se utegne pripetiti, da bodo vzgajališča kaj kmalu dobila tako sliko, kakršno so imela v stari kapitalistični Jugoslaviji.

J.

---

rem kopitu, posebno v drugem klasu — zunaj polovico nemškega, druge polovice pa ponemčenega katekizma — sploh le nemško. Pri nas so sicer iskreni rodoljubni učitelji slovnico, pravopis, računstvo itd. zraven nemškega tudi v slovenskem jeziku učili, pa ker splošnih bukev ni, je vsaki v svoj rog trobil. — Staro kopito več ne velja — naprej, naprej v vseh rečeh! Kdor križem roke drži, gre rakovo pot. Začeti pa moramo pri mladosti . . .«

Že Virkova pritožba glede »katekizmov« nam pove, kdo je predvsem vodil boj za slovensko šolo: bili so to največ duhovni, ki so šolo še zmeraj imeli v rokah. Kako pa so se nekateri zanjo zanimali, nam pripoveduje v tem letniku tudi polemika, ki se je začela z dopisom **»Hvala, komur hvala, graja pa, komur graja gre«**, s katerim se posebno hvali prizadevanje ljubljanskih in škofjeloških nun, ki kot »same prave Slovenke bodo tudi pravega slovenskega duha v čista srčeca mladih Slovenčic vcepile.« Ogenj je vstal v strehi zaradi te pohvale pri — katehetih; oglasil se je katehet J. Reš in obojestransko prav ostro polemiko zasledujemo lahko na str. 65, 75, 79. Kaj več o njej ne bomo pisali — saj zasluge so zasluge, kjer so resnične; omenjamo pa še nekatera poročila, ki se tičejo organizacije šolstva.

Tako najprej oznanilo kmetijske šole v Ljubljani, da je drž. min. pouka »dovolilo osnovati v Ljubljanskem učilišču (kmetijski šoli) občni uk kmetijstva v slovenskem jeziku« (1849-15), drugo pa poročilo **»Iz kmetijskega zbora na Dunaju«** (60), iz katerega izvemo, katero je spoznal kmetijski zbor za edino pravo pot in sklenil: »1. Že v malih ali začetnih šolah v mestih in po kmetih, kadar se je mladost brati in pisati naučila, se ima v kmetijskih rečeh toliko poučiti, kolikor zamore mladost tega poduka zapopasti. Poduk kmetijstva mora po vseh malih šolah samostojen in poseben razdelek šolskega poduka biti in ne le kakor navržek kakemu drugemu uku. 2. Posebne bukve se morajo za ta poduk napraviti, razumu mladosti obojnega spola primerne, in s posebnimi podobami razjasnjene. 3. Prihodnji učeniki teh šol morajo vsaj nekoliko vednosti v kmetijstvu imeti da bodo zamogli to, kar bo v bukvah zapisano stalo, fantom in dekletom dobro razlagati in na vrtu in na njivi pokazati. 4. Učeniki morajo prihodnjič boljše plačilo dobivati kakor dosihmal, ker se bo od njih tudi več vednosti terjalo. 5. V nedeljskih šolah se mora tudi poduk kmetijstva ponavljati. — Namen tega poduka ni, popolnoma izučene kmetovalce izrediti, zakaj ta poduk je le zato, da se že v mladih srcih ljubezen do naturnih vednosti in do kmetijstva obudi in mlada glavica nekoliko odpre.« — Obsežnemu poročilu o tem kmetijskem zboru, ki ga je napisal dr. Bleiweis, je ta dodal: »Tako — mislimo — je prava in lahka pot najdena, da se bo moglo kmetijsko podučenje povsod malo začeti in s pridom dognati.« Kdaj se je to poučevanje začelo in kako se je s pridom dognalo, iz teh letnikov »Novic« ne izvemo. V dopisu **»Smešno in krivo razlaganje kmetiških šol po deželi«** (1849-216) pa čitamo, da se je po deželi raznašalo celo glede ustanavljanja kmetijskih šol po graščinah, da se bo s tem sčasoma spet uvedla tlaka in desetina . . .

Končno opozorimo v letniku 1849 še na članek **»Nekoliko iz ministrskega načrta, kako naj bi se prihodnjič gimnazijalne in realne šole po Avstrijskem uravnale** (190), kjer je načrt (Entwurf) objavljen v izvirnem (nemškem) besedilu in opremljen z obširnimi pripombami in zahtevami glede jezikovne strani šol ter v splošnovzgojnem in učnem pogledu. Članek, ki je napisan »našim zvedenim domorodcem in šolskim prijateljem na znanje in v preudarek« je vsekakor zanimiv prispevek za spoznavanje mišljenja takratnih naših šolnikov.

Ko prelistavamo **letnik 1850**, nas bo zanimala »Šolska novica« na str. 30, iz katere izvemo, da je po min. ukazu z 19. I. 1850 zapovedano, »da prva polovica šolskega leta ima 20. marca jenjati; druga polovica pa se ima začeti 5. aprila, jenjati pa 14. avgusta . . . Med prvo in drugo polovico je tedaj 14 dni praznikov; kako dolgo bodo jesenski ali veliki šolski prazniki trpeli, se še ne ve«, torej začetek ureditve šolskega leta, kakor se je bo še spominjal kak starejši tovariš na Štajerskem.

Ker smo že pri ministrskih določbah, naj navedemo iz tega letnika še **»Nove postave zastran razmere med katoliško cerkvijo in šolami«** (76). »Cesar so (namreč) na predlog ministrstva v teh zadevah 23. aprila tole sklenili: »Nihče ne more ne na spodnjih ne na višjih javnih šolah učenik krščanskega nauka ali bogoslovja biti brez pooblastila tistega škofa, v katerega škofiji se šola nahaja . . .« — Nas zanimajo le določbe za vodstvo in nadzorstvo ljudskih šol, katere »ostanejo, kakor so bile po dosedanjih šolskih postavah, tudi v prihodnje veljavne« t. j. da je bila ljudska šola tudi še zanaprej v rokah cerkve in duhovščine.

Za bibliografa slovenskih ljudskošolskih knjig pa je zanimivo poročilo pod naslovom **»Odkritosrčna voščila zastran šolskih bukev v začetnih šolah po Slovenskem«** (1850-127), o katerem naj tudi na tem mestu izpregovorimo malo več. (Poročilo je priobčil Iv. Macun v »Sloveniji« 1849.) Iz tega poročila izvemo namreč, da je imelo dež. poglavarstvo v Trstu že od leta 1846 pravico, tiskati slovenske šolske knjige, katerih »je že — več kakor menda po vseh drugih slovenskih krajih« t. j. 13. Čisto slovenske knjige so bile: »1. Abecedna tabla; 2. Poštevanka; 3. Abecednik za šole na kmetih, 4. Abecednik za šole po mestih; 5. Mali katekizem v vprašanjih in odgovorih; 6. Kerščanski katolijški nauk za drugo pervinskih šol; 7. Berila in listi in evangelij v nedelje in praznike celiga leta in vse dni sv. posta; 8. Povestice za pervo začetno šolo; 9. Berilo za drugi klas malih šol na kmetih; 10. Vodnikova pismenost okrajšana za male šole; 11. Napeljevanje iz glave poštevati za pervi klas ljudskih šol; 12. Napeljevanje v računstvu za 2. in 3. klas farnih in glavnih šol, 13. Berilo o svetkih in nedeljah s 451 str.« — Poročilo pravi dalje: »Vse te knjige so natisnjene v Trstu in so na prodaj pri mestni gosposki v Trstu in drugih primorskih soseskah. Papir je dober; natis je tako lep, da dunajskega veliko prekosi; cena je pa povrh vsega tega veliko nižja od dunajske. (Berilo za male šole na pr. dunajsko 23, tržaško 12 krajc.) Vse te knjige so pa tudi natisnjene v našem sedanjem pravopisu, ki so ga »Novice« v letu 1843 brez sile in brez razprtije po Slovenskem vpeljale in ki je zdaj tudi od vis. ministrstva potrjeni slovenski pravopis.«[3] — Pri temu poročilu vprašuje uredništvo: 1. Zakaj se sicer šolske bukve ne natiskujejo doma, ampak se morajo po višji ceni iz dunajske prodajavnice dobivati; 2. Kako dolgo bo v naših šolah še tisti pravopis vladal, kateri zdaj le ljudi moti, da ne morejo državnih in deželnih postav in kar sicer vlada na svetlo dala, gladko brati?« Urednik je imel prav, da je to vpraševal: če je Trst imel že od leta 1846 to pravico, zakaj ni bila dana drugim slovenskim deželam? Še bolj čudno pa je to: v »Novicah« 1848 in 1849 smo čitali o pomanjkanju slovenskih šolskih knjig; pisali so o tem na Kranjskem in na Štajerskem. Kako to, da tam nihče ni vedel za tržaška izdanja? Kako dobrodošla so bila ta po tem opozorilu »Novic« na Kranjskem in na Štajerskem, dokazujejo odslej razni tozadevni dopisi v »Novicah«, že v prih. letniku bomo slišali isto iz Koroškega.

Iz letnika 1850 pa izvemo še o **»učeniških (učiteljskih) skupščinah«**; posebno zanimiv je dopis o skupščini v Slivniški dekaniji (35), (o njej bomo govorili še na drugem mestu) na kateri so »imenitne reči v šolskih zadevah . . . gospodje duhovniki in učeniki med seboj prijazno in jasno pogovarjali, složno in zvečine enoglasno sklenili in v zapisnike postavili.« O prav taki skupščini poroča dopis z Gorenjskega v št. 36. Med raznimi dopisi, ki zadevajo šolstvo, so zanimivi tudi dopisi o šolstvu v Celju, iz Trsta in iz St. Vida nad Vipavo (156), ter dopis iz Gorenjskega, ki hvali A. Praprotnika (164). Na pritožbe, zakaj se o nekaterih šolah toliko piše, o drugih pa nič, daje urednik **»Razjašnjenje«**, da zato tako, ker o nekaterih poročajo, o drugih pa ne — običaj, ki še danes ni izumrl . . .

Metodike začetnega pouka bo zanimal A. Praprotnikov zapisek z naslovom **»Kmet, ki se je v 11 dneh brati in pisati naučil«** (11); s tem pa sklepamo letnik 1850.

V letniku 1851 nahajamo na str. 10 za slovensko šolstvo važno vest, da sta imenovana dr. Fr. Močnik, dozdaj vseučiliški profesor v Olomucu, za uda deželnega urada in za nadzornika ljudskih šol na Kranjskem, Simon Rudmaš, do tedaj vodja normalnih šol v Trstu, pa za nadzornika Ljudskih šol na Koroškem. Že v isti štev. pa imamo v dopisih od **»Verbenskega jezera«** in **»Iz Koroškega«** tudi poročili, da so slovenske šole na Koroškem prejele »tržaške slovenske šolske knjige« in »da je g. Simon Rudmaš poslal več iztisov časopisa »Jadranski Slavjan« (ki mu je Rudmaš v Trstu bil urednik), da bi se med najboljše slovenske učenike (t. j. učitelje) razdelili. Sled narodnostnega delovanja obeh novih deželnih šol. nadzornikov nahajamo v tem letniku »Novic« še prav pogosto, ni pa naš namen, tukaj pisati o obeh teh možeh. Na sploh smemo reči, da se ta letnik odlikuje po mnogih dopisih o šolah in o delu v njih in to v organizacijskem in didaktičnem pogledu.

Najvažnejši tak spis je članek **»Od ljudskih šol po slovenskih deželah«** (80, 84, 90), ki je naravnost programatičen. Kdo je njegov pisec, ni označeno, soditi se more na S. Rudmaša. Ko je v njem zelo temeljito obdelan pomen šolske vzgoje in njen namen ter je postavljena zahteva, da se morajo vse vednosti v ljudski šoli na kmetih učiti v domačem, slovenskem jeziku, prehaja pisec k potrebnim naukom v ljudski vsakdanji šoli, ki so: »nauk branja, nauk pisanja,

[3] Prip.: Tu ne gre za »pravopis«, pač pa za »črkopis«; »Novice« so namreč takoj začele izhajati v gajici, dočim so se šol. knjige tiskale ali v bohoričici ali metelčici, za Stajersko nekaj časa v danjčici.

ŠE O REORGANIZACIJI VADNIC

V zadnji številki »P. d.« razpravlja o vadnicah tov. Andoljšek, ki želi ustvariti okrog teh šol nekakšna pedagoška žarišča. Takemu mnenju bi bilo treba dodati še nekoliko širše pojmovanje praktične učne dejavnosti na učiteljiščih, če se že govori o reorganizaciji.

Zavedati se moramo, da je »vadnica« v smislu didaktičnih pojmov 19. stoletja zastarel privesek starih učiteljišč. Avstrija, od koder smo jo dobili kot »Übungsschule«, jo je že okoli leta 1930 nadomestila s samostojnimi šolami (»Hospitierschule«). Tako je — kolikor imam podatkov — v raznih drugih državah, kjer dominira laično šolstvo. Stari sistem vzdržujejo edino še samostanska učiteljišča, ki iz razumljivih razlogov vztrajajo na kontinuiteti: vadnica - meščanska šola - učiteljišče. Pri nas je že leta 1946 bila »vadnica« ločena od učiteljišča kot normalna osnovna šola s svojim okolišem in z neizbrano deco. S tem smo stopili velik korak naprej. Tožbe o »dveh gospodarjih« so možne samo tam, kjer ni pravilne koordinacije dela! Če je pa povezava predavatelja metodike in učiteljskega zbora uresničena v mejah informativnosti, ne more priti do trenj.

V Ljubljani smo že leta 1946 na vadnici (ko še ni bilo nikakih doklad) uvedli tedenski informativni sestanek, kjer je metodik orisal vsebino vseh svojih predavanj v 3. in 4. letniku, označil svoje želje glede na hospitacije in nastopa v prihod. 2 tednih. V tovariškem razgovoru so bili vadniški učitelji opozorjeni na kvalitete, ki jih naj učiteljiščniki spoznajo pri pouku in v koliko naj jim pomagajo pri nastopih. Nikoli ni prišlo do odrazov »dvojnega gospodarstva«, saj se je upraviteljica spontano vključila v način dela, ki je edini odgovarjal velikim zahtevam tedanjih 5 letnikov (200 dijakov po 5 letnih nastopov, t. j. 1000 nastopov!). Leto pozneje je bila kot hospitacijska šola vključena tudi Ledina, da smo laže zmagovali ogromno delo. Nihče ni nikoli občutil potrebe, da bi šoli prišli pod vodstvo učiteljišča. Niti materialni, niti drugi pogoji niso tega zahtevali. Izkušnje torej kažejo, da naj hospitačijska šola učiteljišča ostane samostojna osnovna šola, na kateri poučujejo odlični praktiki. Šest lastnosti, ki jih navaja Andoljšek, se redkokdaj upošteva. Žal je 1. lastnost mnogokrat zasenčila vse ostale, zato so nasveti za izbor zares vredni upoštevanja tudi danes.

Praktično šolsko delo na učiteljišču pa nikakor ne more in ne sme ostati omejeno le na »vadnico«. Dijaki morajo videti kvaliteto pouka tudi drugod. V Ljubljani smo obiskali tudi druge šole, kjer so delovali odlični razredniki. Trikrat letno smo organizirali obisk podeželskih šol, kjer so se vrstile uspele hospitacije, pa tudi nastopi na eno- in dvorazrednicah. Bivši okr. šol. nadzornik Dolfe Prešeren v Kamniku je znal ob takih prilikah vzbuditi veselje za službovanje na vasi, pa tudi učiteljstvo se je potrudilo približati gostom vse lepote in težave v kombiniranih razredih. Nikakor ne smemo mimo indirektnega in direktnega pouka s hladno gesto, češ »tak pouk ne bi bil efekten...« Učiteljiščnik mora nekje ta način pouka spoznati. Zato je najbolje, da si učiteljišče tako »postojanko« poišče. Celjani so jo našli pri Štorah, Mariborčani pa pod Pohorjem, za druge ne vem.

Kakor hitro bodo urejeni »ogledni razredi« za širše množice učiteljstva, tudi učiteljišča ne bodo zaprtih oči hodila mimo njih. Razlika med »vadnico« in »ogledno šolo« bo pač po mojem mnenju v glavnem ta, da bo vadnica izvajala že ustaljene možnosti učnih kvalitet — skladno s predelano teorijo. »Ogledne šole« pa bodo v svojih razredih preizkušale teoretska spoznanja, ki še v praksi niso preverjene. Vršile se bodo tudi znanstvene preizkušnje učnih knjig, učil itd. Pa tudi psihološke analize duševnega obzorja otrok kot jih poznamo iz kongresnega zbornika III. (»Psihološka analiza otrokovega opazovanja« — Ivan Andoljšek) bodo izvedljive ob vztrajnem študiju slovenskega otroka. To bo že pravo znanstveno delo, ki ga »vadnica« ne more vršiti. Zato bo tudi želja, da bi bila »vadnica« pedagoško žarišče svoje okolice, neizvedljiva. Vsekakor pa bo povsod, kjer koli se zbirajo pozitivne pedagoške sile, možnosti dovolj, da se konkretno zagrabijo tudi problemi, ki so v zvezi z boljšim napredkom učiteljskega naraščaja. -c.

Peti razred osnovne šole

Vse glasnejše so zahteve po 5. razredu osnovne šole. Kaže, da nas bo ta razred rešil vseh težav in nadlog: »kadrovcev«, slabih uspehov, prehodnih težav itd. Take in podobne utemeljitve so prevladovale tudi na ustanovnem zboru profesorskega društva. Le nekaj tovarišev je izrazilo mnenje, da bi bilo bolj umestno, zvišati zahteve in kriterij znanja v prvih razredih osnovnih šol, kakor pa ustanavljati 5. razred.

V pregledih naših uspehov nižjih razredov naših gimnazij nas preseneti visoko število nezadostnih in izredno majhno število odličnih in prav dobrih uspehov. 5. razred bi nam morda zmanjšal število nezadostnih, ali pa bi nam tudi povečal število odličnih in prav dobrih?

Pregledala sem učne uspehe 31 dijakov-**ponavljalcev prvega razreda gimnazije** in ugotovila:

V prvem letu gimnazijskega šolanja je imelo 6 dijakov 1 do 2 nezadostni oceni; 25 dijakov več (do 7) nezadostnih ocen.

V drugem letu 9 dijakov dober uspeh; 4 dijaki zadosten uspeh; 13 dijakov 1 do 2 nezadostni oceni; 5 dijakov več (večina po 3) nezadostnih ocen — 3 dijaki so že tretje leto v 1. raz. — od teh sta 2 imela dober, 1 pa zadosten uspeh.

Učni uspeh istih dijakov v osnovni šoli:

1. raz. — 7 odl., 12 pd., 7 d., 0 z.; 2 sta razred ponavljala.
2. raz. — 6 odl., 16 pd., 6 d., 0 z.; 1 je razred ponavljal.
3. raz. — 5 odl., 11 pd., 7 d., 3 z.; 5 jih je razred ponavljalo.
4. raz. — 0 odl., 6 pd., 16 d., 4 z.; 5 jih je razred ponavljalo (razen teh še 3 prostovoljno). Od teh 8 ponavljalcev (večina je ponavljalo razred po odločbi izpitne komisije v šol. l. 1948-49) je dovršilo 4. raz.: 1 z odl., 4 s pd., 3 s dobrim uspehom.

Poglejmo še ocene v slovenščini in matematiki:

slovenščina:

1. raz. — 8 odl., 15 pd., 5 d.;
2. raz. — 6 odl., 14 pd., 8 d., 1 z.;
3. raz. — 6 odl., 12 pd., 10 d., 3 z.;
4. raz. — 2 (rp.), 13 pd., 11 d., 5 z.

matematika:

1. raz. — 7 odl., 9 pd., 12 d.;
2. raz. — 5 odl., 12 pd., 11 d., 1 z.;
3. raz. — 2 odl., 15 pd., 8 d., 6 z.;
4. raz. — 0 odl., 5 pd., 17 d., 9 z.

Pri slovenščini in matematiki sem vzela ocene tistega leta, ko je učenec razred izdelal.

Mislim, da nam te številke mnogo povedo.

Zanima me: ali je tudi drugod tak padec ocen v 4. razredu osnovne šole? **S. C.**

Tudi najmlajši delajo

Prva leta po vojni so se najrazličnejše strokovne srednje šole teple za čim večji vpis v svoje šole. Ker sem pa videl, da tudi v prosveti manjka toliko ljudi, sem med svojimi dijaki agitiral predvsem za učiteljišče. Nisem pa mladini slikal učiteljevega življenja samo v najlepši luči, temveč sem jim ga prikazal takega, kakršno je v resnici: polno trpljenja, žrtev, pa tudi polno veselja in notranjega zadovoljstva. No, mnogi od teh dijakov so že v učiteljskih službah po naši ožji domovini in med njimi tudi Minka, ki je bila med našimi najmarljivejšimi in najbolj zmožnimi.

Letos so jo iz učiteljišča poslali v Suho krajino, kjer upraviteljuje na oddaljeni hribovski dvorazrednici. Tudi ona je bila sprejeta v učiteljski pevski zbor, ker pa ni pravočasno dobila obvestila za prve vaje, se je obrnila name z vprašanjem, kaj naj zdaj stori. Odgovoril sem ji, ona mi pa pravkar takole odgovarja:

»Takoj, ko sem prejela Vaše pismo, sem se opravičila odboru pevskega društva. Morda mi bodo res opravičili, če bo moje pismo seveda priromalo v Ljubljano, kajti že 14 dni ne vozi avtobus in smo popolnoma odrezani od sveta. Obstaja pa še druga nevarnost: čeprav sem v opravičilu obljubila, da ‚bom zanaprej redno hodila', me vendar skrbi, če bom pri takem poštnem prometu pravočasno prejela obvestilo. In vendar hočem hoditi! Zavest, da bom spet enkrat pela v zboru, ki nekaj premore, kjer je izbrano vodstvo in so na razpolago vsi pogoji, mi bo pomagala, da se bom laže vživela v tukajšnje razmere. Ne morete si misliti, kako si želim poštene glasbe!

To, da mi svetujete, naj stopim v stik s tovarišico iz Šmarjete, ki je bila na vajah, mi je dokaz, da bolj malo poznate suhokranjške razdalje. Do nje mi je prav tako nemogoče priti, kot do Vas v Krško, kajti v Novo mesto na zborovanje nas le malokdaj kličejo — samo v začetku šol. leta so nas enkrat — pa tudi če bi nas poklicali, ne bi bilo odziva, dokler ne vozi avtobus. Ne bi rada zopet peš merila nad 30 km dolge poti, kot sem jo po počitnicah, ko sem se vračala na Sela. Poleg strme in stokrat zavite ceste, snega in gozdov te namreč presenetijo lahko še volkovi.

Vprašate, kako upraviteljujem! Rajši vprašajte, kako gospodarim, učim, perem, pospravljam, zlasti pa — zadnje čase — kako režiram! Vse to mora šolski upravitelj opravljati poleg svojih poslov, pa še tajnik OF sem. Na dolgčas in na sentimentalne spomine torej nimam časa misliti, zlasti odkar se pripravljamo na igro. Skoraj vsak dan imamo vaje, že ves čas ne grem nikoli pred polnočjo spat, pa šele danes čutim utrujenost. Kljub temu sem vesela; ni bila namreč malenkost, prepričati mladino iz oddaljene vasi, da ta razdalja ne pomeni zanje nič in da je lepo, žrtvovati nekaj svojega časa za to, da bomo razveselili ljudi. Prvi dan, ko sva šle s tovarišico prosit igralce, je trajal boj dve uri, preden so vsi obljubili. Potem me je spet skrbelo, če jih bomo znali pri prvi vaji pritegniti tako, da bodo z veseljem hodili. To nama je uspelo; doslej so še vedno vsi prišli, in, kakor opažam, tudi radi hodijo.

Gotovo Vas problemi osamljene, včasih smo rekli »rovtarske« šole ne zanimajo, gotovo pa tudi ne veste, na kako vse drugačen način se tu širi »kultura in prosveta«. Če bi sedaj prišla v kraj, ki bi imel dvorano, oder zaveso in kulise, bi se mi zdelo vse čudovito in enostavno in lahko. In vendar bom bolj vesela naše prireditve, če bo uspela, ker bo vse, kar bomo naredili in pokazali na odru, res ‚naše'. Zato ne zamerite, če Vam bom morda sporočila, kako bo uspelo. Imeli smo tudi Prešernovo proslavo, seveda samo za otroke. Ob novem letu pa so se otroci poveselili ob jelki in dedku Mrazu, ki jim je prinesel darove. Precej časa je že minilo, pa se vendar z veseljem spominjam tega dogodka, ki nas je stal mnogo truda, ki nama ga pa vendar ni bilo nikoli žal.«

Upam, da ji bo veselje za delo ostalo tudi takrat, ko bo prišla v kraj, kjer bo dvorana, oder, kulise in zavesa in da bo morda vse to poskusila napraviti tudi v hribovski vasi, ko bo spoznala, da so tamkajšnji prebivalci za kulturo bolj dovzetni in zanjo pripravljeni več žrtvovati kakor marsikateri dolinci. Korajža velja! **J. K.**

Stane Terčak: »ŽIVI ZID«

(Knjiga o pohodu XIV. udarne divizije skozi Štajersko.)

O pohodu XIV. udarne divizije po slovenski štajerski domovini smo tu in tam že brali kake krajše odstavke, a vse skupaj je bilo več ali manj le fragmentarno. Spričo veličine tega podviga, ki ga bo glede pomena samega in hrabrosti poedincev in celote ocenila šele zgodovina, so bili dosedanji zapiski le neznatne zadevice. Naši zanamci bodo — ocenjujoč veliko borbo velike Štirinajste — pisali debele knjige, hoteč prikazati eno najsilnejših dejanj našega partizanstva. Od borcev, ki so meseca februarja 1944. leta prestopili pri Sedlarjevem mejno Sotlo in jih živi danes le še okrog devetdeset, je tov. Stane Terčak, predm. učitelj v Celju, ki se je tudi sam udeležil tega herojskega pohoda kot kapetan Šercerjeve brigade, napisal veliko epopejo o tej veliki akciji v knjigi, ki ji je dal naslov »Živi zid«.

V tem delu, ki bo obsegalo nad 200 strani in ga bo krasilo tudi deset celostranskih visokih jedkanic — ilustracij akademika Božidarja Jakca, nas vodi pisatelj z učinkovito literarno besedo in toplim čustvom, zraven pa točno in verodostojno, preko Sotle na Kozjansko, v Bohor, k »živemu zidu« (največja podlost nemških »junakov«, ki so se zaščitili ob kordon slovenskih otrok!) ob Gračnici, skozi nemške obroče v Dramlje in strmine Paškega Kozjaka, na Pohorje in krvavo »goro jurišev« Graško goro, k Ravnam in Belim vodam ter končno na Koroško. Spoznamo veličino žrtvovanja komandantov Ilije Badovinca in Ronka in vrste drugih, znanih in neznanih junakov. Vidimo umirati kulturnike, ki so spremljali divizijo na naša tla, tako med drugimi Weissa-Belača, kiparja, in nepozabnega partizanskega pesnika Karla Destovnika-Kajuha, ki je padel ravno v trenutku, ko se je bližal rodnemu kraju. Terčak pripoveduje, kar je sam doživel, živo sodoživljamo z njim vse velike in težavne trenutke, kakor jih niza pred nas prav takšne, kakršne so v resnici doživeli, boreč se na vsej poti (ko se je spričo izredno mrzle in snežene zime še priroda kakor zaklela zoper junake) z nadmočnim, dobro oskrbovanim, nekulturnim, barbarsko krvoločnim in nečloveškim sovražnikom.

Učni načrt za osnovne šole iz leta 1950 predpisuje, naj spoznajo otroci tudi legendarno pot in učinek XIV. udarne divizije skozi Štajersko; za to bo gotovo tudi Terčakova knjiga »Živi zid« vsakemu učitelju dragocen pripomoček. Naj bi zato ne bilo tudi učiteljske in šolarske (dijaške) knjižnice, ki ne bi knjige pravočasno naročila. **Albin Podjavoršek**

Neizrabljena učila

Učni načrti, metodična navodila ter druga literatura zahtevajo uporabo učil pri pouku. Seveda, učila! Kje pa jih imaš?

Mnoge šole so že pred vojno imele lepo zbirko najrazličnejših učil, ob katero pa so prišle za časa okupacije na ta ali oni način. Takoj po končani NOB seveda ni bilo mnogo učil na razpolago, nekaj se je pa vendar dobilo. Tako sem dobil l. 1946 serijo zemljepisnih in serijo prirodopisnih slik pri bivšem Knjižnem zavodu, katero bi danes marsikatera šola kupila, a je ni več dobiti. Slike so bile izdelane še pred vojno pa jih je šolska oblast zavarovala pred okupatorjem in tako ohranila pred uničenjem. Kdor je hodil po Ljubljani, je tudi sicer marsikaj iztaknil. Mnogo učil so si lahko šole same izmislile in napravile, ministrstvo za prosveto samo pa je oskrbelo precejšnjo zbirko mineralov, ki je bila vsaki šoli dostopna, samo, da se nekatere šole verjetno zanjo niso pobrigale.

Vsaka šola mora imeti učila spravljena in vpisana, kar je edino pravilno. Toda učila so še silno daleč od tega, čemur so namenjena. Ljubosumno jih hrani upravitelj, da ne bi prišla do njih »nepoklicana« oseba in mu kaj premaknila ali ga celo »spravila v zadrego«, če morda ne pozna kakega imena rudnine ali ne zna upravljati aparata itd. To so prazne skrbi. Mogoče je tovariš upravitelj bolj slavist, računar, psihološki vodja, vse pa ne more biti. Zato pa se bo našel na šoli kdo drugi, ki ima veselje do zbirk in sposobnost, pa naj bo to starejši ali pa mlajši tovariš. Nihče ne bo jedel učil, ne odnašal, saj jih bo dobil na drugi šoli tudi. Spominjam se tovariša upravitelja, ki je imel na svoji šoli lepo zbirko rudnin, seveda neurejeno, brez seznama in imen. Tovarišica, ki je poučevala v višjem razredu, je želela uporabljati ta učila pri pouku, pa sva se obrnila do tovariša upravitelja, da bi v prostem času uredila zbirko. To pa je bil že poseg v tuj resor! Zbirka je ostala taka, kot je bila.

Drug primer. Na sestankih se človek pred začetkom ali po končanem zborovanju pogovori s tovariši predvsem o šolskih zadevah. Tam med drugim izveš, da neka velika šola nima mnogo učil. Pa srečaš po dolgem času istega informatorja, ki ti zaupa, da ni vedel, da ima šola veliko raznih učil, ker jih tovariš upravitelj ni nikoli pokazal, marveč jih je imel »varno« spravljene. Sedaj pa, ko je bil upravitelj premeščen, so bila naenkrat tu učila, o katerih nihče na šoli preje niti sanjal ni.

Takih in podobnih primerov je več in v počitnicah bi se dale take zbirke urediti, kajti učila bodo šele tedaj učila, ko bodo na razpolago vsem onim, ki jih potrebujejo.

---

nauk rajtanja, nauk slovenskega jezika, nauk spisovanja mnogoterih v vsakdanjem življenju potrebnih listov, natoroznanstvo, nauk iz zemljopisa in iz pervin občne zgodovine, kerščanski nauk« — to je (pravi) »osmero naukov, ki so v ljudskih vsakdanjih šolah neogibljivo potrebni, ako hočejo šole kaj prida donesti. V nedeljskih šolah (za mladino do 16 let) naj se berejo knjige, ki vsebujejo za kmetijsko in rokodelsko življenje potrebne nauke: kmetijska kemija, splošni pojmi iz fizike, zlasti mehanike, in napeljevanje, kako se mora spodobno vesti v mnogih okoliščinah vsakdanjega življenja. »Da pa — nadaljuje — se more ta osnova ljudskih šol dostojno izpeljati, je treba: »1. pripravnih bukev... in 2. pripravnih učiteljev. V pridobitev dobrih učiteljev sta pa dve reči potrebni: nova osnova pripravniških učilnic od konca do kraja, z ozirom na vse tiste vednosti, ki jih bodo učitelji v ljudskih šolah učiti imeli; poštena plača učiteljev, da bodo imeli živeti... Ako tedaj hočejo šole prihodnjič koristne biti omiki ljudstva, se jim mora pri korenini pomagati; korenina dobrih šol pa so dobri učeniki, dobri nauki in dobra učitba.«

Namenoma smo se na tem spisu zadržali dalje, ker je v vsem tako temeljit, da še danes po sto letih v marsičem velja. Nekak dodatek temu spisu pa bi lahko imenovali **Vitezl. Z-ovo** zahtevo po uvedbi »rečnosti« (realij) v šole (22, 48).

Tudi dr. **Močnik** se je kar précej izkazal kot šolski organizator. Že na str. 92 tega letnika imamo poročilo, da je »prvikrat poklical g. vodje in vse g. učenike in g. katehete Ljublj. ljudskih šol v posvetovalni zbor, kjer jim je svoje misli zastran učenja 1. razreda, spodniga in zgorniga oddelka razodel, in obljubil o prihodnjim zboru zastran 2. in 3. razreda svoje mnenje naznaniti. Kar smo mi iz tega zbora slišali, služi g. nadzorniku v čast in hvalo, in je veselo znamenje da bo ljudske šole vredil, kakor jih sedanji čas potrebuje.« Iz nadaljnjega poročila izvemo, da se je posebno zavzemal za nazorni pouk in za to, »slovenski jezik naj zadobi v ljudskih šolah poglavitnega mesta slovenske Krajne popolnoma svoje pravice.« — Zapis pod naslovom **»O zadevah poglavitnih ljudskih šol na Kranjskem«** (232, 238) pa obravnava dr. Močnikov »Entwurf eines Lehrganges für die Hauptschulen im Kronlande Krain«, ki nam kaže vso temeljitost, s katero se je zavzel Močnik takoj ob nastopu svoje nove službe za notranjo organizacijo slovenske ljudske šole. —

J. Kobeta smo že omenili in smo rekli tam, da bomo še govorili o njegovi konstruktivni kritiki in o njegovih predlogih. Pod naslovom **»Petero potrebnih reči pri dovolitvi zakona na Slovenskim«** je napisal v letniku 1851 obširen članek, v katerem obravnava, kaj so prinesli novi zakoni Slovencem in kakšne so lahko njih posledice. Na str. 85 obravnava tudi šolsko obveznost. Tako pravi: »Res je, da se je naše sl. min. hvalno poganjati jelo za šole, ki je že od rajn. ces. Jožefa počemši v naši deželi vstanovljujejo, pa se še zdaj vstanovile niso.« Dalje piše o šolski obveznosti, za katero veli, »da jih veliko pravi, da ministerstvo nima zbilje za šole; jaz pa bi mislil, da ministerstvo le ne ve, da pri nas vlada toliko nemarnost do šole. Na nemškem se povsod gleda na tanko, da otroci v gori rečenih letih hodijo v šolo; mladenič ne sme v nobeno zabavno društvo, dokler nedeljskih šol ne dostoji. Pri nas se pa v tem času raj kaj drugiga počenja.«

Ob tej priliki, ko pišemo o J. Kobetovi kritiki naših razmer, naj navedemo iz istega letnika »Novic« še novo postavo od 27. avg. zastran ljudskih šol«: 1. Vsak otrok mora polnih 6 let hoditi v šolo in je ne sme, čeprav začne hoditi vanjo pred 6. letom, zapustiti pred 12. letom; kjer pa ne začno hoditi otroci zaradi daljave v šolo pred 7. letom, je ne smejo zapustiti pred 13. — 3. Starši, ki svoje otroke nemarno pošiljajo v šolo, jih ne smejo vzeti iz šole pred 12. letom, ampak jih morajo še naprej pošiljati v šolo, da se nauče vsega, kar so prej zamudili. — 4. Otroci, ki so jeli hoditi v šolo o pravem času ter so bili ves čas pridni in marljivi, jo zapuste lahko po izpolnjenem 12. letu, toda le po izpraševanju. — 5. Otroka, ki začne hoditi v šolo, mora vpisati učitelj v zapisnik, ki ga hrani v šoli in kamor se tudi njegova izpričevala denejo, kadar se njegovi starši preselijo v drug kraj. — Drugi razglas naznanjuje, da mora imeti vsaka šola 3 razrede, v nobenem razredu pa ne nad 100 otrok. —

Če omenimo sedaj še zanimiv Bleiweisov odgovor na ukaz ministrstva za bogočastje in uk glede Slovenskega berila za I. gimn. razred, nagovor kranjskega deželnega glavarja grofa Chorinskega (201, 207) pod **»Učiteljem na Kranjskim«** o gojitvi sadjarstva na ljudskih šolah, ter nekatere ponatise: **»Nekaj od ljudskih šol na Kranjskem«** iz »Slov. Bčele« — (26) in **»Kako bi se šole po deželi napravile«** iz »Zg. Danice« (172) smo opozorili na najvažnejše spise o šolstvu v tem letniku, s čemer zaključujemo kratek pregled najznačilnejših sestavkov o šolstvu v »Novicah« letnikov 1848, 1849, 1850 in 1851.

Preden pa te letnike odložimo, se moramo vsaj v glavnem ozreti še na tisto, **kaj so pisali o učiteljih,** najsi bo v tem ali onem pogledu.

V že zgoraj omenjenem članku dr. Orla **»Šol in šolnikov po deželi nikar ne pozabite« (1848-90)** čitamo, kako se pisec toplo zavzema za poboljšanje dohodkov in socialnega stanja učiteljstva. V tem pogledu daje konkreten predlog: ustanovitev potrebnih zakladov za spodobno plačo šolnikom. To je bilo resno obravnavanje tega vprašanja in resen predlog za njegovo rešitev.

Drugih v tem letniku ni, razen tu in tam bolj ali manj prikrita tozadevna pritožba v kaki novici. Da, in še nekaj! Pesem, pravcati sonet, ki ga je zapisal optimistični učitelj Bernard Tomič v veri na »leto svobode« in enakopravnosti. Za tisti učiteljski idealizem in za tisto vero, s katero učiteljstvo vedno upa in zaupa, bi bilo škoda, če bi ne prenesli teh vrstic iz »Novic« v naš članek. Pesem glasi:

PROŠNJA UČITELJA

Vsem je učiteljev beraštvo znano!
Krog v jeseni moramo hoditi,
se hliniti seljanom, jih prositi:
da b' zmesi dali kako pest za hrano.

Kaj s kase je le malokje spoznano.
Težko prijatli! je, obenem lačen biti,
in s šolskim ukom glavo si beliti!
S součeniki se ozrem v Ljubljano:

Nikar, poslanci, nas ne pozabite,
poboljšanje dohodkov nam sprosite,
ko zboru Beškega zasije zarja:

da se tud' mi radujemo ustave,
da mi tud' v krono milega cesarja
venc pletemo nepremenljivi slave!

Ta lepa želja in prošnja Bernarda Tomšiča je bila menda želja in prošnja vsega učiteljstva, ali — v »Novicah« je o vprašanju poboljšanja učiteljskih prejemkov in sploh poboljšanja njegovega socialnega položaja za čuda malo resnih in tehtnih glasov. Pač pa je žalostnih, kakor n. pr. tisti, ki ga beremo na str. 187 letnika 1849, ki pripoveduje: »Ces. patent zastran odškodovanja desetine, tlake in drugih davščin skerbi... tudi za uboge učitelje po deželi, — pa kaj, ker je toliko ljudi, ki teh postav razumeti nočejo in v eno mero navadno pesem godejo: »Vse je proč, nič ni več za odrajtati nobenemu, samo cesarju imamo še nekaj dati, saj že on plačuje; če farju nič ne dajem, še šolmaštru toliko manj; tudi on dobi cesarjevo plačo.« Na to vižo gre pesem naprej. Potem pa šele žene začno dolge jezike brusiti in dostikrat vpijejo, da cela vas skupaj leti, kakor da bi hotele s hudobnim besedovanjem vse tiste na oni svet spraviti, ki vendar nič drugega ne žele, kakor plačilo za svoje delo in trud. Resnično, pomilovanja vreden stan je večjidel za duhovne gospode sedanji čas, veliko hujši pa je še za učitelje... Duhovni so sementerje lansko leto še kaj dobili, — ali huda se vije učenikom, ki so večjidel z družino obdani in le malo ali slabo plačilce imajo. Oni še sicer nobeno leto niso prejeli stanovitnega odrajtila; kako neizrečeno slaba se jim pa zdaj godi, vsak lahko sam presodi. Zdaj se pogostoma sliši: »če vzameš, kar ti radovoljno dam, vzemi, če ne, pa me toži (in si misli) saj nimaš pravice do mene!« — Strašni stan je tak — za zjokati!«

Razen že omenjenega predloga dr. Orla (1848-90), odločnega priporočila v članku **»Od ljudskih šol po slovenskih deželah«** (1851), ki smo ga navedli, medlega sklepa »kmetijskega zbora na Dunaju« (1848-60) ter še tu pa tam prijazne besede, naj bi se na kak način pomagalo učiteljstvu, ne najdemo v »Novicah« neke posebne obravnave tega vprašanja; kvečjemu še najdemo kak žaloben poziv, kakor n. pr. v štev. 26 letnika 1850, kjer piše dopisnik: »Da bi se dohodki gimnazialnim učenikom poboljšali, je min. uka Cesarju nasvetoval in presvitli Cesar so ga tudi potrdili. Prav je to; vendar naš klic je: Usmilite se učiteljev začetnih šol po deželi, ti nar bolj potrebujejo pomoči! Ministrstvo je sicer ukazalo, da se morajo učiteljem po deželi vsi dohodki natanko odrajtovati, kakor poprej, — in če kakšna srenja noče z lepo dati, naj se pa s silo primora, da dá, kar učitelju gre. To je vse prav in lepo — ali s tem ni veliko učiteljem po deželi pomagano.«

Kakšni pa so bili določeni — kakor smo videli zgoraj — ne tudi dobljeni učiteljski prejemki, nam povedo razpisi učiteljskih služb. Menda prvi tak objavljeni (vsaj v »Novicah«) je razpis, ki pove, da se bo v Srednji vasi v Bohinju na Gorenjskem »učitelj, organist in cerkovnik v službo vzel.« Dohodkov — pravi razpis — bo gotovo vsako leto imel 130 gold. 19 1/4 kr. v srebru (1850. Dokl. l. 47). Boljše dohodke obetata razpisa v letniku 1851 (Dokl. 1.5) za »šolskiga učitelja, orglarja in cerkveniga služitelja« v Hrenovicah pri Postojni. »Dohodki te službe so: »svobodno stanovanje, okoli 150 gold. v denarjih, žitna bera, ktera v pšenici, ajdi in ovsu obstoji in po sredni ceni okoli 125 gold. verže; zraven tega tudi prostovoljna bera in drugi neime-

POGLEDI PREKO MEJE

O čem razpravljajo strokovni listi prosvetnih delavcev v Zapadni Nemčiji?

Organizacije prosvetnih delavcev v Zapadni Nemčiji imajo močno razvito sindikalno življenje in posamezne pokrajine izdajajo svoja samostojna pedagoška glasila. Njihove organizacije razvijajo tudi močne mednarodne zveze, saj imajo mednarodne sestanke z raznimi pedagoškimi delavci sosednih držav skoraj vsak mesec.

Danes posnemamo nekaj podatkov iz treh zapadnonemških listov.

V **»Allgemeine deutsche Lehrerzeitung«** razpravlja dr. Bu. v članku »Konec iluzije« o stremljenju za enotno šolo v vseh pokrajinah Zapadne Nemčije, saj imajo n. pr. različne pokrajine neenoten začetek šolskega leta, Bavarska pa še vedno dopušča uporabo telesne kazni. Dr. Adolf Schwarzlose razpravlja o enotni ali strokovni izobrazbi po končani osnovni šoli, kjer vladata dve stremljenji pri izobraževanju mladine. Ker stremi izobraževanje k potrebam družbe in ne posameznikov, naj bo izobrazba enaka in skupna in naj se v višjih razredih učenci ne usmerjajo v posamezne poklice. O izobrazbi učitelja in njegovem materialnem položaju prinašajo vsi nemški listi obilo razprav. Tako n. pr. piše Eugen Bautz, da povzročajo občutno zmanjšanje števila učiteljskega naraščaja socialno podcenjevanje učiteljskega stanu, nizke plače uradništva v razmerju s porastom cen in nepravilno razmerje med plačami fizičnih in intelektualnih delavcev. Učitelj je za svoje odgovorno delo najslabše plačan »uradnik«. Člankar poziva sindikalne organizacije, naj se zavzamejo za zahtevo prosvetnih delavcev po fakultetni izobrazbi za učitelje in za upravičeno zvišanje njegovih prejemkov. V članku Problemi naraščaja se profesor dr. Karel Zietz zavzema v imenu Visokošolskega odbora Sindikata za vzgojo in znanost za akademsko izobrazbo učiteljstva in proti tendenci za zopetno uvedbo konfesionalnih institucij. Ob problemu visokošolske izobrazbe učiteljstva zavrača mnenje, da študenti iz velikih mest ne marajo iti na podeželje, in smatra, da je treba dati tudi učiteljstvu pri njegovi izobrazbi velikomestno okolje, kjer si bo mogel bolj razširiti svoje obzorje, pri tem pa je treba predvsem izpremeniti način dela in vzgojiti v mladih znanstvenikih ljubezen do njihovega poklica. S tem v zvezi pa je treba dati učitelju tak finančni položaj, da bo mogel kulturno živeti, redno naročati revije, kupovati knjige, imeti možnost, da večkrat prihaja v razna kulturna središča, prav tako pa je nujno, da počitnice izrabi za daljša potovanja, kar vse mu širi obzorje in bogati njegovo poklicno delo. K tendenci za zopetno uvedbo konfesionalnih šol in institucij pravi, naj verske skupine ne uporabljajo državnih sredstev za razširjanje svojega vpliva, temveč naj s svojo notranjo silo prepričevanja širijo svoje nauke, ker je verska mlačnost njihova lastna zadeva, in jih ne smemo z državnimi sredstvi podpirati. Šolo in učitelja se da osvojiti samo s prepričevanjem. S prisilnimi merami se ne da prepričati človeka. Z njimi si pridobiš le navideznega pristaša, ki se na zunaj ukloni, ker nima druge možnosti priti do poklicnega dela. Nemško ljudstvo je sito prepirov in strankarskih bojev. Cerkev bi storila dobro, če bi stremela za mirom, ne pa za borbo in za razcepljenjem.

Die bayerische Schule prinaša v letošnjih številkah mnogo člankov o problemih podeželskega učitelja. Josef Pflanz ugotavlja v članku O liku podeželskega učitelja, da je bivšega učitelja oblikovala vas in ne šola in da je po prvi svetovni vojni postal učitelj odposlanec države in je moral nastopiti borbeno pot proti konservativni vasi. Splošen družbeni razvoj v zadnjem razdobju pa se odraža tudi v vasi in v njeni šoli. Zato potrebuje vas danes najboljše učitelje z večjim znanjem in boljšimi življenjskimi pogoji. Enako ugotavlja tudi Josef Müller v članku Beg sposobnih iz vasi, v katerem s statističnimi podatki dokazuje, da se sposobni učitelji umikajo iz vasi v mesta. Franz Huber je v članku Vaška šola mnenja, da 18-mesečni tečaji za učitelje v pedagoških institutih že upoštevajo sodobne težnje za delo vaških učiteljev. Posebno je pozitivna njihova štiritedenska praksa na eno- in dvorazrednicah. Treba pa bo uvesti poleg mestnih tudi podeželske vadnice. Will Gayer je napisal članek Sanje in resnica v vzgoji. Pisec se pritožuje, da znanje učeče se mladine ne zadošča. Za neznanje je vedno kriv samo učitelj, treba pa je naglasiti, da je bilo v šolskem sistemu toliko sprememb, ki so neprestano vznemirjale učitelja, da je glavni razlog za nezadostno znanje v tem. Med pripombami je tudi zanimiva vest, da je prosvetni minister Bavarske, dr. Schwalber, priznal pravilno in dobro delovanje učiteljstva in odobril njegovo težnjo za boljšo izobrazbo. Njegov govor je imel močan odmev v učiteljskih sindikalnih organizacijah, ki menijo, da je za izvrševanje učiteljskega poklica nujna izobrazba na pedagoških institutih univerz.

Letošnje tri številke **Niedersächsische Lehrerzeitung** napoveduje nove šolske zakone in izboljšanje plač učiteljstva na Saškem. V spomin na 125. obletnico Pestalozzijeve smrti objavlja Albert Burmester članek Pestalozzijeva politična oporoka. Avtor navaja njegova dela, navaja citate, iz katerih je razvidna Pestalozzijeva zainteresiranost v politiki, posebej pa razpravlja o njegovem odnosu do kolektivne in individualne vzgoje. Osrednja misel Pestalozzijeve oporoke je njegov nauk, da je rešitev sveta možna samo z višjo vzgojo in izobrazbo, kar mora biti neposredno povezano s človekoljubjem.

V članku Krogotek šolskega strahu primerja dr. Sandvoss zmogljivost učencev, ki so pod vplivom šolskega strahu, z zmogljivostjo pri svobodnem delu v razredu. Na osnovi poizkusov prihaja do zaključka, da potrebujejo učenci več svobode, učitelji pa več izobrazbe in poznavanja otroške psihologije. Le tako se bodo uspehi učencev znatno izboljšali. Zanimiv je članek Christiana Fetteja Socialna kulturna politika, v katerem z ideološkimi predstavkami utemeljuje potrebo načrtne družbene in državljanske vzgoje. Demokratično kulturno politiko je treba privzgojiti vsemu ljudstvu, ki mora spoznati absurdnost, da daje svet ogromna sredstva za uničevanje, miloščino pa za kulturo. Ker so sindikati nosilci kulturne politike, morajo povečati svoje zahteve posebno za izboljšanje šolstva. V članku Katoliška cerkev nam pisec nekoliko odkrije zaveso, ki prikriva rovarjenje katoliške cerkve v nemški prosvetni politiki. Cerkev se bori proti delu sindikatov prosvetnih delavcev v šolstvu, češ da o verskem pouku in o vzgoji odločajo le starši, ne pa učitelji. Ti rimski politiki grozijo, da se bodo pobratili tudi z »evangeličanskimi brati« zaradi krščanskih koristi.

Osnovne misli pred izidom zakona o šolstvu je prispeval Bautz. Po razčlembi problematike je zbral v 14 točkah zahteve, katere naj bi vseboval zakon o šolstvu. Najvažnejše med njimi so, da mora zakon obsegati področje splošnoizobraževalnega in strokovnega šolstva, da mora zakon dati osnovni šoli osrednje mesto; zakon naj služi državljanski ideji in mora vsebovati organizacijsko enotnost šolstva tako, da bo to »v skladu z zahtevami države, cerkve, šole in učiteljstva«.

16 »poizkusnih šol« na Koroškem

Celovška »Die neue Zeit« poroča o letošnji proračunski debati v koroškem deželnem zboru, kjer se je obravnaval tudi problem šolstva. Deželni glavar Wedenig (soc. dem.) je izrazil željo, da bi se zadeva dvojezičnega šolstva ne obravnavala kratkovidno in neobjektivno. Dosegel je, da ostane »status quo«, kar pa za koroške Slovence še ni prava rešitev. — Zanimiv je tisti del poročila, ki govori o progresivnosti koroškega šolstva. Socialisti se odločno upirajo nazadnjaškim tendencam »ljudske stranke«, ki pa je itak v manjšini. Za boljšo usposobljenost učiteljstva se na 16 »poizkusnih šolah« (tudi po vaseh) preizkušajo nove učne metode. Letos pa bodo v Celovcu ustanovili svoj p e d a g o š k i i n s t i t u t, ki naj dvigne koroško šolstvo na višjo stopnjo. Zanima nas, v koliko pri svojem naprednem prizadevanju upoštevajo tudi — slovensko manjšino. **V.**

Zanimivosti iz pouka v Franciji

Francoski predmetnik v nižji srednji šoli ima na častnem mestu že nad petdeset let dva predmeta, ki ju v naših šolah ne poznamo: moralo in državljanski pouk.

S tem seveda ne mislimo, da otroci v naših šolah ne sprejemajo znanja o osnovnih etičnih in moralnih principih, ki so osnova vsake kulturne osebnosti, in da se v šoli ne podučijo o državi, o pravicah in dolžnostih državljana. Razlika je le v tem, da se to znanje podaja v naših osnovnih in srednjih šolah pri učenju skoraj vseh predmetov, ki so na urniku. V koliko pa to uspe, je na vsak način odvisno od solidnega znanja in bogate duševnosti učitelja ali profesorja, ker često obstoji nevarnost, da se preveč omeji na suho, zgolj strokovno podajanje svojega predmeta.

Dokaz, kako so že pred prvo svetovno vojno cenili ta dva predmeta v Franciji je ta, da je bil moralni pouk vseh pet učnih dni v tednu na urniku kot prvi predmet po petnajst minut, državljanski pa kot drugi predmet enkrat na teden po trideset minut.

Kaj je vsebina moralnega pouka v nižji srednji šoli v Franciji?

Profesorji najprej seznanijo dijake z neprecenljivo vrednostjo izobrazbe, ki jo jim nudi država v š o l a h in dolžnosti, ki izvirajo iz hvaležnosti do domovine. Vzpodbujajo jih k marljivemu in vztrajnemu delu, k pravilnim odnosom do vzgojiteljev in tovarišev - sodijakov, do medsebojne pomoči pri učenju, govorijo jim o vrednosti duševnega in ročnega dela in o vzgojnem pomenu dela.

V predavanjih o d r u ž i n i učijo predavatelji mladino ljubezni do staršev in ostalih sorodnikov, o lepih odnosih, ki naj vladajo v družini, in o nravstvenem vplivu življenja v družini.

V tretjem delu moralnega pouka poslušajo dijaki, kakšne koristi izkazuje d r u ž b a posameznikom, kako jih izboljšuje, učijo jih, kako morajo ljubiti soljudi in se truditi, da bi bili koristni člani družbe, kako naj cenijo in varujejo javne ustanove in kako naj vračajo svoj dolg do družbe s tem, da ji služijo z vsem znanjem in srcem.

Dobršen del pouka zavzema poglavje o d o m o v i n i. Vzgojitelji učijo mladino ljubezni in navezanosti na domovino, govorijo jim o plemenitih idejah, ki so nastale v njihovi domovini in se od tu razširjale med ostale narode, seznanjajo jih z liki velikih državljanov, o razširjenju idej miru, pa tudi o neizprosni borbi za domovino, ako nastopi za to potreba.

Končno poslušajo dijaki tudi predavanja o p r a v i č n o s t i, ki mora biti osnovno pravilo ukrepanja in obnašanja v vseh stvareh in odnosih do soljudi. Profesorji opominjajo mladino, naj bodo vedno ljudje, ki cenijo čast in dano besedo, rahločutnost v odnosih in svobodo bližnjega.

To je samo kratko poročilo o moralnem pouku v Franciji, ki nam pa le vzbudi misel, kako bi ta predmet bil zaželen v dobrobit mladine in družbe sploh v naših šolah, seveda izpopolnjen z bogatejšo in naprednejšo vsebino.

Ob petletnici prve »Portoroške mature«

Nekaj spominskih beležk o »spornih« diplomah.

Pred kratkim me je presenetilo tole pismo neke tovarišice iz Primorske: »... Pred petimi leti smo zaključili maturitetni tečaj v Portorožu z željo, da se po petih letih spet snidemo in pogovorimo o naših pedagoških uspehih in neuspehih, zlasti v STO. Težko je danes organizirati tak sestanek, vendar nas težijo razni problemi, ki bi jih z Vami predavatelji radi obravnavali. Okrog 60 nas je bilo tedaj, danes nas je mnogo manj. Tedanji ‚tečajniki' doživljamo še danes razna zapostavljanja in celo očitke, da je ‚portoroška matura' bila preuranjena. Tov. predavatelj, kaj pravite, ali si res mi Primorci takrat nismo zaslužili spričevala o diplomskem izpitu?«

Zagrenjena Primorka obžaluje, da naše petletnice ne bo. Prav tako najbrž tudi drugi tovariši in tovarišice, ki so v januarju in februarju 1947 uspešno končali učiteljski tečaj v Portorožu. Pa si oglejmo, če je kdo upravičen, da očita portoroškim absolventom šesttedenskega tečaja »miloščino«.

Če objektivno presodimo stanje naše prosvete v prvih letih po osvoboditvi, moramo priznati, da je bil nov učni kader nujno potreben in da so bili tečaji edino sredstvo, s katerim smo vsaj zasilno zamašili vrzel, ki je nastala ob graditvi novih kulturnih temeljev. To pa še prav posebno na Primorskem, kjer je bilo skoraj 25 let zatrto vsako slovensko kulturno življenje. Tega se je zavedalo vodstvo NOB, ki je že od leta 1942 dalje skrbelo za učiteljski naraščaj po primorskih vasicah, kjer so zavedni ljudje iz skritih predalov izvlekli slovenske knjige in jih dali v roke mladini, trdno verujoč v osvoboditev. Ganljivi so opisi tov. Zdešarja, Dolgana, Samsove in Čepejeve, ko prikazujejo začetek partizanskega šolstva, ki je terjalo tudi svoje žrtve. Žalostna resnica je, da so Primorci bili v vseh letih borbe navezani v šolstvu skoraj popolnoma le nase, ker so pozivi za pomoč v Ljubljani ostali brez odziva. Zato ni čuda, če so se za prve primorske pomožne učitelje javljali bivši trgovski pomočniki, kmečki fantje, šivilje, frizerke in kmečka dekleta, ki so tedaj poleg slovenske knjige morali s pridom uporabljati tudi puško, kar je bilo neštetokrat potrebno. Že v prvem pedagoškem tečaju leta 1944 v Tribuši so predavatelji ugotovili, da je v težki borbi zrasel nov tip učitelja, ki je s svojo jekleno voljo sposoben sprejemati potrebno znanje s posebnim zanosom. Prav nič jim ni bilo pretežko; pedagogiko, metodiko in psihologijo so ob ideoloških osnovah kar požirali, slovenščine so se pa že tudi precej naučili. Na terenu so se morali pripravniki izkazati zlasti kot organizatorji, saj je bilo treba vsako šolo dobesedno šele postaviti in oživeti. Po osvoboditvi še tem bolj, ker so se potrebe še stopnjevale. Vsak, ki je že leto ali več poučeval pod najtežjimi pogoji v borbi, je imel pravico, da ostane učitelj mladine, ki je z navdušenjem dočakala svobodo. Iz lastnega nagiba so primorski tečajniki takoj leta 1945/46 začeli s študijem, da nadoknadijo, kar je bilo poprej zamujeno. Tudi povojna skoraj dvoletna praksa v razredu in intenzivno politično delo na terenu sta vsakemu primorskemu tečajniku vtisnila poseben pečat: to so ideološko utrjeni, predani in strokovno močno zainteresirani prosvetni delavci, ki obetajo po svojih borbenih izkušnjah najlepši napredek.

Šest desetin teh »partizanskih tečajnikov« je poklicalo okrožno poverjeništvo za Primorsko v tečaj v trenutku, ko je ob mirovni konferenci v Parizu padla odločitev o pripadnosti našega Primorja. Službovanje v snujočem se Svobodnem tržaškem ozemlju (STO) je bilo vezano na kvalifikacijo. Kdo bi tedaj prvim primorskim učiteljem, ki so pravzaprav službovali že od leta 1942 do 1945 (v najtežjih razmerah), mogel osporavati pravico, da po 4- do 5-letnem težkem službovanju in predhodnem pedagoškem tečaju opravijo diplomski izpit v skrajšanem roku 6 tednov?! In to celo v trenutku, ko je šlo za državnopravno spremembo slovenskega ozemlja!

Ministrstvo za prosveto LRS v Ljubljani je nemudoma ukrenilo vse potrebno. Ekipa dobrih predavateljev je morala sredi zime iz Ljubljane v Portorož: za pedagogiko in psihologijo dr. V. Schmidt, za metodiko in šol. delo E. Vranc, za slovenščino Slava Božičeva, za zgodovino in zemljepis Fr. Uršič, za matematiko in biologijo ter fiziko R. Gajškova. Vodstvo tečaja je prevzela tov. Slava Božičeva.

☆

Bilo je ledeno zimsko jutro (6. I. 1947), ko nas je avtobus potegnil iz 20° ljubljanskega mraza v 10° toplote v Kopru. Pričakovala nas je celotna prosvetna oblast Primorske, da takoj ukrenemo vse potrebno za uspešno delo v kratkem tečaju. Smoter tečaja, učni načrt, vprašanje vadnice in ekonomske probleme smo rešili v dobri uri. Juš Stante je imel že tudi dekret o ustanovitvi slovenskega učiteljišča v Portorožu, ki mu je teden dni pozneje zares stekla zibelka s 25 dijaki. S čudovito naglico smo šli na delo. Popoldne so nas avtomobili popeljali v Portorož, kjer so se že zbirali tečajniki. Prireditelji pa niso dovolj računali z zimo, ki ne prizanaša tudi morskemu okolju.

(Nadaljevanje na 8. strani)

---

novani dohodki; tako de dohodki te službe z vsim čez 320 gold. znesejo. — Kdor je želi imeti, naj se osebno s potrebnimi spričevali pri ondotni duhovščini oglasi.« — Ponovljen je ta razpis v 7. Dokl. listu, v 40. Dokl. listu pa je razpis službe učenika v podfari na Gočah, »ki ima tudi organist in mežnar biti« in mu »je v vinu in gotovih denarjih 298 gold. 45 kr. letne plače spoznano.« — Za primer, koliko so te plače znesle, naj navedemo po »Novicah« takratne tržne cene: 1 mernik pšenice 2 gold. 20 kr., težki prašič funt 9 kr., srednji 8, lahki 7. Slanina v bohih cent 24 do 25 gold. — Če bi učitelj res dobil, kar mu je razpis obetal, bi prejemki ne bili tako pičli; kako pa jih je dobil, gl. zgoraj!

V istem (1851) letniku »Novic« imamo tudi razpis službe šol. pomočnika (53. Dokl. list), ki se glasi: »Službo šolskega pomočnika (Schulgehülfen) zamore tisti, kteri je pripravniško šolo zveršil in je saj nekaj v igranji na orgljah izurjen, v Cerknici précej nastopiti. Kdor želi v to službo stopiti, naj se v frankiranem pismu, ali pa v osebi s potrebnimi spričmi za-njo per meni oglasi — Ant. Krašovic, učitelj.«

Po oglasu v 27. Dokl. l. 1850 pa je videti, da se ljudje niso posebno trgali za učiteljsko službo. Ta ponudba namreč pravi: »Mož najboljše starosti, ki zna pisati, govori nemški in slovenski jezik in je v orglanju dobro znajden, želi službo organista in cerkovnika dobiti — ne tudi učitelja!«

Kaj torej je bilo bolje biti: organist in cerkovnik ali učitelj? In kaj je bil učitelj? Tisto, kar vsaj naprednejši učitelji niso hoteli biti: mežnar, organist in farovški hlapec.

Da se otresejo tega, so začeli nastopati učitelji že v letu 1848. Iz pripombe uredništva (108) k članku Ljubomira **»Kaj delajo šolski gospodje na Štajerskem?«** vidimo, da se je to gibanje zaneslo od graškega učiteljstva tudi med učiteljstvo — »v glavo padlo«, pristavlja uredn. — v mariborski in ptujski okolici, in dokazuje, kakšna škoda bi bila za šolo in učitelje, če bi se šolstvo in cerkveništvo delilo. Tako pripomba urednikova. Drugače pa je obračunaval s tem prekucuškim učiteljstvom v svojem noviškem članku Ljubomir (A. M. Slomšek) sam. Tako pravi: »Vi se hočete duhovske gosposke otresti ter mislite, da bodete svobodnejši, če pridete zopet ... v deželsko oblast? Možje, varujte se, da ne pridete z dežja pod kap! ... Ako bodete vi svoje šole brez duhovske oblasti imeli, bo katoliška cerkev prisiljena, da začne svoje šole!« Prav tako ostro je zavrnil tudi učitelje, ki so se hoteli otresti cerkovniške službe; tako jim je povedal: »Cerkvena služba, akoravno včasih težavna, pa poredna in zaničljiva ni. Svoje dni so le duhovniki prvih štirih redov cerkve odpirali in zapirali, zvonili, za večno luč skrbeli, sveče prižigali in mašnikom stregli. Velika čast je v hiši božji služiti, in te časti se le sramuje, kdor božje reči zaničuje. Bog nas varuj takih učiteljev! — Cerkvena služba pa tudi svojim služabnikom, če ne obilnega kruha, vsaj kruha da, in kdor potreben kruha ne najde, pobere hvaležen drobtinice. Zametuje jih le, kdor je kruha pijan. Možje, cerkvi nikar ne dajajte slovesa; ona le ostane vaša dobra mati ... Šola brez cerkve je podobna ledenici, v kateri ni prave svetlobe in nobene toplote.«

Tako je pisal škof Slomšek, učitelji pa, ki so na lastnih ramenih čutili hlapčevanje cerkvi, mu niso verjeli. Zato tudi še v »Novicah« nahajamo še in še glasove, naj bi se učiteljstvo osvobodilo cerkovništva in orglarstva ter postal samostojen stan. Če pa je pohlevni A. Praprotnik v letniku 1850 na str. 22 le žaloval v »Obetju«, češ:

»Že davno zdihuje učiteljski stan:
De prišel bi skorej rešenja mu dan!
Prelep'ga obetja je dosti že blo —
Obetat' in — dati preveč je pa to!«,

s tem ni bil zadovoljen njegov tovariš, ki na str. 221 istega letnika nestrpno vprašuje: **»Kdaj bodo mežnarije od sužnosti učenikov po deželi ločene?«** Na to vprašanje je odgovoril uredn., da ne more dati drugega odgovora kakor: da se je že zdavnaj govorilo, da bodo v velikih farah mežnarije od šol ločene, da pa do zdaj v tem še ni nič gotovega — in pristavlja: Bog daj, da bi se stan ljudskih šol kmalu po modrih novih postavah poravnal — ne le mežnarji, še bolj učeniki po deželi po rešitvi od svojega dozdanjega revnega stanu hrepene.

Ali je mislil urednik Bleiweis takrat odkritosrčno? Še iz poznejših let je namreč znano, da mož posvetnim učiteljem ni bil posebno naklonjen. Dr. Lončar n. pr. pripoveduje,[1] kako je bil Bleiweis ob dr. Razlagovem predlogu za učit. enakopravnost v l. 1877 proti enakopravnosti učiteljev in učiteljic, češ da nič ne de, ako manjka učiteljev, ker jih lahko nadomeščajo duhovniki, ki so gotovo dobri učitelji ...

Naj pa si je učiteljstvo še tako želelo ločitev šole od cerkve že iz svojih osebnih nagibov, so bili takrat pred njimi še dolgotrajni in težki boji za uresničenje teh željâ ... o čemer pa je seveda pisati naloga te zgodovine.

Se enega vprašanja se dotaknimo, katerega sledi nahajamo v »Novicah«, t. je **vprašanje učiteljske organizacije in učiteljskega — vsaj šolskega glasila.**

Že zgoraj smo omenili, da so se v mariborskem in ptujskem okraju učitelji hoteli nekako organizirati po zgledu graškega učiteljstva; nakano jim je bržčas preprečila duhovščina in vsaj v »Novicah« ne slišimo več kaj o taki organizaciji. Manj nevarna pa se je takrat menda zdela uredniku organizacija, kakor jo je sprožil **»Tone P..., tačasni učitelj«** v dopisu iz Štajerskega pod naslovom **»Prijazen pogovor v šolskih rečeh« (1849—44).** Takole se glasi ta dopis: »Lejte, lejte, ljubi gospodje tovariši! naši slovenski učenci so nas prekosili. Berejo namreč lastne novice ‚Vedeža' (I. Navratilov mladin. list), katere jim veliko koristnih in kratkočasnih reči pripovedujejo. Se ve, če jih dobijo po naši oskerbi, pa vendar so le nalaš za šolsko mladost namenjene. Pa povejte, dragi!, ali pa imamo mi slovenski učitelji že kaj lastnih novic, ktere bi detovodne (Pädagogische) reči, omiko slovenšine v šoli, itd. omenile? Sej — bo znabiti kteri overnil — imamo nemških detovodnih letnikov, časopisov in drugih podučnih dovolj, čmu pa še slovenskih? — Tiste šolske nemškune pa vprašam: Ali bomo mi učitelji, ki nam je povzdiga in omika ljudstva v narodnosti v roke dana, zaostajali za prostim kmetam in rokodelam, ali clo za našo šolsko mladino, ki vsi vsaki svoje lastne slovenske novice že v rokah imajo? — Tudi to je res, de prijazne Ljubljanske »Novice« rade naše šolske reči omenijo, kolikor jim prostor dopusti, ravno tako tudi »Slovenija« šolo pretresuje, in tudi Celjske »Novine« se zato pomenkujejo; — ali za potrebno našo izobraženje v sedanjim času ni to zadosti. Jaz mislim, vsaki iskreni domorodni učitelj bo spoznal, de nam manjka posebniga lastniga časopisa, kteri bi nalog imel, naše vzajemne misli v detovodnih rečeh sploh, kakor tudi v šolstvu posebej pretresavati. Kar bi se na zborih važniga in koristniga presodilo, to bi se potem na presodbo tudi drugim sosedam po tem časopisu ponudilo. Zbori bi se potem bolj potrebne in koristne skazali, kakor jih zdaj mi učitelji na Slovenskem sploh obrajtamo. Ozrimo se okolj, in vidili bomo, de so učitelji na Nemškim kakor tudi v Terstu učiteljske družtva vtemelili; mi pa v sredi med njimi smo še toliko v teh rečeh storili, kot ničla pred drugimi številkami. Ne zamerite, jaz rad resnico povem, tudi če je žêrka! — Sami presodite: ali nam ni potrebno več zloge med saboj, če hočemo sami sebe za prihodnji čas izobraziti? Drugače bi znali še ljudem na poti biti, namest njih obrajtani učitelji. Kdor ne stori s časam stopinje, je storil dva koraka nazaj. De pa rakove poti ne pojdemo, pogovorimo se zavolj zborov in potrebniga časopisa, in spoštovani gospodje tovariši! povejte svoje misli zastran tega očitno; ali — in kako bi se dalo to izpeljati?«

Na ta dopis se je oglasil z dopisom **»Prijazni pogovor v šolskih rečeh« 1849-58) A. Praprotnik** takole: »Zraven drugih potreb, ki jih šole in učeniki kervavo pogrešajo, je gotovo tudi ta, de bi se učeniki in vsi šolski prijatli v lastnim časopisu bratovsko in prijazno pomenili: kaj in kako bi za našo slovensko mladost bolje bilo, kako bi se zavere in protivniki odvernili itd. Davno smo imeli to potrebo tudi pri nas že na jeziku, radi bi jo bili izustili, ko bi se ne bili nemškunov preveč splašili. Zdaj pa, ko so ti že s snegam vred že precéj skopneli in so se že tu in tam slovenske cvetlice veselo prikazale — smemo svoje potrebe naravnost očitno odkriti. Drugiga zdaj nimamo več za preskerbeti kot to, de bi temu našimu časopisu učeniga in pošteniga moža za vrednika dobili. Če se bo cena po žepih prejemnikov ravnala, bo prejemnikov gotovo tudi dovolj. Naj bodo naši mili prijatli in vsi rodoljubi lepo prošeni nam pri ti reči z besedo in djanjem domoljubno v pomoč biti!«

Lepi nameni, lepi načrti — ampak časi še niso bili za to; najmanj pa, da bi »vrednik« takega lista prišel iz učiteljskih vrst in da bi se učiteljstvo moglo organizirati v »družtva«. Zdi se tudi, da je stvar vsaj za »Novice« zaspala, ker naprej v teh letnikih ni več govora o njej.

Toliko o šolstvu in učiteljstvu po »Novicah«. Kar smo pokazali, ni najrazvesljevišje ne za to ne za ono, imejmo pa pred očmi, kar pravi za »Novice« dr. Lončar v svoji oceni (»Dr. Janez Bleiweis in njegova doba«, 165), da so namreč »bile konservativne v načelih in taktiki. Kakor v literarnih vprašanjih, tako so tudi v politiki puščale do besede tega in onega ter čakale previdno, da je dozorelo vprašanje. Temeljnim državljanskim pravicam, kakor jih je razumeval tedanji demokratični liberalizem, zlasti v cerkvenih rečeh, so bile ‚Novice' nasprotne.«

Kar povemo le za karakteristiko, ker mi sami jih ne presojamo in ne sodimo, temveč le kažemo.

[1] »Dr. Janez Bleiweis in njegova doba«, str. 263.

Spomini na partizanske

Brkini so hribovit predel med Vremsko dolino in cesto, ki vodi iz Ilirske Bistrice mimo Herpelj v Trst.

Pozimi l. 1943/44 je dal PNO za Slov. Primorje iniciativo za ustanavljanje slovenskih partizanskih šol. Pokrajinski šolski nadzornik, tov. Zdešar in tov. Mara Samsa sta romala od okrožja do okrožja, zbirala okrog sebe prve prosvetne kadre ter dajala navodila za ustanavljanje šol. Akcija za snovanje šol je šla obenem po prosvetni liniji in po liniji organizacije AFŽ, ki je ostala prosvetnim odsekom vse do osvoboditve glavna opora. Iz AFŽ se je rekrutirala tudi velika večina učiteljskega kadra.

Čeprav lahko trdimo, da so se le redki predeli Slovenije vključili v osvobodilno gibanje tako polnoštevilno kot Slovensko Primorje, moramo še prav posebej poudariti izredni zanos in izredno požrtvovalnost, s katero je ljudstvo Slovenskega Primorja pristopilo k snovanju partizanskih šol. Kdor pozna težko narodnostno zatiranje, ki so mu bili Slovenci pod Italijo izpostavljeni, komur je znano, kako žilavo se je ljudstvo upiralo potujčevanju, se temu ne more čuditi. Narod, ki je po naravi zelo znatiželjen, se je zavestno boril proti vsemu, kar mu je hotela dati italijanska šola, in s tem proti potujčevanju. Zato se je z neverjetno ljubeznijo oklenil partizanskih šol, s katerimi mu je OF izpolnila 25 letno željo.

Ko sem prišla februarja 1944 za šolsko nadzornico v okrožje Brkini, je vse govorilo samo o partizanskih šolah, saj sta se mudila nekaj tednov prej v okrožju tov. Zdešar in tov. Samsa, ki sta dala zanje iniciativo in navodila. Pri okrožnem odboru OF je bil že tudi postavljen prosvetni referent, enako po okrajih. Ob mojem prihodu je vršila funkcijo okrožnega prosv. referenta Marica Masle z Ostrožnega brda, za njo je prevzel to delo tov. Radovan Jože Prosen. Nekaj mesecev pred osvoboditvijo je postal prosvetni referent Južno Primorskega okrožja, v katerem so bila združena okrožja Brkini, Istra in Pivka, tov. Praprotnik, upokojeni učitelj iz Lokve pri Bazovici. Kljub svoji starosti in bolezni je zapustil svoj dom, in se podvrgel naporom ilegalnega življenja.

Glavno breme pri ustanavljanju šol ter pri prosvetnem delu sploh, so nosile žene. Nikdar ne bom pozabila, s kako vnemo so se vrgle na to delo. Prve čase, ko še nisem poznala ljudi in prilik, so se mi zdeli nerealni, včasih celo neresni sklepi, ki so jih sprejemale žene na vaških masovnih sestankih:

»V enem mesecu mora biti v naši vasi šola!« ali celo:

»Danes štirinajst dni mora biti prvič pouk!«

Šolskih poslopij skorajda ni bilo. Italijani in pozneje Nemci so jih požgali, ker so mislili, da bodo ljudstvo s tem najbolj prizadeli. Še težje je bilo s slovenskim učiteljstvom. V vsem okrožju je živelo mogoče 10 kvalificiranih učiteljev. To so bili tisti redki Slovenci, ki so lahko študirali pod Italijani, ali pa starejši, ki so končali učiteljišče že pred okupacijo. Prosvetni oddelek pri SNOS je izdal navodilo, po katerem bi mogli zaradi pomanjkanja kvalificiranih učiteljev poučevati tudi laiki, ki so dovršili vsaj nižjo gimnazijo ali meščansko šolo. Toda na Primorskem tudi teh ni bilo. Za glavni kulturni center takratnega brkinskega okrožja smo smatrali Ilirsko Bistrico. Tam je bila nižja srednja šola (Scuola feminile d'aviemento profesionale di Notre Dame). Vodile so jo šolske sestre. Toda večina gojenk iz tega zavoda je bila doma iz Il. Bistrice in ni bila voljna, da bi šla poučevat v oddaljene hribovske vasi in še to večinoma brez nagrade. Le tri, mogoče štiri bivše gojenke samostanske šole so pozneje poučevale v vaseh blizu Ilirske Bistrice. Tudi v Herpeljah, Divači in Bazovici je bilo nekaj ljudi, ki bi prišli v poštev za poučevanje, ki pa jih iz raznih razlogov nismo mogli pritegniti.

O slovenskih učnih knjigah sploh ni bilo govora. V petindvajsetih letih okupacije, so uničili Italijani vse slovenske knjige, ki so jih dobili v roke. Ostale so le one, ki so jih domačini skrbno skrivali v senu ali pod podnicami. Nekaj knjig so tudi za časa okupacije vtihotapili iz Slovenije. Toda to so bile leposlovne knjige, strokovne kmetijske knjige in celo kake kuharske bukve, ki so bile dragocene, ker so bile slovenske. Drugega ni bilo.

Take so bile prilike, ko je vsaj šestdeset vasi sklenilo, da hoče imeti najpozneje v enem mesecu pouk.

Na šole niso mislili le v večjih vaseh. Ne! Vsako naselje, ki je imelo mogoče vsega deset šoloobveznih otrok, se je pripravljalo na šolo. Italijani so dajali svojčas šole ali vsaj otroški vrtec tudi malim vasem. Seveda pri tem niso mislili na to, da bi narod kulturno dvignili! Šlo jim je samo za čim lažje potujčevanje. Ljudstvo se je tega dobro zavedalo, kljub temu pa nobena vasica, ki je imela italijansko šolo, zdaj ni hotela ostati brez nje.

»Italijani so nam dali šolo za potujčevanje, mi pa jo bomo ustanovili za to, da se kaj naučimo!« To je bil njihov dogovor.

Ob mojem prihodu, febr. 1944, so že delale naslednje šole:

V Slivju, kjer sta poučevala starejša učiteljica, doma iz Kozjan, ter tamošnji župnik, ki si je nadel partizansko ime Božo, šola na Tatrah, kjer se je spet vrnil med otroke upokojeni učitelj Ivančič, šola na Pregarjih, kjer sta poučevala dva domačina predvsem zato, da bi se s tem izognila mobilizaciji, ter šole na Premu, Janeževem vrhu in na Preložah, ki jih je ustanovila učiteljica Stana Repinc, ki je nekaj časa poučevala na Premu. V vseh navedenih krajih, razen v Preložah in na Janeževem brdu, so bila ohranjena še šolska poslopja. V Preložah in na Janeževem brdu sta že takrat poučevali domači kmečki dekleti.

Prvi obisk šole na Janeževem vrhu me je prepričal, da bo tudi v težkih prilikah mogoče realizirati sklepe ženskih masovnih sestankov, na katere sem gledala dotlej precej skeptično.

Z izrednim pričakovanjem sem odprla vrata v razred, to je v precej veliko sobo v zasebni hiši. Kakih dvajset do petindvajset otrok razne starosti me je pozdravilo z glasnim: »Zdravo!« V razredu so bile šolske klopi, ob sprednji steni je stalo stojalo s tablo, po stenah so visele slike in risbe. Vtis pravega razreda. Kar pa me je najbolj osupnilo, je bila izredna čistoča, tako samega prostora kakor tudi otrok. Prvi hip sem pomislila, da je učiteljica verjetno vedela, da pridem, in je vse to pripravila. Učiteljica je bila Ivanka, z domačim imenom Paškova. Imela je samo osnovno šolo in še to italijansko. Toda bila je zelo nadarjena in znatiželjna ter je čitala vse, kar je mogla dobiti slovenskega. Zato je bila tudi njena slovenščina čistejša kot pri večini drugih. Nekaj let je služila po italijanskih mestih. Čim je slišala, da se zbirajo v domačih vaseh za boj proti fašistom, se je vrnila in se vključila v delo. O kakšni učni metodi bi bilo pri njej seveda odveč govoriti. Kakor večina drugih partizanskih učiteljic, ki sem jih pozneje srečala, je bila tudi Ivankina glavna bolezen ta, da je hotela otroke »preveč naučiti«, da jim je hotela čimprej posredovati vse svoje znanje. Kljub temu sem jo občudovala, kako se je znašla v razredu, kjer so bila vsa šolska leta hkrati in to za vsako šolsko leto komaj dva do trije učenci. Imela je izredno lep odnos do otrok in čedalje bolj sem spoznavala, da je znala uvesti prostovoljno disciplino, za katero se včasih zaman bori tudi izkušen učitelj. Otroci so mi z navdušenjem pripovedovali, da njih vrstniki v nobeni vasi niso tako čisti kot so oni, in da je Ivanka, kakor so jo imenovali, naročila večjim dekletom, da doma »frigajo pod«. Za slovo so mi zapeli vse partizanske pesmi, ki so jih znali, in teh ni bilo malo! Takrat sem prvič na Primorskem slišala partizansko pesem, ki je imela tam še globlji pomen kot drugod in to še celo v eni prvih partizanskih šol! Zato sem morala stopiti k oknu, da ne bi videli, kako so mi silile solze v oči. Ivanka je ena redkih partizanskih učiteljic, ki je ostala pri tem poklicu tudi po osvoboditvi, čeprav ni naredila takega razvoja, kot je sprva kazalo. Kljub temu sem se zaustavila v svojih spominih pri njej več časa, ker je poučevala na prvi partizanski šoli, ki sem jo obiskala, in ker mi je ravno ta šola bila v mojem poznejšem delu nekak vzor.

Kmalu so tudi po drugod zrasle šole kot gobe po dežju.

Žene so s pomočjo krajevnih odborov OF ali pa tudi same našle prostore, kjer bi bil lahko pouk. Kjer ni bilo šolskih poslopij, so našle prostor drugod. Šola je še bolj »zakonspirirana« pred okupatorjem, če mu ni preveč na oči. Pozneje, ko so Švabi vdrli včasih tudi v šole in s silo razpršili otroke, učitelje pa aretirali, se je zgodilo, da so zaradi varnosti raje poučevali v kmečki hiši, čeprav je bilo v vasi šolsko poslopje. Neverjetno je slišati, kako iznajdljive so bile žene, če je bilo treba najti prostor za šolo! V Suhorju je bil na primer pouk v razredu, ki so ga naredili nad neko delavnico, kjer nihče ne bi mogel sumiti razreda. Ta razred je bil celo precej velik in svetal. V Pograjah so predelili župnijski senik v razred. Vprašanje prostora za razred je bilo kmalu rešeno celo v požganih vaseh, kjer je bila velika stiska za stanovanja. Tudi vprašanje klopi in šolskega inventarja ni delalo preglavic. Seveda je bilo pohištvo neenotno. Tu pa tam ga sploh ne bi smeli imenovati »pohištvo«. Zgodilo se je celo, da so sedeli otroci na deskah, ki so jih položili preko stolov, opek ali česa drugega. Šolski prostori s pohištvom vred čestokrat niso ustrezali higienskim predpisom in so bili včasih celo nezdravi. Toda kljub temu so bili vaščani na svojo šolo zelo ponosni in težko bi bilo, ko bi jim človek tako šolo zabranil.

Težje kot vprašanje razreda in inventarja je bilo vprašanje učiteljskega kadra. Odred nam je res obljubil, da bo med vojaki pogledal za učitelji in nam jih dal na razpolago vsaj za prvo silo, dokler ne najdemo ali vzgojimo drugega kadra. Toda od te obljube nismo mnogo imeli. Povsem pa je odpadla ta pomoč s pomladansko mobilizacijo, ko smo dali v vojsko še celo tiste redke učitelje, ki smo jih poprej imeli. Za učiteljsko mesto so prišle v poštev samo ženske, skoraj samo članice AFŽ. Bilo je razmeroma malo mladink, ker so se te vključile v drugo delo, predvsem v kurirske posle. Le tu pa tam je poučeval kak starejši moški ali invalid. V Markovščini je pač poučeval mlajši moški, ki pa je bil zaradi težke revme skoraj nepremakljiv in so ga včasih morali z vozičkom peljati do šole.

Zanimivo je, kako je ljudstvo rešilo vprašanje učiteljstva. Biti učiteljica na slovenski partizanski šoli je bila izredna čast in ljudstvo je na najbolj demokratičen način na masovnih sestankih volilo človeka, ki ga je smatralo vrednega te časti.

Vsa vas se je zbrala. Moral je biti že zelo tehten razlog, ki je zadržal koga doma. Prišle so polnoštevilno celo družine, ki niso imele otrok, kaj šele starši, ki so imeli »glavno besedo«. Sestanek je navadno vodila sekretarka AFŽ. Že nekaj dni prej niso govorili v vasi o drugem kot o tem, kdo bo učil otroke. Zato so imeli skoraj povsod več predlogov. Čim so bili predlogi izčrpani, so začeli s pretresanjem posameznih kandidatov.

»Koliko šol (razredov) ima? Kaj zna? Ima veselje do tega poklica? Kako se je zadržala pod Italijani? Kako pod Nemci? Koliko pomaga partizanom? Kakšno je njeno moralno življenje?«

Zanimivo je, da so razčiščevali tudi to, zakaj je šlo kako dekle služit v italijanska mesta, pri kakšni družini je bila, kako se je zadržala, kdaj in zakaj se je vrnila.

Zadnje vprašanje je bilo skoraj vedno:

»Je vredna, da uči naše otroke?«

Neusmiljeno so povedali, kar je bilo treba povedati in čestokrat nisem vedela, ali se naj bolj čudim odkritosrčnosti ljudstva ali kandidatki, ki je brez ugovora priznavala »grehe« ali pa se mirno zagovarjala, če se ni čutila krivo.

Kakor so bile javne volitve učiteljice, tako je bila javna tudi šola. Starši so lahko ob vsaki uri prihajali v razred, da se prepričajo, kako napreduje njihov otrok. Seveda, to za učitelja ni bilo lahko. Učitelj, ki se je zaradi pomanjkanja strokovnega znanja le težko znašel, navadno ni znal odgovarjati na vprašanja staršev, zakaj poučuje tako in zakaj ne tako. Bilo je tudi nekaj primerov, da so starši jemali učiteljici ugled, misleč, da poučuje napačno. Toda kljub vsemu je bilo tudi na tem nekaj dobrega. Povezava z domom je bila zelo trdna in to v vprašanjih skupne vzgoje, kakor tudi v materialni pomoči šoli. Ni ga bilo sestanka v vasi, na katerem ne bi obravnavali šole in vzgoje otrok.

Kmalu so me poznali po mnogih vaseh brkinskega okrožja. Brž ko sem se pojavila v vasi, je vprašala kakšna mati ali funkcionarka AFŽ:

»Boš imela sestanek zaradi šole?«

In že je stekla zvonit plat zvona, kar je pomenilo, da je nekaj izredno važnega. V rekordnem času se je zbralo na določenem mestu lepo število ljudi, največ žena. Prihajale so iz kuhinj, s polja in vrtov.

Ko je bila učiteljica izvoljena, se je sprožilo vprašanje vzdrževanja šole in učiteljice. Le v izjemnih primerih je dobivala učiteljica nagrado, n. pr. če je bila brez zemlje, če je imela moža, rednika otrok v partizanih ali v internaciji. Taka nagrada je znašala dve sto do osem sto lir. Lepo je število tistih, ki so se odpovedale nagradi v korist partizanskih vdov ali sirot, čeprav so živele same v težkih razmerah. Zatem je prišlo na vrsto vprašanje vzdrževanja šole. Takoj so napravili nekak proračun: toliko bo treba za popravilo šole, toliko za knjige, zvezke in svinčnike. Vse to so dobili namreč otroci v šoli brezplačno. Le enega primera se spominjam, in to v Vremski dolini, da je prišla v proračun tudi postavka za šolskega slugo. Povsod drugod so opravljale žene to delo brezplačno. Po večini so se vrstile po določenem vrstnem redu. Bili pa so tudi primeri, da so učiteljice same čistile šolski prostor, predvsem v poletnem času, ko so bile žene zaposlene na polju in so morale zaradi občutnega pomanjkanja moške delovne sile opravljati najtežja dela. Kakor so brezplačno čistili šolske prostore, tako tudi ni prišlo nikomur na misel, da bi zaračunaval svoje delo pri popravilih, ki so bila potrebna. Tudi drva so dajali kmetje brezplačno. Vsoto vseh izdatkov so razdelili na hiše. Bogatejši so dajali več, revnejši manj ali celo nič. Sprva so se vodile v nekaterih krajih diskusije, ali naj se razdeli prispevek le med družine, ki imajo šoloobvezne otroke, pozneje pa so že skoraj povsod predlagali, da prispevajo družine po svojih materialnih močeh, ne glede ali imajo otroke ali ne.

Rada se spominjam poti, ki sem jo napravila iz vasi Klanec do Ocizle. V Klancu je bila učiteljica izvoljena že pred mojim prihodom, pogovorili smo se le o raznih vprašanjih, ki so zadevala šolo. Iz Klanca me je spremilo nekaj tovarišic do sosednje vasi Beka, kjer so nas že čakali s sestankom. Tovarišice iz Klanca so prisostvovale temu sestanku, na katerem smo volili učiteljice in se pogovorili o nadaljnjem delu. Ko je sestanek v Beki končal, so vse šle z menoj še naprej do Ocizle. Pridružilo se nam je še nekaj tovarišic iz Beke, tako da nas je prišlo v Ocizlo že kar lepo število. Tudi tam so nas že čakali s sestankom, ki je končal šele pozno po polnoči. Zakaj so šle tovarišice z menoj s sestanka na sestanek, iz vasi do vasi? Vasi so med seboj tekmovale, katera se bolj briga za šolo in zato so se hotele ženske na mestu prepričati, kako je v drugih vaseh.

V dobrih dveh mesecih je bilo odprtih vsega triinšestdeset šol, od katerih pa je pozneje spet nekaj odpadlo. Na teh je poučevalo okrog 100 učiteljev. Ogromna večina teh učiteljev je imela komaj pet ali šest razredov osnove šole in še to po veliki večini italijanske. Toda ti ljudje so bili obdarovani z naravno inteligenco in njihova največja odlika je bila izredna požrtvovalnost in želja po znanju. Manjkala pa jim je seveda vsakršno strokovno znanje. Brez podrobnih navodil, ki bi vsaj za silo nadomestovala osnove strokovnosti, ni šlo.

Za učiteljstvo smo sklicevale redne sestanke, ki smo jih imenovale enodnevne tečaje. Ti tečaji so se vršili za posamezne okraje približno vsakih 10 dni. Na takem sestanku je bil redno vzoren nastop, ki ga je imela nadzornica, ali pa z njeno pomočjo ena izmed boljših učiteljic. Za tem smo na sestanku nastop dobro prediskutirale. Učiteljstvo je podrobno poročalo o svojem delu, o uspehih in neuspehih, poročala pa je tudi nadzornica o šolah, ki jih je medtem obiskala. Zatem smo se, kar se je le dalo natanko pogovorili o snovi, ki naj jo obdelajo posamezne šole oziroma šolska leta do prihodnjega sestanka. Obdelale smo snov kot tako, ker je bilo treba čestokrat učiteljice same naučiti ali z njimi vsaj obnoviti snov, ki so jo potem posredovale otrokom. Pogovorile smo se tudi o učni metodi, kolikor se je to v odmerjenem času moglo. V dneh med dvema »tečajema« smo nadzornice neprestano krožile po šolah in učiteljem praktično pa tudi z nasveti pomagale. Tako smo delale v okrožju Brkini.

Iz Pokrajinskega narodnega odbora glede pouka nismo dobili pravzaprav nikakih navodil. Ko sem poslala na PNO tov. Zdešarju prvo poročilo, sem mu precej natančno opisala naše delo in ga vprašala, če se strinja z njim. Tov. Zdešar mi je kmalu odgovoril in tudi on je pisal zelo obširno. Veselilo ga je, da smo se samoiniciativno oprijeli dela in da nismo čakali navodil. Pisal je nekako takole: »Zaenkrat še ne moremo dati navodil za sam pouk, ker v takih prilikah še nikdar in nikjer na svetu ni bilo pouka. Vse, kar delamo, šele preizkušamo in o načinih, ki se bodo najbolje obnesli, bomo sporočili drugim.« Šele prva pokrajinska konferenca prosvetnih delavcev, ki je bila 15. in 16. maja na Gačniku, je dala na podlagi izkušenj iz vseh okrožij Slov. Primorja prva enotna navodila.

Petindvajset let italijanske okupacije je zapustila med ljudstvom precej italijanskih besed, še več pa spačenk. Zato smo obenem, ko smo snovali šole, napovedali boj besedam, ki so bile najbolj udomačene, kot n. pr.: koncerte, kašetin, štraca, kantrega, borjač in še mnoge druge. Na vsakem enodnevnem tečaju se je seznanilo učiteljstvo z nekaterimi lepimi slovenskimi besedami in jih potem namesto spačenk uvajalo v šoli. Kakšen je bil prvi »viden« uspeh tega prizadevanja? Ko sem prišla nekega dne k učiteljici v Tominje, se je potožila, da jo ljudje »zaničujejo«, da hoče biti zdaj kot učiteljica več kot drugi, in da zato noče več po njihovo govoriti. Kmalu so se tudi druge učiteljice pritožile, da ljudje nočejo sprejeti novih izrazov. Ni preostalo drugega, kot da smo na vseh masovnih sestankih, ki so bili sklicani zaradi šole, oziroma na roditeljskih sestankih govorile o tem, da ni prav, ko vodimo borbo proti fašistom, da obenem še uporabljamo njihove spačenke. Kakor smo napovedali boj njim, tako moramo napovedati boj tudi vsemu, kar so slabega zapustili med nami. Od takrat je šlo vse v redu. Ljudje so z veseljem sprejemali in uporabljali pravilne slovenske besede.

Marca ali aprila 1944 so nam poslale šolske sestre iz Ilirske Bistrice poročilo, da štejejo svojo šolo za partizansko šolo in da prosijo navodil. Takoj sem se odpravila k njim in obiskala vse razrede. S sestrami sem imela dolg sestanek, toda kljub zelo razgibani diskusiji nismo mogle doseči pravega soglasja. Nune so trdile, da je šola »partizanska«, ker je za razliko od okupatorjevih italijanskih ali nemških šol, slovenska. O domobrancih so bile prepričane, da so dobri ljudje, ker so vendar Slovenci. Še enkrat pozneje sem bila pri njih, in tudi takrat so imele isto stališče, ki so ga vneto zagovarjale. Zato pozneje te šole nismo več šteli med partizanske šole, čeprav so tudi poznejše nadzornice obdržale zvezo s samostanom. Kmalu se je pokazalo, da je bilo naše stališče do njih pravilno. Ko se je v Ilirski Bistrici ustanovila domobranska postojanka, so šle nune z vsemi svojimi učenci z zastavami na kolodvor pozdravit domobrance. Šolske sestre so imele do takrat med ljudstvom mnogo ugleda, ker so dolgo vrsto let vzgajale mladino v slovenskem duhu in ker so nekaj časa krile v svojem internatu celo nekaj otrok naših aktivistov. S tem, da so se javno postavile na stran domobrancev, pa so izgubile na svojem ugledu.

Med šole, ki smo jih samo nekaj časa šteli med partizanske šole, spadajo tudi šole Herpelje - Kozina, Bazovica in Divača.

V Herpeljah so poučevale štiri učne moči: neka učiteljica iz Slovenije, učitelj domačin, z imenom Maks, Šturmova in še neki tovariš. Šolo sem nadzorovala in tudi učiteljstvo je redno obiskovalo naše učiteljske tečaje. Zato smo šolo imenovali sprva partizansko šolo, čeprav je bila v kraju močna nemška postojanka. Nemci so izvedeli za šolo, toda pouka niso ovirali. Ko smo zato od učiteljstva zahtevali, da preseli šolo iz šolskega poslopja v privatno hišo in pouk »zakonspirira«, se učiteljstvo pozivu ni odzvalo. Zato smo črtali šolo kot partizansko šolo, čeprav smo obdržali zvezo z učiteljstvom. Sličen primer je bil tudi v Bazovici, kjer je ustanovil slovensko šolo tov. Gruntar, eden najstarejših bazoviških borcev proti fašistom. Poučevala sta še neka mlada učiteljica, hčerka tamošnjega trgovca in župnikov nečak. Nemci so prišli šoli na sled, vendar so jo tudi tu tolerirali. Ker je imel tov. Gruntar na svojem domu zelo zakonspirirano javko IX. Korpusa, ga nismo mogli poklicati v ilegalo. Prav tako se tudi v sami Bazovici ni smel preveč izpostavljati. Ostala dva se našemu pozivu, da prideta v partizane, nista odzvala. Na ta način je bila v Bazovici od Švabov kontrolirana šola, kjer pa se je poučevalo bolj ali manj v duhu partizanske šole. Vendar pozneje te šole nismo več šteli med partizanske šole, ampak smo obdržali le zvezo z njo.

Tudi šole v Divači nismo mogli imenovati partizanske, ker je bila pod stalno sovražnikovo kontrolo. Pač pa je bila na šoli učiteljica, naša dobra aktivistka Sonja Dekleva, ki je kljub bolezni prihajala po več ur daleč na vse naše sestanke ter seznanjala učiteljstvo v Divači z vsem, kar je slišala. Zbirala je okrog sebe krožek učencev ter jih vzgajala v pravem duhu.

Razen navedenih primerov, kjer je bilo ime »partizanska« šola problematično, je bilo tudi nekaj šol, ki so zrasle popolnoma samoniklo, pa so kmalu spet prenehale ali se združile s sosednjimi. Značilen primer je šola v Ostrovici, malem naselju v Brkinih. Ko sem hodila od vasi do vasi, sem se slučajno spotoma seznanila z neko tovarišico, ki mi je s ponosom pripovedovala, da imajo tudi v njenem naselju — frakciji, kakor to imenujejo — partizansko šolo. Ona sama jo je osnovala in tudi sama poučevala kakih šest do osem otrok. Toda šola se ni držala dolgo in otroci so se priključili sosednji šoli. Enako je bilo tudi v Hujah, kjer so se otroci pozneje priključili šoli v Gaberku ter v Mihelah in Nasircu, ki sta se združili. Prav tako sta se združili tudi šoli v Mislečah in Vatovljah. Že od nekdaj je bila za obe vasi le ena šola, ki je bila v ta namen sezidana nekako na pol pota med obema vasema. Toda v tekmovanju za čim več šol je hotela imeti sprva vsaka vas svojo šolo.

Zaradi navedenih primerov je število, ki ga navajam za partizanske šole v okrožju Brkini, neenotno. V marcu in aprilu 1944 je poraslo število vseh odprtih šol na triinšestdeset. To je najvišje število, ki so ga šole v tem okrožju dosegle, čeprav samo za kratek čas. Toda zaradi naštetih primerov smo prišli do 10. maja, ko sem odšla iz Brkinov, na štiriinpetdeset šol z okrog 100 učitelji. Toda tudi to število ni bilo dokončno in ni ostalo tako do osvoboditve.

Šole v Brkinih

MARICA ČEPE

V času od 1. do 22. ali 23. maja so divjali Nemci in domobranci po vaseh brkinskega okrožja kot nikdar prej in nikdar pozneje in to predvsem v samih Brkinih in v Podgori. Do kraja so uničili vasi Pograje, Kuteževo, Sušak in Pregarje. V vaseh Zabice, Zajelšje, Preložе, Huje, Kozjana in drugod, so ostale le še posamezne hiše. Dvainsedemdeset ljudi so vrgli živih v ogenj, mnogo so jih pobili, med njimi celo otroke, na stotine so jih odpeljali v taborišča. Seveda je pri tem zelo trpelo tudi šolstvo, deloma zato, ker med ruševinami ni bilo mogoče več najti prostora za razred, deloma zato, ker je bilo ljudstvo zaradi pogostih nenadnih nemških in domobranskih vpadov v vas in celo v šolsko poslopje, tako prestrašeno, da si ni upalo pošiljati otrok v šolo. Ponekod tudi ni bilo več učiteljev. V Vrbovem, Vrbici, Zemunu, Pograjah, Kosezah, so domobranci za kratek čas — dokler jim je cvetela oblast — celo prisilili učiteljstvo, da je poučevalo pod njihovo kontrolo in imenovali so te šole domobranske. Jeseni 1944 se je položaj spet nekoliko izboljšal, toda starega števila šol ni bilo mogoče več doseči, čeprav je bilo osnovanih še nekaj novih šol.

Zadnje dni aprila ali prve dni maja je bila okrajna učiteljska konferenca na Rodiku. Kakih trideset, mogoče tudi nekoliko več učiteljev iz okrajev Herpelje in Bazovica se je zbralo v šoli na Rodiku. Kar nenadoma so vdrli Nemci v vas. Med učiteljstvom je bilo deljeno mnenje. Nekateri smo zastopali mnenje, da je najbolje, da ostanemo v šoli, ker Nemci dotlej še nikdar niso vdrli v šolo, drugi so temu ugovarjali, češ da bi to pomenilo izpostavljati nevarnosti učiteljstvo dveh okrajev. Končno smo se zedinili v tem, da zapustimo šolo in se takoj razkropimo po privatnih hišah, v vsako hišo po eden ali dva. Trem ali štirim, ki so dobro poznali kraj sam in okolico, je uspelo, da so še v zadnjem trenutku s kolesi pobegnili po neki skrivnejši poti za vasjo. Nemci so vdrli najprej v hišo domačega učitelja Dujmoviča in ga aretirali. Nato so šli od hiše do hiše ter pobrali vse ljudi, ki so jih našli, med njimi seveda tudi učiteljstvo. Le dve, tri hiše, ki so bile bolj skrite, niso obiskali, pa tudi šoli so se izognili. Tudi jaz sem imela srečo, da sem se izognila njihovemu obisku. Vse aretirance so odvedli na zbirališče pred cerkvijo, od koder so jih mnogo na kamionih odpeljali v zapor, pozneje pa v nemško taborišče. Med aretiranci je bilo tudi kakih šest, mogoče osem učiteljev. Dujmovič je že spotoma skočil s kamiona ter se srečno vrnil na Rodik, Drava iz Nasirca je pobegnila iz nemškega taborišča, ter prišla peš domov. Toda težki napori, ki jih je doživela kot dobra aktivistka in na pobegu, so ji izpodkopali zdravje in Drava, s pravim imenom Mimica, je umrla kmalu po vojni. Šturmova, ki je poučevala v Herpeljah in bila tam edina prava partizanska učiteljica, se ni nikdar več vrnila iz nemškega taborišča in s tem delila usodo mnogih tisočev, ki so jim fašisti uničili življenje. To je bil težek udarec za naše šolstvo in le počasi smo spet nadoknadili izgubljene učne moči.

Verjetno 19. aprila smo priredili na Pregarjih dopoldne prvo okrožno učiteljsko konferenco, na kateri je učiteljstvo iz vsega okrožja izmenjavalo svoja izkustva. Popoldne istega dne je bil tam okrožni šolski miting. To je bil največji kulturni doživljaj, ki ga je doživelo okrožje Brkini za časa NOB. Namen mitinga je bil, da pokaže učiteljstvu, ki je po vaseh vodilo skoraj vse prosvetno delo, in širokim množicam, kakšen naj bi bil miting. Že dolgo poprej smo se dogovorili z učiteljstvom, ki je pokazalo za to mnogo veselja in zanimanja, kakšen naj bi bil program mitinga. Točke programa smo razdelili tako, da so sodelovali vsi okraji brkinskega okrožja. Po večini je nastopila šolska mladina, nekatere točke pa so izvajali tudi obiskovalci večernih tečajev, predvsem žene. Posebno vrednost je dalo mitingu to, da je bilo na njem recitiranih nekaj dobrih pesmi, ki so nastale spontano med ljudstvom. Tudi šolarji so prispevali nekaj svojih originalnih pesmi. Pevski zbor iz Slivja je zapel umetno partizansko pesem, ki jo je skomponiral in ji tudi sam napisal besedilo župnik iz Slivja. Na žalost ničesar od tega ni ohranjeno. — V štirih vaseh okrog Pregarij smo postavili javke, na katerih so se zglasili obiskovalci mitinga. Šele tam so izvedeli, kam pravzaprav gredo, v kateri vasi bo miting. Tako smo ga zavarovali pred neprijetnimi iznenadenji. Na miting so prihajali precej množično iz vseh okrajev. Danes nam je skorajda nerazumljivo, da so pustili starši iz oddaljenih okrajev v dobi čestih napadov svoje otroke na pot, ki je trajala dva dni do Pregarij in dva dni spet nazaj. Toda takrat niso mislili na vdor, tako so zaupali naši vojski in učiteljem, ki so vodili otroke na miting. Pregarje so bile za ta slavnostni dan lepo okrašene, šola je bila vsa v zelenju in cvetju in pregarske žene in dekleta so delale več dni in žrtvovale vse, kar je bilo najboljšega pri hiši, da so bili gostje od vsepovsod dobro pogoščeni. Odred je kraj dobro zastražil in tako se je vršil miting pri najboljšem razpoloženju in veliki udeležbi. Moralni uspeh je bil zelo bogat. Ker je primanjkovalo snovi za sporede mitingov, so šle pesmi in recitacije iz mitinga na Pregarjih po vseh okrajih. Razen tega je dal miting tudi pobudo, da so začeli tudi drugod ljudje pisati in zbirati pesmi in drugo gradivo.

Na partizanske šole me veže mnogo spominov, ki so zelo značilni za takratno dobo in mogoče še prav posebno za Slov. Primorje.

Eden izmed teh spominov me veže na Artviže. To je vasica, ki leži na najvišji točki Brkinov. Artviže so že od nekdaj znane po strahoviti burji, ki često uniči vse pridelke. Toda Artviže so znane tudi zaradi svoje izredne požrtvovalnosti, s katero so stopile v boj. Trikrat so morali vaščani gledati, ko so jim nastavili fašisti gorečega petelina na streho njihovih domov, dokler ni ostalo nazadnje samo še pet ali šest hiš. Toda Artvižani so bili med prvimi, ki so imeli svojo šolo. Bila je to šola, kakršne nisem pozneje nikdar več srečala. V veliki, silno zakajeni kmečki sobi je stanovalo kakih pet družin. Ob stenah krog in krog sobe so ležale cule, borna preostala imovina. Okrog železne peči so bile košare s krompirjem in drugimi jestvinami. V sredi sobe pa je stalo nekaj šolskih klopi, ki so jih ob požarih reševali iz šolskega poslopja prej kot svojo osebno lastnino. Vsak večer so znosili te klopi na plano, da so lahko vsi polegli po tleh, zjutraj so se pa spet vrnile v sobo in cule so se morale umakniti k steni. Tudi kuho so prilagodili pouku. V času, ko je bil pouk, ni smel biti nihče v sobi razen otrok in učiteljice, domačinke.

Sličen primer je bil v Kozjanah, kjer je prav tako ostalo le nekaj hiš. Le ruševine so pričale, da so bile Kozjane svojčas precej velika vas. Tudi tu je bila šola — hišica z enim samim prostorom ob koncu vasi — obenem učilnica in zatočišče družinam brez strehe.

Značilen je tudi primer v Tratah. Tam je živel stari, že več let upokojeni učitelj Ivančič, ki so ga Italijani zaradi njegove narodne zavednosti močno preganjali. Čim se je začelo govoriti o slovenskih šolah, je takoj zbral okoli sebe mladino in jo začel poučevati. Tatre so bile takrat tako srečne, da so še imele šolsko poslopje. Toda vaščani z Ivančičem niso bili zadovoljni. Zakaj ne? Takrat se je vsaka stvar reševala na masovnem sestanku, tako tudi »spor« med vaščani in Ivančičem, čeprav se je čutil stari učitelj zaradi tega močno užaljenega. Očitali so mu, da je »premalo borben« in da otrok ne poučuje dovolj v »novem duhu«. Vprašala sem jih, če so bili z njim zadovoljni pred leti, ko je še redno poučeval njihove otroke. Da! Takrat je bil zelo dober in zelo priljubljen učitelj! Vidno je bilo, da ga je ljudstvo »takrat« cenilo in spoštovalo ne le kot dobrega učitelja, ampak tudi zato, ker je bil vsej vasi vzor borbenosti in nacionalne zavesti. Tekom let pa sta ga strli borba in bolezen, medtem ko se je ljudstvo prebudilo in stopilo množično v boj. Težko je bilo rešiti ta spor, posebno še, ker je poučevalo na šoli še neko dekle, ki je bilo po mnenju vaščanov »dovolj borbeno«, ker ni zahtevalo od otrok domačih vaj, ampak samo to, da so nesli kako pošto, ali stražili okrog vasi.

Čeprav so ljudje včasih skorajda pretirano gledali na to, da je učiteljeva preteklost čista, so vendar, vsaj v večini primerov, obenem strogo gledali na to, da ne narede nikomur krivice.

Pri vsej pozornosti pri izbiri učitelja pa se je zgodilo tu pa tam tudi to, da se je vrinil učitelj, ki ni imel vseh kvalifikacij, ki so jih zahtevali vaščani od dobrega učitelja. Precej zgovoren primer za to je bil učitelj v Tubljah blizu Herpelj. Ko sem vstopila v razred, mi je hotel pokazati učitelj Sosič vse, kar znajo njegovi učenci, seveda mnogo več, kot smo določili na konferenci za to stopnjo, to je bilo prvo in drugo šolsko leto. Ogledovala sem šolsko tablo, ki je bila skrbno popisana s črkami. Najprej je bila mala potem še velika pisana in tiskana abeceda. Nisem si mogla razlagati, čemu to. Šola je bila odprta šele dober mesec dni. V prvem razredu smo začeli z veliko abecedo, toda tudi za drugi razred, oziroma drugo šolsko leto se mi je zdelo to nepotrebno. Učitelj mi je pojasnil to stvar in reči moram, da sem si zapomnila njegovo pojasnilo bolj kot on navodila, ki sem jih dala na konferenci zaradi snovi in metode.

»Oh, ti ne veš, kakšne težave imam s temi butlji! Že petindvajsetkrat sem dal prvemu razredu vso abecedo prepisati, pa še zdaj ne znajo pisati, kaj šele čitati. Ni mi preostajalo drugega, ko da sem zgrabil za palico. Zdaj pa ti bom pokazal našega razrednega osla!« je pristavil kar v eni sapi, preden sem mogla kaj reči.

»Osel, pridi ven!« je poklical, medtem ko je prasnil ves razred v smeh. Iz zadnje klopi se je dvignil precej velik dečko in ves v zadregi koracal proti tabli, da so se mu zapletale noge. Začudena sem vprašala, čemu je potrebna ta oznaka. Sosič mi je pojasnil: »Veš, on je duševno malo zaostal, pa ga hočem moralno malo dvigniti s tem, da mu pravi ves razred osel.«

»Pa misliš, da ti bo to uspelo?« sem ga vprašala?

»Seveda! Njega je sram, da ga vsi zmerjajo z oslom, in to bo gotovo tako vplivalo nanj, da se bo naučil čitati in pisati. Za računstvo pa je itak preneumen!«

Nisem mogla prenašati, da bi učitelj otroka pred menoj zaničeval, pa sem sama stopila z njim k tabli. V učiteljevo veliko začudenje — in reči moram, da tudi v moje — pa je osel pokazal, da ne zna nič manj kot njegovi vrstniki. Še isti večer smo zamenjali na masovnem sestanku nekdanjega karabinjerja z dekletom, ki ni vzgajala z »oslovskimi metodami«.

V dokaz za to, da na disciplino v šoli ne vpliva to, če rečejo otroci učiteljici »tovarišica«, kakor bi nekateri radi trdili, služita učiteljici Ivanka in Marija iz Pograj, ki so ju otroci tikali prav tako kakor vse druge učiteljice v partizanskih šolah. Bili sta preprosti kmečki delavki, ki sta dobili svoje znanje v italijanski osnovni šoli. Odkar sta bili šoli odrasli, sta se preživljali s tem, da sta hodili kmetom na dnino. Ko sta bili izvoljeni za učiteljici, so jima vaščani ponudili nagrado, toda Ivanka in Marija sta jo odklonili, češ da si lahko služita kruh z dosedanjim delom na polju, nagrada pa naj gre v druge namene. Mnogi bi rekli, da je kvarilo njun ugled med deco to, da sta delali pri starših svojih učencev in z njimi sedeli za mizo. In vendar nisem videla nikdar pozneje, niti po osvoboditvi, ko sem delala s kvalificiranimi učitelji, da bi bila v razredu taka disciplina — prostovoljna disciplina — in da bi bil v razredu tako minimalen odstotek učencev, ki obdelane snovi ne bi v celoti obvladali. Ivanka in Marija sta bili otrokom res pravi prijateljici. Pograje so bile daleč naokoli znane zaradi svoje pionirske organizacije. Pionirski odred je imel voljene funkcionarje, ki so nosili na rokavih znake svojih položajev. Ves odred je bil dobro oborožen. Imeli so vse vrste orožja od ročnih bomb do težkih minometalcev. Bombe, to so bile neke posebne steklenice, ki so si jih umetelno privezovali okrog pasu. Vse ostalo orožje je bilo izrezljano iz lesa. Nekoč, ko smo imeli roditeljski sestanek, so stražili pionirji okrog razreda, ki je bil narejen iz senika. Vsakega toliko časa je prišel pionir poročat, da ni nevarnosti. Komandant in komisar odreda sta bila obenem tudi pevovodji. Z izrednim posluhom sta naučila svoj odred niz slovenskih in hrvatskih partizanskih pesmi, ker so se tam kretale tudi hrvatske enote. In vse enote, ki so se kdaj mudile v Pograjah, se prav gotovo rade spominjajo pograjskih pionirjev, ki so jim ob večerih na vasi prirejali koncerte. Pionirji so izdajali tudi svoj list. Glavna naloga pionirske organizacije pa je bila v tem, da je v celoti podpirala delo obeh učiteljic. Kdor se ni učil, ali kdor se je kakor koli drugače pregrešil, temu je bila na pionirskem sestanku izrečena kazen. Take kazni so bile: za določen čas ni smel nositi »orožja«, ni smel peti na »koncertu«, ni smel na »bojne pohode«, niti stražiti okrog vasi itd.

Pograjske pionirje so kmalu posnemali tudi pionirji iz sosednjih vasi, med njimi tudi iz Novokračin. Živo se spominjam mojega prvega srečanja z novokračinskimi pionirji. Neka tovarišica iz Pograj me je spremila skozi velike gozdove do Novokračin. Pri mostiču pod vasjo Sušak je bila cesta pregrajena z velikimi kamni. Nikjer ni bilo videti niti slišati žive duše. Moja spremljevalka me je opozorila, da bova zdaj napadeni. Odločila sem se za malo šalo. Čim sva prišli blizu pregrade, so začeli streljati pionirji iz svoje zasede s pasjimi bombicami. Nekaj trenutkov zatem so planili proti nama do zob oboroženi dečki od 10 do 14 ali 15 let. Zahtevali so propustnico. Moja spremljevalka je pokazala partizansko potno dovolilnico, ki smo jo dobivali vsi, ki smo hodili po terenu, jaz pa sem pokazala ponarejen italijanski dokument, ki sem ga dobila zaradi lažjega kretanja po vsem okrožju. Seveda niso bili zadovoljni. Na vsak način so hoteli od mene »karto od naše oblasti«. Ko sem jim povedala, da ne poznam nobene oblasti razen občine in podešta, so zagnali huronski krik. Seveda, izdajalka! Nekateri so naju s tovarišico stražili, drugi so se šli posvetovat. Po težkih mukah se je posrečilo moji spremljevalki, ki jim je bila že poznana kot aktivistka, da jih je prepričala, da sem kolikor toliko pošten človek. Pustili so naju naprej. Nekaj ur pozneje sem se v šoli ponovno srečala z mojimi napadalci. Debelo so me gledali in niso mogli verjeti, da sem jaz nadzornica, ki so jo pričakovali. Opravičila sem se, da sem jih tako potegnila. Obenem pa sem jim tudi predočila, da bi njihova »prevelika borbenost« lahko imela za vso vas neljube posledice.

Kadar se spominjam učitelja Mitje, me vedno zapeče vest. S 16. leti je šel iz Ljubljane v partizane v Slovensko Primorje. Ko si je pokvaril koleno in ni bil več sposoben za marše, nam ga je odstopil odred za učitelja, predvsem še ker je imel nekaj razredov gimnazije. Kolikokrat sem se ustavila v vasi, kjer je Mitja poučeval, so se mi tožili vaščani na masovnem sestanku, da je Mitja neresen in da se z velikimi dečki pretepa po gmajni in ob potoku. Mitja s svoje strani se je spet pritoževal, da ga otroci ne ubogajo, da mu pobegnejo iz razreda, in da jih mora loviti po grapah in pašnikih. Verjetno smo takrat vsi premalo mislili na to, da je Mitji komaj 16 let in da še ni dorasel težki nalogi učitelja, predvsem pa učitelja na partizanski šoli, ki je bila izpostavljena ljudski kritiki mnogo bolj kot kdaj prej ali slej.

To, da je bila šola nekaj časa res javna v pravem smislu besede in se je razen staršev tudi vsak funkcionar, ki je prišel v vas, najprej zaletel v šolo, je privedlo nekajkrat do kočljivega položaja. Ko sem prišla nekoč v šolo v Zemonu, mi je učiteljica povedala, da je v vasi zaradi »okrožnega Dušana« prava revolucija. Okrožni Dušan (član okrožnega odbora OF) je bil nekaj dni pred menoj v vasi. Seveda je bilo njegovo prvo delo, da je šel pogledat v šolo. Ko je videl, da sede v eni vrsti klopi deklice, v drugi pa dečki, se je zelo razvnel, češ da je to stari način, in da učiteljica, ki to dovoljuje, ni prava aktivistka. Takoj so morali otroci pobrati šila in kopita in se pomešati. Otroci so o tej spremembi seveda povedali svojim staršem. Drugo jutro so že prihajali, češ da se dela v šoli »nemoral«. Kaj je bilo vzrok temu, da je hotel uvesti Dušan v šolo »bolj moderen način«? Tiste čase se je mudil v Brkinih tov. Miha Marinko, ki se je vračal iz italijanske internacije spet v Slovenijo. Vse dni do poznih nočnih ur je zbiral okrog sebe aktiviste in vojsko ter nam dajal od svojega bogatega znanja. Nekega dne je bil zbran v šoli na Pregarjih okrožni aktiv, razen redkih izjem sami mladi aktivisti. Ko je stopil tov. Marinko v razred, smo že sedeli v šolskih klopeh in to po starem običaju: V eni vrsti klopi same ženske, v drugi sami moški. Tov. Marinko nas je nekaj časa gledal, potem pa je rekel nekako takole: »Po tem, kako ste sedli, se vidi, da ste še mladi aktivisti in da se še vedno gledate samo kot moški in ženske, ne pa kot enakopravni tovariši!« Seveda se tov. Marinku ni niti najmanj sanjalo, da bo okrožni Dušan zahteval od otrok isto, kot je on pričakoval od okrožnih aktivistov.

Toda to ni bil edini primer, da je prevelika javnost šole včasih škodovala njenemu namenu. Nekaj neprilik je bilo tudi zaradi tega, ker so prihajali starši med poukom v razred ter s svojo kritiko jemali učiteljem ugled. Prva pokrajinska konferenca prosvetnih delavcev na Gačniku je napravila temu konec in določila, da sme nadzirati šole le šolski nadzornik.

Zato pa so postajali čedalje važnejši činitelj roditeljski sestanki, ki so se jih udeleževali starši otrok tako polnoštevilno kot so se prej udeleževali volitev učiteljstva.

Brž ko je bila v vasi ustanovljena partizanska šola, so že začeli misliti tudi na večerni tečaj. Ponekod so obiskovali večerni tečaj skoraj vsi osnovni šoli odrasli vaščani brez razlike na starost. Zanimivo je, da so imeli večerni tečaji mnogo privlačnosti za starejše ljudi, ki so pred prihodom Italijanov že obiskovali slovenske šole. Neredko so jih obiskovale tudi stare mamice in očanci in ko so po mnogih letih skupno čitali slovenske knjige, so imeli solzne oči. Spominjam se ženice iz Jelšan, ki je izjavila: »Le malo razumem to, kar čitam, kljub temu je za mene neskončno lepo, ker je slovensko!«

Ponekod so hoteli imeti v zimskih mesecih, ko ni toliko dela, vsak večer tečaj. Čestokrat se je zgodilo, da je poučevala učiteljica dopoldne in popoldne po dva razreda, zvečer pa tečaj za odrasle.

To so drobni spomini na partizanske šole in paratizanske učitelje, ki bi nam lahko ostali v večini primerov svetal zgled požrtvovalnosti in pravilnega odnosa do otrok in staršev.

Po okrajni konferenci

V Ljubljani je bila 1. marca t. l. pedagoška konferenca za okraj Ljubljano-okolico. Dnevni red je obsegal poročilo predsednika Sveta o vzgojnih problemih v okraju, razpravo o letošnjih polletnih učnih uspehih, referat o zgodovinskem pouku ter razne drobne zadeve.

En smoter je konferenca brez dvoma dosegla: da je tako po svoji pozitivni strani kot tudi po pomanjkljivostih napotila udeležence k razmišljanju in k debatam še preko samega zborovalnega dne.

Organizatorji so imeli občutek, da sodelovanje zborovalcev ni bilo tako, kakršnega so pričakovali; manjkala da je predvsem obravnava konkretnih pedagoških in političnih problemov s terena. Na drugi strani pa je tudi učiteljstvo pričakovalo od konference bolj realnih rezultatov, za katere se je zdelo prikrajšano. V diskusiji je tovariš — ki mu je večina pritrdila —, izrazil mnenje, da je morda razmeroma velika množica ugeležencev vzrok, da se debata ne sprosti. — Vendar je treba reči, da je bilo v razpravljanju le nekoliko več sproščenosti, kot smo je bili ob takih prilikah običajno navajeni.

Osnovna misel v predsednikovem referatu je bila naslednja: Danes smo v fazi, ko je potrebno zastaviti sile v to, da idejna stopnja revolucije v svojem razvoju dohiti ekonomsko. S tem v zvezi je referent analiziral delo in naloge organiziranih vzgojnih faktorjev, kakor so predmetni aktivi, sindikat, pionirska organizacija, društvo prijateljev mladine, roditeljski sestanki. Posebej je razčlenil zahteve, ki jih je treba upoštevati pri ljudskoprosvetnem delu. Še bolj jasno kot v samem referatu je bila potem v diskusiji formulirana misel, da bo iz trenutne dremavice potreben zopet nov, svež nalet. Sindikalna dejavnost je že nekaj časa sem zrahljana (tudi v zvezi z presnovanjem organizacije). Odločen korak pomeni zahteva, da se zlasti bodoči učiteljski naraščaj podvrže strožji ideološki selekciji. Nadalje je potrebno, da bolj kritično pogledamo tudi v svoje lastne vrste. Ne samo v primerih dvomiselnosti, marveč tudi v zadevah osebnega življenja. Zelo pereče postaje vprašanje učiteljev-vozačev. S tem v zvezi so zborovalci načeli še problem premestitev: dočim nekateri tovariši, ne uspejo, da bi prišli do nekoliko ugodnejših mest, se drugim posreči na razne sumljive načine, da se v teku svojega službovanja izognejo nižje organiziranim šolam skoraj ali pa sploh popolnoma.

Simpatično je bil sprejet način poročanja prosvetnega inspektorja, ki je poleg ugotovljenih pomanjkljivosti navajal tudi šole, kjer učiteljski kolektivi marljivo delajo. Isto velja za priznanje, ki ga je dal učiteljstvu zastopnik republiškega Sveta za prosveto in kulturo. Učitelji uporabljamo pri vzgoji mladine tudi čustvene in druge psihološke prijeme, ki postanejo tako postopoma del naše narave. Zato ni čudno, če smo nekoliko bolj občutljivi za gola »zabijanja« in, če že plačila ni mogoče dobiti tako, kot ga zaslužimo, vsaj prijazna beseda dobro dé.

Mislim, da je razpravo zavirala še ena okolnost. Le preveč nujnih zadev in predlogov smo že neštetokrat brezuspešno obravnavali, bodisi po upravni ali pa po sindikalni poti. Realizirani niso bili iz takozvanih objektivnih razlogov, zato pa je tudi diskusija iz istih razlogov šepala. In morda še zato, ker se na drugi strani zopet premalo zavedamo, da je mnogo pozitivnega vendar tudi po teh poteh že doseženega. -er.

★

„Nastava istorije" v srednji šoli

Novi učni programi za pouk zgodovine so bili sicer napravljeni takoj l. 1945 in so se potem stalno izpopolnjevali, vendar šolskih knjig ni bilo nikakih. Za občo zgodovino smo si oz. si še pomagamo s prevodi ruskih učbenikov, ki so vsaj za silo zamašili vrzel pri zgodovinskem pouku v srednji šoli. Teže je bilo za nacionalno zgodovino. Tu je bilo potrebno začeti orati ledino. Naši zgodovinarji so tudi na tem področju že veliko ustvarili, vendar je prav pri poučevanju domače zgodovine največ težav. Posamezna obdobja iz preteklosti jugoslovanskih narodov še niso dovolj znanstveno osvetljena.

Da bi olajšali delo srednješolskim profesorjem zgodovine in jim omogočili, da bi v razredu pravilno vrednotili posamezne osebnosti in dogodke iz domače zgodovine, so začeli v Beogradu izdajati revijo »Nastava istorije v srednjoj školi«. Uredniški odbor te publikacije je v uvodu v prvi številki poudaril, da bo »Nastava istorije v srednjoj školi« skušala dvigniti kvaliteto pouka zgodovine v srednjih šolah na ta način, da bo objavljala prav tisto zgodovinsko gradivo, ki zadaje našim zgodovinarjem po srednjih šolah največ težav, da bo objavljala teoretične in praktične članke o metodi in obdelavi posameznih zgodovinskih poglavij in da bo objavljala zgodovinsko bibliografijo ter ocene posameznih važnejših zgodovinskih publikacij. V »Nastavi istorije« bodo mogli profesorji zgodovine objavljati svoja dognanja in svoje metode dela pri zgodovinskem pouku v razredu. »Nastava istorije« bo izhajala vsaka dva meseca. Doslej so izšle tri številke. Vsebina teh zvezkov je razdeljena v tri poglavja: Metodika, Zgodovinsko gradivo in Bibliografija. Teme so prav aktualne in zanimive, n. pr. Zgodovina umetnosti kot učni predmet v gimnaziji (tema za diskusijo), Idejnost pri pouku Zgodovine starega veka, Kako sem obdelala metodsko enoto »Pariška komuna«, Učne metode pri obdelavi zgodovinskega gradiva, Nekaj smernic za obdelavo reformacije v nižji gimnaziji, Pomožna sredstva pri pouku zgodovine (ilustrativni del), dalje: Hrvatski narodni preporod, Kmečki upori v Bosni in Hercegovini v 19. stol., Delavsko gibanje v Sloveniji do prve imperialistične vojne, Dolcinov upor, Srbsko meščanstvo v srednjem veku, Razvoj vstaje v narodnoosvobodilni borbi na najsevernejšem področju Korduna, Nova arheološka izkopavanja v Jugoslaviji in njihov zgodovinski pomen, Uporaba strokovne in leposlovne literature pri zgodovinskem pouku, Kronologija pri pouku zgodovine, Trenja med bosanskimi fevdalci in Porto v prvi polovici 19. stoletja, Upori makedonskih kmetov v drugi polovici 19. stoletja, Delavsko gibanje v Vojvodini v l. 1870 do 1918. V oddelku »Bibliografija« prinašajo prve tri številke ocene in kratke izvlečke številnih publikacij: Material za preučavanje druge svetovne vojne (memoari, dnevniki in dokumenti,) Prispevek k zgodovinski bibliografiji Bosne in Hercegovine od leta 1945 do leta 1950, Prispevki za orientalsko filologijo in zgodovino jugoslovanskih narodov pod turško oblastjo, Zgodovinska dela LR Črne gore, Historiografija v Makedoniji od osvoboditve do konca leta 1950, Historijski zbornik (Hrvatske), Ferdo Gestrin - Vasilij Melik, Slovenska zgodovina 1813—1914. Prispevki k zgodovinski bibliografiji LR Srbije od 1944—1949.

Z revijo s tako aktualno problematiko se bo pač moral seznaniti vsakdo, ki poučuje zgodovino v srednji šoli.

Pavle Urankar

O NOVIH UČBENIKIH

V letu 1951 je Državna založba Slovenije izdala prav lepo število knjig, s katerimi je močno obogatila naš knjižni trg.

Med učbeniki in priročniki, ki so izšli v zadnjem času, opozarjamo posebno na tele:

Zgodovina za osnovne šole. Sestavili so jo Marija Pečnik, Janko Pogačnik in Franjo Roš. Ilustriral in opremil jo je akademski slikar Alojzij Perko. Je to prvi zgodovinski učbenik za osnovne šole, ki je izšel po osvoboditvi. Sestavljalci so vanj vložili mnogo truda in ljubezni. Točno po učnem načrtu se vrsti v knjigi poglavje za poglavjem, tako da bo posebno učiteljem v veliko oporo pri pouku. Morda je snov za tretji razred presistematična in mestoma prezgoščena. Večinoma zahteva vsak stavek posebne učiteljeve pojasnitve. Zgoščenost snovi bo verjetno silila učence, da se bodo učili posamezna poglavja na pamet. Učitelji jim tega ne smejo dovoliti, pač pa jim morajo pokazati in jih naučiti, kako naj uporabljajo knjigo. Zgodovinska snov za četrti razred je sicer tudi močno zgoščena, vendar je pisana v lepem, tekočem in za otroka lahko razumljivem jeziku. Državna založba Slovenije je poskrbela za prav lično zunanjo in notranjo opremo knjige, ki je enotna. Z risbami življenja ljudi iz najstarejše dobe, Rimljanov, prizorov iz fevdalne družbe, turških napadov in važnih dogodkov iz novejše in najnovejše zgodovine naše domovine je ilustrator močno pripomogel k temu, da si bodo otroci laže, hitreje in trajneje osvojili snov, ki je zbrana v knjigi. Učbenik je pridobitev za našo osnovno šolo, saj bo zamašil vrzel, ki je zijala v vrsti potrebnih osnovnošolskih učnih knjig že vse od osvoboditve.

Zgodovina starega veka. Učbenik je namenjen 1. razredu gimnazije in ga je sestavil Leopold Petauer. Zemljevide sta narisala Dragica Kragelj in Tone Oblak, načrt za ovitek pa je napravila Marjana Feldin. Ilustrirana je sicer zelo pestro, vendar motijo njeno enotnost risbe in fotografije, stare in nove, katere je avtor nabral z vseh vetrov. Knjiga obravnava zgodovinsko snov, ki jo predpisuje učni načrt: od reda praskupnosti s posebnim ozirom na naše kraje, do dobe sužnjeposestniškega reda z Grki in Rimljani. Pisana je z izredno vestnostjo in natančnostjo in je vsebinsko ter jezikovno prilagojena razvojni stopnji dijaka. Tudi ta učbenik bo v veliko pomoč pri pouku zgodovine.

Računica za 1. razred osn. šol. Sestavil jo je Rudolf Završnik, ilustriral pa jo je Mirko Lebez. Oprema knjige je zelo prikupna. Težko je napisati dober učbenik za osnovne šole, ki mora čim preprosteje podajati zaokroženo, sistematično urejeno in ne preobsežno snov. Obe zahtevi je težko izpolniti. Tega se je povsem zavedal sestavljalec. Popolnoma je predelal dosedanjo računico za ta razred. Učno snov obravnava po učnem načrtu. Metoda dela je izčrpna; nakazana pot ne vsebuje vrzeli v induktivnem postopku obravnavanja gradiva. Številna ponazorilna sredstva pri razumski vzgoji številskih predstav so približana otrokom na deželi in v mestu. Izbira nalog je pestra in živa, krepi in razvija otrokovo domišljijo, ga vključuje v problematiko našega razvoja in nikjer ne prekorači njegovega zanimanja in pojmovnega okvirja. Želji učiteljstva, da bi računica vsebovala več nalog za utrjevanje računske tehnike, je ustreženo, saj je v knjigi takih vaj dovolj, kar je posebno važno za niže organizirane šole. Knjiga je dober metodični priročnik za učitelja, ki pri podajanju snovi ne more zaiti na stran pota, učencem pa bo dvignila zanimanje za računstvo in tako močno olajšala učiteljem delo.

Matija Tome: »Pridi Goren'c — vabi Dolen'c«. Zbirka pokrajinskih pesmaric, 3. zvezek. Po koroški in belokranjski pokrajinski mladinski pesmarici je izšla tudi pesmarica z gorenjskimi in dolenjskimi napevi. Prvi dve pesmarici te zbirke sta izrazito obmejnega značaja, ta pa prinaša izbor napevov onih dveh naših pokrajin, ki sta ohranili v svojih napevih najmanj prvotne samobitnosti. Vzrok temu so politični in kulturni vplivi sosednih ljudstev in pa njihovih kultur. Pesmi v tej pesmarici so urejene na isti način in prirejene za isti namen ko v prvem in drugem zvezku, to je za uporabo na raznih stopnjah osnovne in srednje šole. Na prvem mestu so tri značilne partizanske in pionirske pesmi. Za tem je pesmarica razdeljena v dva dela: pesmi gorenjskega in pesmi dolenjskega okoliša. Najprej so značilne umetne pesmi te pokrajine (n. pr. Riharjeva, V gorenjsko oziram se skalnato stran, Aljažev Triglav itd.). Za temi sledijo narodne. V razdelku Dolenjske je 11 pesmi, v razdelku Gorenjske pa 20. Pesmi so prirejene za dvo-, tro- in štiriglasno petje. Po veliki večini jih je priredil urednik, del od njih pa France Marol.

Re

Pedagoško delo v Mariboru dobro napreduje

Pedagoško društvo v Mariboru je skupno z Društvom prijateljev mladine začelo **6 tedenski tečaj o vzgoji otrok za starše.** Dvakrat tedensko se napolni dvorana Centralne ljudske univerze do zadnjega kotička. Udeležba **300 do 400 rednih poslušalcev** (večinoma mlajše matere in očetje) je dokaz, da je zanimanje za pedagoška vprašanja veliko. Predavatelji (pedagogi in zdravniki) skušajo poljudno in vsakomur razumljivo zajeti naslednjo snov: 1. Smotri in naloge naše družinske vzgoje (G. Šilih). 2. Telesni razvoj in nega predšolskega otroka (dr. D. Černelčeva). 3. Duševni razvoj otroka v predšolski dobi (V. Schweiger). 4. Kako pomagamo otroku pri razvoju govora? (A. Žerjav). 5. Telesni in duševni razvoj šolskega otroka (A. Kopriva). 6. Duševni razvoj mladostnika v dobi spolnega zorenja — puberteta (M. Matko). 7. Vzgojna sredstva, ki se jih poslužujemo pri vzgoji v družini (G. Šilih). 8. Otroci, ki nam delajo posebne skrbi (Z. Pipanova). 9. Kako se otrok uspešno uči in kako mu pri tem družina pomaga (D. Humekova). 10. Naša šola nekoč in danes (E. Vranc). — Posamezne predavatelje vabijo tudi Ljudske univerze v predmestjih in v okolici, kjer se široke ljudske plasti vedno bolj zanimajo za vzgojna vprašanja.

Mariborski dnevnik **»Vestnik«** posveča že od januarja v vsaki svoji tedenski prilogi »7 dni« **celo stran vzgojnim vprašanjem.** Uredništvo vzgojne rubrike je v rokah Pedagoškega društva, ki redno skrbi za prispevke svojih članov. Doslej so obdelali v kratkih poljudnih člankih: polletna spričevala, mladinsko kriminalnost, odvzemanje življenjskih težkoč otrokom, strašenje otrok z mačeho, vzdušje okoli domače mize, problem nižje gimnazije, otroško laž, otroške pisave, kako učimo otroke delati, vedenje otrok ob obiskih, pionirski statut in ustvarjanje prijetnega doma otrokom. Tudi odgovori na vprašanja bralcev vsebujejo tehtne nasvete. Številni roditelji se pohvalno izražajo o pomoči, ki jo dobe na ta način za vzgojo svojih otrok.

-t-

Beseda o spisju

Kakor po Sitarjevih njivah sem delal 35 let po šolskih zvezkih, pa nisem dodelal. Od prvih dni učiteljevanja nosim na srcu šolsko spisje, saj sem že takrat pisal v zagrebškem Nastavnem Vjesniku o njem, ko sta mi stala ob strani teoretično Lichtenwallner, praktično pa mojster vseh praktikov, direktor Tominšek, a še vedno nisem našel v njem niti lastne podobe, ko sem vedno čutil, da ob njem delam ves božji dan greh.

Zavedamo se pač, da hočemo učenca spraviti do tega, da nam zna zadevo prav in lepo opisati, da ga napravimo za koncipista, z drugim očesom pa škilimo tudi na to, da napravimo iz njega pisatelja. Tak je znak časa, ko učencu ne pustimo, da bi zaključil osnovno šolo, marveč ga silimo, da prične tudi z angleščino, čeravno vemo, da se je bo naučil le, če ostane gimnaziji zvest do konca. Vedno pač lovimo dve muhi, a se zgodi, da nam obe odletita. Zato je potrebno, da izdelamo vsaj koncipista in pustimo, da se iz njega razvije umetnik sam, saj mu ne bodo škodovali in ga prav nič ovirali skromni šolski prijemi, ki jih sicer tako često naglašamo. Zgodi se nam, da abiturient ne spozna sklonov, kaj često pa so literarni vzorci polni praznote in verbalizma. Brez podrobnega načrta tega tudi enotna šola ne bo izpremenila, saj je spisje podobno matematiki, ki ne sme izpuščati nalog, marveč jih mora razvijati od stopnje do stopnje. V spisju pa hočemo, da nam pripravi osnovna šola vse, srednja šola pa krona le znanje z umetnostjo. Glejmo načrte:

Osnovna šola ima v I. razredu vaje v »tehniki pisanja«... samostojno pisanje kratkih stavkov, poskuse prostega spisja; v II. razredu opazovalne naloge, narek, obnovo, »skupne spise (?)«, v III. razredu narek, obnove skrčene in razširjene vsebine, opise, pogovore, dopisnice, pisma, časopis; v IV. razredu pisanje narekov, obnov, opisov, opisovalne in fantazijske spise.

Nižja srednja šola mora doseči, da dijak, ko dovrši nižjo gimnazijo, knjižni jezik ustno in pismeno resnično obvlada, saj slovniško znanje ne sme biti skupek mrtvih pravil, marveč sredstvo za resnično obvladanje materinega jezika za lepo, pravilno, smiselno — ustno in pismeno — izražanje misli. V ta namen so govorne vaje in pis. naloge vzete iz dijakovega doživljanja ter iz »prebranega«. Dijake moramo na šolske naloge načrtno pripraviti, pri popravah pa upoštevati vsebino, zgradbo, slog, jezik in pravopis.

Na višji gimnaziji mora biti tematika šolskih pismenih nalog v zvezi z važnejšimi vprašanji iz obdelanega gradiva ter v zvezi z aktualnimi družbenimi problemi.

Kakor bi taka splošna navodila ne zadoščala pri matematiki, tako ne zadoščajo tudi pri spisju, ker izpuščajo procese, saj jih niti ne omenjajo. Morda je bilo res pretirano, kar je zahtevalo tistih 13 stopenj starih priročnikov glede spisja (n. pr. Sommer), gotovo pa ni prav, da učenec nikoli ne sliši o metodi primerjanja, označitvah (karakteristikah!) in le redko o razlagi in uporabi izrekov itd. Gotovo je prijetneje pustiti mladini, da piše »kar hoče« ali pa jo na drugi strani vklepati tako tesno, da čuti ojnice in prepuščati ves razvoj slučaju.

Zato mora biti pravilo, da učitelj postavi nalogi okvir, da ga učenec izpolni, pa na drugi strani ne sega preko njega. V tem okviru se lahko učenec izživi, na učitelju pa je, da je okvir dovolj raztezljiv. V tem okviru se učenec uči reda in oblike, kar tako hudo pogrešamo v sodobnih pisarijah.

Kar smešno pa je ugibanje, kaka bodi učiteljeva poprava, ko se napravljajo kar afere, če učitelj prezre kako vejico, ko drugi odsvetujejo rdečilo, da s tem ne kratijo učencu poguma. Uniformirano popravljanje, ki učencu samo kaže, da manjka ločilo, da je izpuščena beseda, da je slab slog itd. je pogrešno in navaja učenca na to, da se za vrnjeno nalogo komaj zanima, a se ne potrudi, da bi se iz lastnih napak učil. Pretirani šolniki zabranjujejo, da bi kdaj prišla napačna oblika na tablo, mesto da bi jo kot tako sproti označevali, kakor da bi matematik skrival napačno izvršene naloge. Res da bi bilo idealno, stati med nalogo učencu ob strani, da ga moreš suniti v rebra, ko piše napako ali nesmisel, da vse takoj premisli. In tako nalogo opravlja rdeča korektura v zvezku, le da je učenec kot take ne upošteva. Ti ga pa moraš prisiliti, da sam premisli, kje tiči napaka in kako bi jo mogel popraviti, kajti napačno je, če mu napake sam popravljaš ali pa mu pomagaš popraviti, ako jih more sam popraviti. To je že kar druga polovica koristi, ki jo naj ima naloga. Vsa šola mora biti doživetje, tako tudi naloga sama. Kdor pa naloge popravlja in jih ob popravljanju ne izkorišča, opravlja pravo težaško in neučiteljsko delo ter greši tako, ko tisti učitelj, ki pripoveduje o literaturi, knjige pa ne pokaže, marveč jo ima zaprto v knjižnici, ko ni doživetje zgolj prečitana, marveč tudi že le na zunaj znana in morda po hrbtu poglajena knjiga. Korigiranje zvezkov je res težaško delo, ki ga le redko obsije sonce, včasih ga pa vendarle. Celotno ocenjevanje je sploh krivično, če napravi učenec vse, kar more. Pa je že tako, vsi ne morejo imeti odlično.

Dr. P. Strmšek

Le preberite...

Po poti z Žigo Herbersteinom

Prelepa letošnja zima nas je s kristalnimi snežišči, jasnim težkim nebom in ostrim horicontom povabila na pot z lepo izdanimi Herbersteinovimi Moskovskimi zapiski.

Odšli smo s Stvarnim kazalom po *srednjeevropski* Dravi k *evropski* Donavi, kjer smo se ustavili v Mohaču, *mestu na Hrvatskem.* Tu smo se odpočili za težavni vzpon na *Sibinjsko,* od koder je šlo lažje k *vzhodnoevropskemu* Dnjestru in *ruskemu* Dnjepru. Jug na Krimu nas je pritegnil v *Teodozijo* in pravljičnost Kavkaza v Armenijo, *del Prednje Azije med Kaspijskim jezerom in Črnim morjem.* Z armenskih vrhov smo se spominjali pri pogledu na Perzijo, *pokrajino na zahodu Iranskega višavja,* Aleksandra Velikega, ki je *l. 327 prodiral s svojo vojsko proti Indiji in na svoji poti ustanavljal grške naselbine.* Hrepenenje po česnu in čebuli *ruski hrani,* nam je narekovalo nadalnjo pot mimo *prekovolških Tatarov* Kalmikov in čez Azovsko *močvirje* v Sibirijo, *pokrajino na vzhodu od Kame,* k Irtišu, *reki na skrajnem ruskem severu.* Ker polarna noč ni ugajala našim živcem, smo krenili mimo *Stare Rusije* pod Ilmenskim jezerom do Neve, *pritoka Ladoškega jezera.* Za pot nazaj smo se težko odločili. Eni so hoteli obiskati Jülich, *mesto v zahodni Prusiji,* torej zemljo Kašubov, drugi videti Luck, *mesto v Litvi,* tretji Čenstohov, *slavno ukrajinsko božjo pot.* Da ni imel nikdo prav, smo šli čez Njemen, *reko na severovzhodu Evrope,* v Gdansk, *mesto v Vzhodni Prusiji.* Medtem so se pa naši Štajerci, *Slovenci ob Muri in Dravi,* sporekli z Bošnjaki, pripadniki *slovanskega naroda na Balkanu* zaradi Kacijanarjeve smrti, ko je bil *ubit na gradu Kostajnici ob Uffi,* še bolj pa zaradi Julija Cezarja, ki je bil *rimski cesar.* Vendar smo v najboljšem razpoloženju prišli v *Schadwien?* ga krstili za Schotwien pod Semmeringom in se od tam vrnili domov.

Stvarno kazalo ima nalogo, da vskladi zgodovinske pojme s sedanjimi in tako omogoči orientacijo v zapiskih iz preteklosti. Izbrani pravkar navedeni primeri kažejo, da temu ni tako. Rimski cesar Julij Cezar pa dovoljuje trditev, da je Stvarno kazalo nestrokovno izdelano za pasivne čitatelje, ki prenesejo prav vse.

Janko Vrabec

☆

Ob splošni akciji za pomoč okrajem, ki jih je prizadela katastrofa, je Ljubljanski dnevnik dne 6. III. priobčil tudi dopis iz ptujskega okraja. V dopisu je med drugim tudi tole: »Za pomoč Tolminski so se v Markovcih pri Ptuju odrezali kakor malokje. Nabrali so samo pionirji 6200 din, še enkrat toliko kakor učiteljstvo, ki je darovalo 2300 din.« (Učiteljstva je v kraju 10—12! op. pika!)

☆

Učiteljska društva v Radovljici, na Jesenicah in v Ljutomeru so sklenila, da bo sleherni član obvezen naročnik »Prosvetnega delavca« in »Sodobne pedagogike«. Upravni odbor v Slovenj Gradcu pa je sklenil, prepustiti terjatev dolžnih zneskov za Prosvetnega delavca upravi lista.

Mnoge uprave šol in društev se še niso odločile, da bi bile naročniki svojih strokovnih listov. Za primer pa navajamo število naročnikov na naša lista v goriškem okraju.

Na gimnazijah goriškega okraja poučuje 79 učnih moči. Od teh je naročnikov »Sodobne pedagogike« 7, »Prosvetnega delavca« pa 41. Na osnovnih šolah poučuje 168 učiteljev. Od teh je naročnikov »Prosvetnega delavca« 12, Sodobne pedagogike pa 30 članov. Na popolni gimnaziji v Šempetru in na največjih gimnazijah okraja, v Kanalu, Mirnu in Solkanu ni nobenega naročnika »Sodobne pedagogike«.

☆

Arbeitsstelle für Internationalen Austausch der Arbeitsgemeinschaft Deutscher Lehrerverbände v Münchenu pripravlja tri mednarodne knjige za študij in spoznavanje otroške folklore: Mednarodno pesmarico, ki bo obsegala najlepše otroške (narodne) pesmi vseh evropskih narodov, Mednarodno čitanko za učence od 10. do 15. starostnega leta z najboljšimi sestavki raznih pisateljev in pesnikov in Mednarodno športno knjigo z navedbo otroških navad in športnih iger raznih evropskih narodov.

Pri nas govorimo mnogo o medsebojnih stikih z inozemskimi društvi — gornjo notico pa smo morali dobiti iz privatnega vira.

☆

Uredništvo »Mladega Sveta« prosi vse ravnatelje in upravitelje šol, da lista ne vračajo, ker so jim bila v predračunih odobrena sredstva za nabavo te revije! Uprave šol, ki so prvo številko vrnile, jo bodo zato ponovno prejele z drugo številko vred.

(Nadaljevanje s strani 5)

Hoteli in vile sprejemajo v številne sobe goste le poleti, zato so brez peči. V vili »Helios« smo komaj našli 2 sobi za predavatelje (ena z železno pečjo), sobo za predavalnico in še 3 spalnice za dekleta. Z zelo uslužnim ravnateljem gluhonemnice tov. Rupnikom smo kmalu našli še neko vilo, ki je vsaj delno ustrezala potrebam tečajnikom. Menzo nam je stavila velikodušno na razpolago gluhonemnica v vili »Virginji«.

Zbrali so se učiteljski pripravniki iz vseh strani naše Primorske: prišli so iz tolminskih hribov, sončnih goriških Brd, številni trdni Kraševci in Istrani, pa tudi sam Trst z okolico je bil dobro zastopan. Z lic jim je odsevala neobičajna resnoba, ki je dokaj zasenčila znano primorsko razigranost. Ni čuda: to so ljudje v starosti 20 do 30 let, večinoma tudi v borbi prekaljeni in življenjsko preizkušeni. Prišli so s trdnim sklepom, da v rekordnem času odnesejo s tečaja čim več znanja. Zato je bil povsem svojevrsten že sam začetek predavanj.

Ker dan po našem prihodu še ni bila urejena glavna predavalnica, smo bili v nevarnosti, da odpadejo ure. Pri 8° nad ničlo smo ugibali, kako bi rešili situacijo. Sonce je sicer sijalo, a brez plašča nismo mogli bivati na prostem. Ker je po urniku bila na vrsti metodika, sem bolj za šalo kot zares predlagal, da gremo na sonce. In res, v nekaj minutah so vse klopi in stole zanesli na sončno obalo. Zlahka so zdržali 2 uri v plaščih, ko sem jim nazorno na primerih opisal metode socialističnega pouka, kakor ga tolmačimo na učiteljišču. Nikoli mi ni beseda tekla tako navdušujoče kot takrat pred 60 tečajniki ob pljuskajočem morju... Živahno ploskanje in že smo nadaljevali po urniku v predavalnici, kjer so medtem postavili skromno peč.

Vrstili so se po vrsti vsi predmeti — po 8 ur dnevno. Še celo za petje je dvakrat tedensko prihajal prof. Ostrovška iz Kopra. Vzporedno je pričel pouk v 1. letniku, kamor so se vpisali posebno nadarjeni, po šol. nadzornikih priporočeni mladinci, večinoma iz primorskih vasi. Internat zanje je bil hitro pripravljen. Še danes občudujem urno reševanje ekonomsko težkih problemov. Da napori niso bili brezuspešni, priča dejstvo: 4. letnik je že leta 1951 poslal prve maturante na službena mesta. Vsi, ki smo kumovali ob rojstvu portoroškemu učiteljišču, se napredka iskreno veselimo.

Po učnem načrtu smo morali v tečaju enciklopedično ponoviti vse, kar se zahteva od učitelja osnovne šole, da lahko uspešno poučuje. Pri pedagoški skupini je šlo za izbrana važnejša poglavja. V metodiki smo predelali posebne metodike ter izkustva črpali celo iz »vadnice« (2-razrednica os. šole v Portorožu s slov. učnim jezikom), kjer je moral vsakdo pokazati svoj način pouka. »Iztaknili« smo celo 2 uri oddaljeno trirazrednico v Maliji nad Portorožem, kjer smo 1 uro hospitirali, 4 ure pa nastopali. Vsi nastopi so dobro uspeli in večkrat navdušili tudi starejše navzoče učitelje, ki so se lahko prepričali, da so v tečaju zreli ljudje, dovzetni za dobro premišljeni kvalitetni pouk.

Mnogo truda je vložila v pouk slovenščine tov. Božičeva, ki je znala posebnosti slovenskega jezika (v primerjavi z italijanščino) obdelati tako učinkovito, da jih tečajniki ne bodo nikoli pozabili. Z matematiko res niso prišli preko algebre in enostavnih enačb, pri zgodovini ne preko glavnih karakterizacij družbenih faz ter najvažnejših zgodovinskih dogodkov. Važna izpopolnitev za pravilno ideološko orientacijo so bile večerne politične ure, ki sta jih odlično vodila tov. dr. Schmidt in Božičeva. Največkrat so bazirale na kritičnem pregledu tržaškega sovražnega časopisja: »Kako bi odgovorili nasprotniku na to in to pripombo?« Tečajniki so znali odlično diskutirati in včasih nam je kar prehitro potekel čas. Šele po 20. uri so se lahko posvetili utrditvi učne snovi, ki so si jo podnevi »nabrali«. Tudi tu so pomagali predavatelji, ki so se docela vključili v to svojevrsten delovni kolektiv.

Ko so se bližali dnevi zaključnih izpitov, je mrzlica naraščala. Vsakdo se je zavedal, da so vrzeli še velike, a časa zares premalo. Toda termina prekoračiti ne smemo. Nekatere posebno vnete tečajnice skoraj niso več poznale spanja... »Kar bo, bo...,« so rekle in pogumno stopale pred komisijo.

Komisija za diplomski izpit je bila določena: predsedoval je tov. Juš Stante, prišel pa je tudi ravnatelj učiteljišča v Tolminu tov. Janez Tomšič, iz Trsta pa prof Ravbar. Izpraševali so predavatelji in to ves teden od jutra do večera po pravilniku za redne mature. Pismene naloge so pokazale na težave v izražanju. Te so tudi vplivale na končni rezultat. 90% uspeh je odgovarjal tedanji situaciji s pripombo, da so maturanti moralno obvezani, da svoje znanje neprestano z lastnim študijem in s tečaji izpopolnjujejo. Mnogi so se tega zavedali. Čeprav z diplomo v žepu, smo jih celo vrsto srečali v poznejših učiteljskih nadaljevalnih tečajih (v počitnicah 1948 in 1949 v Celju). Nekateri so medtem opravili že redne strokovne izpite — brez vseh težav.

Poslovilni večer po prvi »portoroški maturi« je bil pravi odnos zavestnega dela za napredek učiteljskega kadra. Prišli so zastopniki ljudske oblasti iz Kopra in tovariši iz Trsta, pevski zbor absolventov je v lepo okrašeni dvorani ubrano zapel vrsto narodnih pesmi, govori so izzveneli v čestitkah in zahvalah, pa tudi obljubah, da bodo vsi udeleženci povsod, kamor koli jih bodo postavile nove meje, zvesti čuvarji vrednot NOB in glasniki socialistične graditve v Jugoslaviji, pa tudi dobri učitelji in vzgojitelji mladega slovenskega rodu na Primorskem, za katerega se je večina dolga leta neustrašeno borila.

☆

Te spominske beležke naj osvetlijo tedanji nikjer opisani, a mnogokrat oklevetani tečaj »spornih« diplom. Bralci bodo na osnovi objektivnih navedb lahko sami presodili, da je tudi ta akt kulturne revolucije bil potreben in so vse govorice o »darovanih« diplomah neosnovane. Absolventi pa s svojim uspešnim delom na terenu najlepše dokazujejo, da so diplomo zaslužili.

E. V.

Tečaj za upravitelje osnovnih šol v Murski Soboti

V Prekmurju je madžarska oblast vodila svojevrstno šolsko politiko, politiko, ki je služila raznarodovanju Slovencev. V ta namen je ustanavljala po vaseh enorazrednice. V nekaterih vaseh sta bili celo dve šoli enorazrednici. Šole so bile namreč verske in če je bilo v versko mešanih vaseh dovolj otrok obeh veroizpovedi (evangelske in katoliške), je vsaka imela tudi svojo šolo. Ta sistem verskih šol se je obdržal nekaj časa tudi v stari Jugoslaviji. Ko so bile šole podržavljene, so se razmere nekoliko zboljšale, vendar so ostale šole v glavnem enorazrednice. Nekaj jih je bilo ukinjenih, pa so jih Madžari med okupacijo ponovno odprli (Otovci, Moravci itd.). Celo nekaj novih enorazrednic so ustanovili (Krašči, Salamenci, Satahovci, Gornji Moravci, Rakičan itd.). Očitno je, da so te šole ustanavljali zaradi raznarodovanja.

Te šole je naša oblast po osvoboditvi zopet ukinila. Združili smo tudi več enorazrednic pod eno upraviteljstvo.

Združitev več šol pod eno upraviteljstvo ima tudi slabe strani, ki pa so administrativnega značaja. Da bi se odpravila neenotnost in da bi se tudi nekateri mlajši tovariši seznanili z upraviteljskimi posli, je Svet za prosveto in kulturo pri OLO Murska Sobota organiziral dvodnevni seminar (tečaj).

Na tečaju se je pokazala vrsta problemov, ki se zde skoraj nerešljivi, ako bomo ostali pri dosedanjem sistemu finančnega poslovanja. Za rešitev teh vprašanj bi se morala zavzeti tudi naše društvo in Svet za prosveto in kulturo LRS.

Pokazalo se je, kakor so izjavili tudi sami udeleženci, da je bil tečaj zelo potreben, le čas je bil pičlo odmerjen in so zato nekateri problemi ostali nerešeni.

B. K.

Urejuje uredniški odbor. Odgovorni urednik Jože Zorn. Uredništvo in uprava Ljubljana, Masarykova št. 14/I. Telefon 45-86. Letna naročnina din 250.—. Številka čekovnega računa 604-90321-10
Tiska tiskarna »Jože Moškrič«, Ljubljana